

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**METROPOLDE GÜNDELİK HAYAT VE YENİ KAVRAMLAR ÜZERİNDEN
İSTANBUL OKUMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Ayşe YALÇIN

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : MİMARİ TASARIM

ARALIK 2006

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**METROPOLDE GÜNDELİK HAYAT VE YENİ KAVRAMLAR ÜZERİNDEN
İSTANBUL OKUMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Ayşe YALÇIN
502031004**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25 Aralık 2006
Tezin Savunulduğu Tarih : 30 Ocak 2007**

Tez Danışmanı : Y.Doç.Dr. Hüseyin KAHVECİOĞLU (İTÜ)

Diğer Jüri Üyeleri : Doç.Dr. Arzu ERDEM (İTÜ)

Y.Doç.Dr. Sibel YARDIMCI (MSÜ)

ARALIK 2006

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkma sürecinde gösterdiği sabır ve değerli yorumlarından ötürü başta tez danışmanım, sevgili hocam Hüseyin Kahvecioğlu'na ve desteğini hiç esirgemeyen Nurbın Paker Kahvecioğlu'na en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimdeki hocalarım Arzu Erdem ve Sibel Yardımcı'ya katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Çok değerli hocamız Hülya Yürekli'yi bu süreçte hep yanımda hissettik.

Ayrıca, tez çalışmam boyunca desteklerini hiç esirgemeyen, bitireceğime dair inançlarıyla beni ayakta tutan, hep yanımda olduğunu bildiğim ve hissettiğim çok değerli aileme; Arksis Mimarlık'a ve özellikle Serdar Çelik'e; varlığıyla beni ayakta tutan kader ortağım ve ruh ikizim Pınar'a ve canım Hakan'a; özellikle tezin ve benim en çıkmaza girdiğim zamanlardaki hallerimi hissedene ve hep varlığını hissettiren can dostum Salih'e; doktora tezini teslim etmek üzereyken çoktan bitmiş tezi yerine benimle ilgilenen ve bana hep inanan dostum Tayfun'a; çok güzel şekilde sonuçlanacağına beni inandıran ve yaşam sevincim kuzenim Nimet'e; ilginç şekilde hep aynı yanlış yerlerde aynı anda bulunduğum süper insan Zelal'e; kulağımın pasını gideren eşsiz dost Özlem'e; yaptığı çevirilerle ve varlığı ile hep yanımda olduğunu bildiğim Cenk'e; bana kaynaklarımın çoğunu sağlayan ve bir an evvel bitirebilmem için destek veren Efe'ye; bu süreçte hep birlikte olduğum canım dostlarım tez arkadaşlarım Esra ve Özlem'e, birlikte kutlayacağız diye söz verdiğimiz için tezini çoktan bitirmiş olmasına rağmen sabırla bitirmemizi bekleyen Ahmet'e ve canım Nurdan'a; karikatürleri ve sohbeti ile tezime renk katan Şenol Bezci'ye; evdeki en komik, en depresif hallerimi sabırla karşılayıp beni hiç yalnız bırakmayan biricik ev arkadaşım Sevgi'ye ve şu an okuduğunuz satırları yazıyor olacağımı bana hissettiren, desteklerine, moral katkılarına ve varlıklarına müteşekkir olduğum çok uzun dostlar listeme "İyi ki varsınız!" diyorum. Sonsuz teşekkürlerimle...

Aralık 2006

Ayşe Yalçın

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÖZET	vii
SUMMARY	ix
1. GİRİŞ	1
2. METROPOL	6
2.1. Metropol Nedir?	6
2.2. Metropolde Gündelik Hayat	11
2.2.1. Metropolde Birey- Modern Hayat	13
2.2.2. Tüketim Biçimleri ve Alışkanlıkları	19
2.2.3. Moda	23
2.2.4. Yok-mekan [Non-Place(Yer-olmayan)]	25
2.2.5. Hareket ve Hız	29
2.2.5.1. Otomobil ve Mobilite	31
2.2.5.2. Yaya ve Kent	32
2.3. Bölüm Değerlendirmesi	34
3. METROPOLDE TANIMLANAN YENİ KAVRAMLAR VE İSTANBUL OKUMASI	36
3.1. Metapolis	38
3.2. Kırsal-Kentsel [Rurban (Rural+Urban)]	47
3.3. Küreyel [Glocal (Global+Local)]	62
3.4. Canlı-Hibrit [Livrid (Live+Hybrid)]	76
3.5. Bölüm Değerlendirmesi	102
4. SONUÇ	104
KAYNAKLAR	108
ÖZGEÇMİŞ	113

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Çokkare (Şenol Bezci)	9
Şekil 2.2 : Bireyin özgürlüğü-tutsaklığı, (Şenol Bezci).....	14
Şekil 2.3 : Modern birey- S.O.S. (Şenol Bezci).....	15
Şekil 2.4 : Bireyin yabancılaşması, (Şenol Bezci).....	18
Şekil 3.1 : Metapolis’te zaman ve bağlantı ilişkisini gösteren bir grafik (Guallart, 2000).....	38
Şekil 3.2 : Dinlenme-çalışma-yaşam fonksiyonlarının birleşmesi (Guallart, 2000).....	39
Şekil 3.3 : Dinlenme-çalışma-yaşam fonksiyonlarının birleşmesi/ Telework (Guallart, 2000).....	40
Şekil 3.4 : Network bağlantılarıyla bağlı sisteme esir düşen birey.....	40
Şekil 3.5 : “Excursions on density” kitabından farklı konut birimleri tipolojileri	42
Şekil 3.6 : “Excursions on density” kitabından farklı konut tipolojilerinin bir araya gelişleri.....	42
Şekil 3.7 : “Transurbanism” kitabında bireylerin farklı saat aralıklarında yaptıkları aktivitelerin grafiği.....	43
Şekil 3.8 : İstanbul metrosu.....	45
Şekil 3.9 : Alice Harikalar Diyarında (Şenol Bezci- www.senolbezci.com).....	46
Şekil 3.10 : Rurban olma durumuna örnekler, kırsalda kentsel yaşam (Guallart, 2000).....	48
Şekil 3.11 : Göktürk Ay-tek Evleri web sitesi’nde sunulan, sağladıkları imkanlar	52
Şekil 3.12 : Teneke Mahallesi’nden birkaç gecekondulu ve apartman birlikteliği....	54
Şekil 3.13 : Teneke Mahallesi’nde sol tarafı gecekondulu, sağ tarafı apartmanlarla sınırlanmış bir sokak.....	54
Şekil 3.14 : Şekil 3.13.’teki sokağın sol tarafındaki gecekondular ve sağ tarafındaki apartmanlar.....	55
Şekil 3.15 : Tarla başı’ndaki harabeye dönen konutlar.....	56
Şekil 3.16 : Behiç Ak ‘Gentrification’ kavramını karikatürlerle anlatıyor.....	58
Şekil 3.17 : Behiç Ak ‘Gentrification’ kavramını karikatürlerle anlatıyor.....	58
Şekil 3.18 : Fener-Balat bölgesindeki rehabilitasyon çalışmasından örnekler.....	59
Şekil 3.19 : Taksim Meydanı’nda Ramazan’da iftar için kurulmuş alan.....	61
Şekil 3.20 : Ağ bağlantılarıyla dünyayı her yerindeki gelişmeleri takip eden borsa..	65
Şekil 3.21 : Maslak’ta hızla artan gökdelenlerden bir görünüm.....	67
Şekil 3.22 : İş kuleleri ve iş merkezlerine Levent’ten bir bakış(cami ve gökdelen)	68
Şekil 3.23 : Polat Rezidans.....	70
Şekil 3.24 : Yerel fastfood simit ve küresel fastfood McDonalds ürünleri.....	72
Şekil 3.25 : Burger King, seyyar simitçi ve simit sarayından oluşmuş	72
Şekil 3.26 : Kanyon Alışveriş Merkezi’nde yerel yemekler sunan bir mutfak- dönerci.....	73
Şekil 3.27 : Kanyon Alışveriş Merkezi’nde çin yemekleri sunan bir mutfak.....	73
Şekil 3.28 : Migros alışveriş merkezi- Şişli.....	74

Şekil 3.29 : Kanyon alışveriş merkezi.....	75
Şekil 3.30 : Livrid yaşam alanlarına bir örnek (Gausa, 2000).....	76
Şekil 3.31 : Kent açık ve canlı bir sistemdir (Gausa, 2000).....	77
Şekil 3.32 : Kentin Gelişim Şeması.....	77
Şekil 3.33 : Çatı terasına konmuş bir Loft Cube (http://www.loftcube.net/main.html)	78
Şekil 3.34 : Loft Cube ‘un hayat hikayesinin sitesindeki gösterimi.....	81
Şekil 3.35 : Polat Rezidans- 24 saatin tümü sizin sloganı ile.....	81
Şekil 3.36 : Kompaktlaşmış rezidanslardaki hizmetler.....	82
Şekil 3.37 : Göktürk beldesindeki “Selenium Country” nin sitesindeki tanıtımı....	84
Şekil 3.38 : İstanbul Atatürk Havaalanı’ndaki Airport Hotel.....	85
Şekil 3.39 : Cevahir Alışveriş Merkezi.....	87
Şekil 3.40 : Kanyon Alışveriş Merkezi’ nin içinden bir görünüm.....	87
Şekil 3.41 : Piknik Kent- Otoban Parkları.....	89
Şekil 3.42 : İstanbul’ dan grafiti örnekleri.....	90
Şekil 3.43 : İstanbul’ dan grafiti örnekleri.....	90
Şekil 3.44 : Stat market.....	91
Şekil 3.45 : Galata köprüsünün gece kullanımı/ altındaki restoran ve kafelerin oluşturduğu renkli bir manzara.....	92
Şekil 3.46 : Galata köprüsünün gündüz kullanımı/ balıkçılar balık tutarken.....	92
Şekil 3.47 : Gündüz ve gece kullanımı arasında çok fark olan Nevizade Sokağı’ndan bir görünüm.....	93
Şekil 3.48 : Gündüz ve gece kullanımı arasında çok fark olan Çiçek Pasajı’ndan bir görünüm.....	93
Şekil 3.49 : Mekanın kişisel deneyimle ilişkisine bir örnek.....	94
Şekil 3.50 : “Büyük Birader seni izliyor! [Big Brother is watching you!].....	94
Şekil 3.51 : Haydarpaşa’daki gümrük ve çevre ile kurduğu ilişki.....	95
Şekil 3.52 : Haydarpaşa’daki gümrük ve çevre ile kurduğu ilişki.....	95
Şekil 3.53 : Boğaza Haydarpaşa gümrük tarafından bir bakış.....	96
Şekil 3.54 : Boğaz silüetinin kentsel aktivitelerle renklenmesine yelken yarışı.....	96
Şekil 3.55 : Boğaz köprüsünün 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali.	96
Şekil 3.56 : Ortaköy ve Boğaziçi köprüsünün 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali.....	97
Şekil 3.57 : Kız kulesinin 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali.....	97
Şekil 3.58 : Kız kulesi ve Salacak sahilinin gençler tarafından aktif şekilde kullanımı.....	97
Şekil 3.59 : Boğaz seferi yapan vapurun 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali.....	98
Şekil 3.60 : Boğaz seferi yapan bir vapur.....	98
Şekil 3.61 : Boğaz seferi yapan Beşiktaş vapuru ve Kadıköy’deki balon- yeni bir kentsel deneyim aracı.....	98
Şekil 3.62 : İstanbul’daki ulaşım çeşitliliğini ve canlılığını gösteren bir tablo.....	99
Şekil 3.63 : İş merkezleri ve gün içinde oluşturduğu yoğun trafik.....	99
Şekil 3.64 : İş merkezleri ve gece çöken sükunet.....	99
Şekil 3.65 : İş merkezleri ve etraftaki kentsel dokuyla kurduğu ilişki.....	100
Şekil 3.66 : İstanbul’ da boğazda Anadolukavağı civarındaki kentsel doku.....	100
Şekil 3.67 : Kente her daim canlılık ve renk katan alt yapı çalışmalarından bir örnek- Taksim Meydanı.....	100
Şekil 3.68 : İstiklal Caddesi üzerindeki farklı katlarda farklı hizmetler veren binalardan bir tanesi.....	101

Şekil 3.69 : Bir pazar-insanların sokağı etkin bir alışveriş alanı olarak kullanmasına bir örnek.....	101
Şekil 3.70 : Ortaköy'deki hafta sonu kurulan entel pazarının sokağı kullanma şekli.....	102
Şekil 3.71 : Eminönü'de her daim karşımıza çıkan seyyar satıcılar ve oluşturdukları kensel deneyim-kaldırım deneyimi.....	102
Şekil 3.72 : Reklam panolarının oluşturduğu renklilik ve kirlilik.....	102

ÖZET

Değişen teknoloji, yaşam koşulları, içinde yaşanılan mekanın dönüşümü, gündelik hayat pratiklerinin değişimi sonucu kent bir değişim geçirmekte ve dönüşüme uğramaktadır. Bunun etkileri en çok da metropollerde görülmektedir. Günümüzde artık değişen koşullar çerçevesinde insan dolaşımının hızını, meta dolaşımı fazlasıyla aşmıştır. Bu da metropolde karşımıza sosyal yaşamda, iş yaşamında, sokakta her an farklı bir niteliğe bürünmüş bir şekilde çıkmaktadır.

Bu çalışmadaki amaç, metropoldeki gündelik hayat üzerinden kentliye ve değişen kavramlarla kendisini sürekli yenilemekte olan kente bakmak; ve karşılıklarını kentte nasıl bulduklarını kişisel gözlemlerle okumaktır. Bunu yaparken de, her gün karşılaştığımız ve farkına varamadığımız gündelik ilişkiler ile etkileşimler ve kentin buna verdiği yanıtlar da kişisel gözlemlerle aktarılmaya çalışılacaktır.

İlk bölümde metropol kavramı ve bu organizmanın iç dinamikleriyle kendini ve içindekileri nasıl dönüştürdüğü üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, metropol ile metropolde gündelik hayat üzerinde durulmuştur. Metropolde gündelik hayat kapsamında “metropolde birey ve modern hayat”, “tüketim biçimleri ve alışkanlıkları”, “moda”, “yok-mekan” ile “hareket ve hız” alt başlıkları altında metropol ve metropolde gündelik hayat arasındaki etkileşim ve iletişim üzerine söylenmiş sözler ile kişisel gözlemler aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, “metapolis[metapolis]”, “kırsal-kentsel[rurban(rural+urban)]”, “küreyel[glocal(global+local)]” ve “canlı-hibrit[livrid (live+hybrid)]” kavramları karşımıza çıkacaktır. Kent geçirdiği değişim esnasında yeni tanımlanan bu kavramlarla kendini yeniden üretmeye başlamıştır. Gündelik hayat pratiklerinin de şekillendirdiği kent, hep var olan kavramlarla süregelmekte, ama yeri geldiğinde kavramın sınırları genişlemekte ve yenilenmektedir. Kimi zaman da artık var olan kavramlar kenti tanımlamaya yetmemeye başlamakta ve kent yeniden tanımlanmaktadır. Bu bölümde bu kavramların var olan tanımları aktarıldıktan sonra,

bu kavramların karşılığı olarak düşünölen durumlarla örnekler verilerek, İstanbul üzerinden bir okuma yapılacaktır.

Bu kavramların gündelik hale gelmesi ve onlarla deneyimlerimiz sonucu kentin dönüşüm halinde olması metropolün yeni durumunu tanımlamaktadır. Bu tanımlar çerçevesi sınırlandırılmış ve tanımı bitmiş kapalı kavramlar değil, aksine kent gibi değişken ve dönüşebilen kavramlardır. Kent de şu an bile değişmeye ve dönüşmeye devam etmektedir.

Kente sadece mimari yapı ölçeği üzerinden bakmak değil, aksine kent ve kentli ile kurduğu ilişki ile var olan ilişkisi ile de bakmak gerekmektedir. Çünkü kenti var eden somut nesnelere –binalardan- öte, onların arasındaki iletişim ve etkileşimi sağlayan kentli ile kent arasındaki ilişkidir. Bu yüzden de kent ve metropolden bahsederken onun içindeki mimari kurgudan sadece yapı ölçeğinde bahsetmenin ötesinde, kentsel alanla ve kentli ile kurduğu ilişki açısından bakmak onu anlamayı kolaylaştırır.

Kentin tanımını yapmak istediğimizde tek bir tanım üstünde uzlaşmanın imkansızlığı gibi, kentte dengeden söz etmek de imkansızdır. Kentin sundukları ile kentli arasındaki çatışmalar, sunulanın kentli tarafından kabulü ya da reddi, sunulan ile kentlinin kurduğu ilişki, içinde bulunulan koşullar ve kentlinin kim olduğu ile ilişkilidir. Kentin mutlak bir denge hali söz konusu olmadığı için bu devinim devam eder ve karmaşanın açık potansiyelinin sunduğu imkanlardan kent sürekli faydalanmaya devam eder. Bu durum, kentin hep canlı kalmasını sağlar. Kent açık, canlı ve hibrit bir sistemdir.

Bu tez çalışmasında yaptığım, metropolün şu an içinde bulunduğu ortamı tariflemeye çalışırken, kullandığım kavramların var olan tanımlarının ötesinde İstanbul'daki karşılıkları ile örnekler üzerinden kenti incelemek ve şu an bile yeni örneğlerin ve deneyimlerin kente katıldığını paylaşmaktır. Gündelik olabilecek kadar sıradan olayların bile aslında mimari kurgu ve kentle ilişkisi, mimarlığı pozitif bilimlerden ayıran en önemli özelliğidir. Mimarlık kendisini kent sosyolojisi, mimari kurgu, içindeki kentli, değişen dünya koşulları ve yaşanan deneyimlerle var etmektedir. Bu yüzden de sıradan olan sokaktaki olay ile mimarının kurduğu rastlantısal ama önemli ilişkiler, gelecekteki mimari kurguyu etkilemeye devam edecektir.

DAILY LIFE IN THE METROPOLIS AND READING ISTANBUL THROUGH THE REDEFINED CONTEMPORARY CONCEPTS

SUMMARY

The changing technology, life standards, the transformation of the living space and the changes in the daily life practices makes the city change and transform itself. The effects of this changing positions is mostly seen in the metropolis. In today's life the circulation of the meta is more than the circulation of people. The effects of this is seen both in daily life, in the street, in social life and in working life.

The aim of this research is looking through the city and the city dweller by the help of the changing concepts in daily life.

In the second section, the metropolis and the daily life in the metropolis is researched by identifying the individual, the consuming society, fashion, non-places, movement and speed in the metropolis.

In the third section, the re-production of the space by the redefined contemporary concepts like metapolis, glocal (global+local), metapolis, livrid (live+hybrid) and rurban (rural+urban). And also the concepts will be defined by the examples in our daily life in İstanbul.

We are experiencing the city in the circulation of changing daily practices and the dynamics of the city. This needs to be looked more carefully and consciously. And the collages of fragmented daily life practices constitutes our city image.

1. GİRİŞ

Değişen teknoloji, yaşam koşulları, içinde yaşanılan mekanın dönüşümü, gündelik hayat pratiklerinin değişimi sonucu kent bir değişim geçirmekte ve dönüşüme uğramaktadır. Bunun etkileri en çok da metropolde görülmektedir. Günümüzde artık değişen koşullar çerçevesinde insan dolaşımının hızını, meta dolaşımı fazlasıyla aşmıştır. Bu da metropolde karşımıza sosyal yaşamda, iş yaşamında, sokakta her an farklı bir niteliğe bürünmüş bir şekilde çıkmaktadır.

Bu çalışmadaki amaç, metropoldeki gündelik hayat üzerinden kentliye ve değişen kavramlarla kendisini sürekli yenilemekte olan kente bakmak ve karşılıklarını kentte nasıl bulduklarını kişisel gözlemlerle okumaktır. Bunu yaparken de, her gün karşılaştığımız ve farkına varamadığımız gündelik ilişkiler ve etkileşimler ve kentin buna verdiği yanıtlar da kişisel gözlemlerle aktarılmaya çalışılacaktır.

Kenti anlayabilmek, her gün içinde yaşanan şekliyle onu kabul edebilmek ya da isyan etmek, kent kullanıcısının etkileşimi ile her gün yeniden kendisini dönüştüren bu hızlı mekanizmada onun hızlı değişimine ayak uydurabilmek demektir. Kent çizilmiş, planlanmış, tasarlanmış kağıt üstündeki imajının ötesinde, deneyimlenen, kullanıcısı ile etkileşime giren, etkileşime girdikçe değişen dinamik bir yapıdır. Dolayısıyla gündelik hayat, kenti olması gerektiği düşünülen boyutundan kopartıp, yaşanıldıkça kendisini var eden açık ve dinamik bir sisteme dönüştürmektedir.

Gündelik hayat pratiklerinin şekillendirdiği kent imgesi ve metropol zaman içinde gelişen teknoloji, değişen koşullar ve değişen metropollü ile farklı bir boyut kazanmıştır. Değişen dünya koşulları, küreselleşme ve her metropolde gözlemlenebilen oraya özgü yerel tepkiler ile değişim içinde olan kent görünen sınırlarını aşmıştır, kendini yenilemeye ve dönüştürmeye devam etmektedir. Metropolün kazandığı bu yeni boyut karşımıza “metapolis” olarak çıkmaktadır.

İlk bölümde metropol kavramı ve bu organizmanın iç dinamikleriyle kendini ve içindekileri nasıl dönüştürdüğü üzerinde durulmaktadır. Şenel'in de ifade ettiği gibi metropol kaos olmadan düşünülemez. Şenel bu durumu şöyle açıklar:

Her canlı sistem gibi kent de yaşamaya başladığında bir kaos ortamı olur. Farklılaşmayı, olmakta olanı, geleceği öngörülemeyen olanı, dengesizliği de, düzenleri de birlikte içerir. Bu nedenle, zaman içinde düzen içinden düzensizlikler, bu düzensizliklerden yeni düzenler yaratarak karmaşasını artırmaktadır, katmanlaşmaktadır. Ve bugün en açık ve karmaşık yerleşme olan metropolis ismini almaktadır (Şenel, 2002).

Daha sonraki bölümde ise metropolde gündelik hayat, yaşadığımız zamanın hayatımızı şekillendiren en önemli kavramları yardımıyla tanımlanacak ve incelenecektir. Bunu yaparken önceden yapılmış olan tanımlar ile bugünkü hayattan yansımaları gözlemlenecektir.

Gündelik hayatın bileşenlerinden ilki metropolde birey ve modern hayattır. Metropolü deneyimleyen, deneyimleriyle metropolü şekillendiren, sürekli değişen ihtiyaçlarının oluşturduğu taleple kenti değiştiren birey, metropolü tanımlarken çok önemli bir potansiyele sahiptir. Simmel'in görüşüne göre, gündelik hayatta bireyin karşılaştığı zorluklar zihinsel yaşamına doğrudan müdahalede bulunmakta ve kendi koruma mekanizmasını oluşturmasını zorunlu hale getirmektedir. 19. yüzyıl için geçerli olan durum bugün de hala geçerliliğini devam ettirmektedir. Bunun tersi bir durumda metropolde yaşamak, bireyi içinden çıkamadığı bir kabukta yaşamaya hapsetmek zorunda bırakmaktadır.

Üçüncü bölümde karşımıza çıkacak olan metapolis kavramı ile metropoldeki bireyin durumu birbirini tamamlamaktadır. Artık bireyin ihtiyaçları ile kentin içinde bulunduğu konum birbirini etkilemekte ve boyut değiştirmektedir. Artık metropolün yerini, mesafelerin hiçbir öneminin kalmadığı hızda iletişimin sağlandığı ve her an her yere ulaşabilmeyi sağlayan ağ bağlantılar sayesinde metapolis almıştır.

Gündelik hayatı tanımladığımız bileşenlerden diğeri ise toplumun tüketim toplumu haline dönüşmesidir. Kapitalizmin bizi karşı karşıya bıraktığı durumlardan birisi de her şeyin reklama ve dolayısıyla tüketime yönelik olmasıdır. Metropolde karşılaştığımız sıradan bir yüzey bile bize tüketimi hatırlatır hale gelmiştir.

Üçüncü bölümde karşımıza çıkacak olan küresel kavramında tüketimin küresel anlamdaki ifadelerinin yerel anlamdaki karşılıklarını İstanbul okumaları üzerinden gözlemlenecektir.

Gündelik hayatta karşımıza çıkan bileşenlerden bir diğeri de modadır. Moda sahip olduğu etki ve hız ile gündelik hayatımızı şekillendirebilen en etkin araçlardan birisi olmaktadır. Metropol yoğunluğun ve dönüşümün en çok yaşandığı yerdir. Bu yüzden heterojen bir yapıya sahiptir. Dıştan aldığı göçlerle ve farklı grupların metropolün farklı kesimlerine homojen olmayan bir şekilde yerleşmesiyle kendini var etmektedir. Çok farklı gruplar metropolde bir arada yaşarlar, kimi zaman çıkarları gereği ortak bir mekanı paylaşırlar, çoğu zaman ise birbirlerine teğet geçip birbirlerinin farkına bile varmazlar. Moda bu grupları 19. yüzyılda da olduğu gibi hala birbirine bağlamakta veya kesin çizgilerle birbirinden ayırmaktadır.

Üçüncü bölümde üzerinde durduğumuz kırsal-kentsel kavramında günümüzde moda olan şehir dışındaki country tarzı yaşam şekillerinden, canlı-hibrit kavramında da yine şehir içinde moda olan rezidans tarzı yaşam şekillerinden bahsedilecektir.

Gündelik hayatta karşılaştığımız en temel sorunlardan biri de iletişimsizliktir. Kişilerle kurulan yüzeysel iletişim, iletişimsizliği daha gözle görülür kılmaktadır. Metropolde iletişim, farklı grupların zorunlu olarak karşı karşıya geldiği bir duruma dönüşmüştür. 19 yüzyılda endüstrinin, 20. yüzyılda da teknolojinin gelişimi ile beraber kentteki ilişkiler boyut değiştirmiştir. Bu durumun getirdiği yenilikler bireyin her gün kullandığı nesnelere iletişime, gündelik hayatlarımızdan iş hayatımıza kadar hayatımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Mekan ile kurulan ilişkiler gereği de iletişimsizlik mekanı yeniden tanımlamaktadır. Auge'nin ifadesiyle yok-mekanlar oluşmaktadır.

Tanyeli Auge'e referans vererek yok-mekan kavramını şöyle açıklamaktadır:

Yok-mekan ve mekan birbirine karşıt durumlardır. Auge'e göre mekanın üç temel özelliği vardır: İnsanlar 'mekan'ın kimlik yeri, ilişkiler yeri ve tarih yeri olmasını isterler...Mekan ilişkisel, tarihsel ve kimlikli olarak tanımlanabilirse, tanımlanamayan yer de yok-mekan olacaktır (Tanyeli, 2004).

Gündelik hayatta hareket ve hız da çok önemli kavramlardır. Gündelik hayatlarımızda içinde sürekli bir koşurmaca içinde olmamız ve kazanılacak her

dakikanın önemi bize hızın varlığının önemini hatırlatmakta ve vazgeçilmez kılmaktadır. Otomobille ya da yaya olarak kenti deneyimlemek çok farklı kent imgeleri oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümde kırsal-kentsel kavramında artık şehir dışına da kaymaya başlayan yerleşimlerin hareket ve hız açısından şehir içine göre daha avantajlı bir durumda olduğu ama şehir içinde ise yaşayan birey için ne kadar zorlayıcı bir durum yarattığı gözlemlenecektir.

Kent geçirdiği değişim esnasında yeni tanımlanan kavramlarla kendini yeniden üretmeye başlamıştır. Gündelik hayat pratiklerinin de şekillendirdiği kent hep var olan kavramlarla var olmaya devam etmekte, ama yeri geldiğinde kavramın sınırları genişlemekte ve yenilenmektedir. Kimi zaman da artık var olan kavramlar kenti tanımlamaya yetmemeye başlamakta ve yeni kavramlar kenti tanımlamaya başlamaktadır.

Bu çalışmada bu kavramlar metapolis[metapolis], kırsal-kentsel[rurban(rural+urban)], küreyel[glocal(global+local)] ve canlı-hibrit[livrid (live+hybrid)] olarak karşımıza çıkacaktır. İlk olarak bu kavramlar tanımlanacak ve önceden yapılmış tanımları somut örneklerle desteklenecektir.

Bu kavramların seçilmiş olma sebebi çok güncel olarak dünyada ve İstanbul'da karşılıklarını buluyor olmalarıdır.

Yine aynı bölümde önceden tanımlanmış olan bu kavramlar açıklanırken bir yandan da İstanbul'da gündelik hayattaki karşılıkları gözlemlenecek ve kente bu açıdan bakılacaktır. Kuramsal çerçeveyi fiziksel olarak destekleyecek olan bu okumalar İstanbul üzerinden yapılacak ve gündelik hayatta karşılaşılan gündelik tespitler ve somut örnekler üzerinden metropoldeki değişim gözlemlenecektir.

Son bölümde de gündelik hayatın içindeki alışkanlıkların değişimi ve bunun sonucunda kentsel ve bireysel kullanım alanlarını da değiştirmesi ile başlangıcı ve sonu belli olmayan bu sürecin yaratıcı olarak açık bir yapıt olan metropolü şekillendirdiği sonucuna varılmıştır. Metropol gündelik hayat pratiklerinin birey ile etkileşimi sonucunda kendisini dinamik olarak açık bir sistem olarak var etmektedir. Burada metropolde yaşayan bireyin de katkısı kadar dünyada olup biten her şeyin

artık küresel bir dünyada eşzamanlı olarak etkilerini göstermesi de söz konusudur. Yazılı kuralların yerine her an başka bir sürprizle bizi karşılamaya hazır olan metropol bu nedenle kendisini sürekli yenilemekte, değiştirmekte ve dönüştürmektedir.

2. METROPOL

Bu bölümde metropol kavramı ve metropolde gündelik hayat olguları üzerinde durulmuştur. Metropolde gündelik hayat pratikleri içinde çok önemli olan birey, tüketim biçimleri ve alışkanlıkları, moda, iletişimsizlik ve yok-mekan, hareket ve hız kavramları üzerinde durulmuştur.

2.1 Metropol Nedir?

Metropol, artık sınırları içinde yaşayan kişinin algı sınırlarını büyüklük açısından aşan, düzen ve düzensizlikleri ile sürekli kendini yenileyen, değişen teknoloji ve alışkanlıklar üzerinden kendini yeni durumlara adapte etmeye açık olan ve artık sınırları görülebilir olmaktan çıkmış heterojen yapıya sahip büyük kenttir.

Şenel'in de ifade ettiği gibi metropol kaos olmadan düşünülemez. Şenel bu durumu şöyle açıklar:

Her canlı sistem gibi kent de yaşamaya başladığında bir kaos ortamı olur. Farklılaşmayı, olmakta olanı, geleceği öngörülemez olanı, dengesizliği de, düzenleri de birlikte içerir. Bu nedenle, zaman içinde düzen içinden düzensizlikler, bu düzensizliklerden yeni düzenler yaratarak karmaşasını artırmaktadır, katmanlaşmaktadır. Ve bugün en açık ve karmaşık yerleşme olan metropolis ismini almaktadır (Şenel, 2002).

Metropol farklılıkların çeşitlilik içinde anlamlı olduğu mekanlardan oluşur. Yoğun ilişkiler yumağının yaşandığı bir mekandır. Kendiliğinden ortaya çıkan, kestirilemeyen ya da sürprizleri barındıran, yeniliklere açık, ama aynı zamanda kendi kurallarını üreten bir mekandır. Toplumsal paylaşım ve korunma yanında yabancılaştırma ve yalıtılma sorunlarını da barındırmaktadır.

Yürekli'ye göre kentler entelektüel ve sosyal düzey olarak kırsalla karşılaştırıldığında, kentlerin daha yoğun ve karmaşık olduğu gözlenmektedir (Yürekli, 2004). Günlük yaşamdaki koşturmacanın içerisinde bu dinamizmle her gün karşılaşmaktayız.

Kırsal bir yerleşimin kendi içine kapalı ve homojen yapısına karşın metropol çok katmanlı ve heterojen bir yapıya sahiptir. Metropolde baskın olan kaostur. Metropolde karmaşa içerisinde çok kültürlü bir yapı ile karşılaşmaktayız. Bu yüzden metropol açık bir sistemdir ve çok farklı kültürlere, değişime, yoğunluğa, iletişime olanak sağlayan karmaşık bir yapıya sahiptir.

Şenel'in ifadesiyle metropol varolabiliyorsa, sürekli yeniyi üretebiliyorsa, insanlarca arzulanabiliyor, düşünülüyor, değiştirilebiliyor ve yine de bazı yönlerden düzenini koruyabiliyorsa düzen ve düzensizliğin sınırında olduğundandır (Şenel, 2002).

Metropolde görülen durum, bir sistematiğe oturtulması mümkün olmayan, dinamik, kendini sürekli yenileyen, yenilerken dönüştüren; farklı katmanların üst üste gelmesiyle, bazen bu katmanların birleşip bambaşka yeni bir katman oluşturmasıyla ve bazen ise bir katmanın tamamen ortadan kalkmasıyla oluşan, etkileşim ve iletişimin her zaman canlı olduğu, yaşayan bir organizmanın varlığından kaynaklanmaktadır.

Metropol birbirine karşıt olmasına rağmen aynı anda var olabilen koşulların bir aradalığıdır. Bu zıtlıkların varlığı onu hep canlı kılmaktadır.

Kentte sürekli devinim içinde bulunma hali gözlenirken, bu devinimin etkileri ortama ve gruba göre farklı farklı gözlenmektedir. Bazen bir sosyal grubun düzen olarak ortaya koyduğu bir durumu başka bir grup kendi düzenlerine müdahale eden düzensizlik olarak görebilmektedir.

Bu sebeplerden dolayı kentte sürekli bir çatışma, direnç, müdahale, uyum ve adaptasyon süreçleri yaşanmaktadır.

Kentin açık ve canlı bir sistem olduğunu düşünürsek, çevresi ile sürekli bir etkileşim ve iletişim içerisinde olduğunu görürüz. Kent ve kentli bu sistemde sürekli etkileşim halindedir.

Altay kentlinin kendi mekanını üretmek için kullandığı esas aracın, kendi hedef, istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği eylem ve pratiklerinin olduğunun öne sürülebileceğini ifade etmektedir. Kentlinin bu umulmadık ve planlanmamış eylem ve tavırları, içinde yer aldığı kentsel alana yeni bir kullanım getirmektedir. Böylece kentli, mevcut mekanı ve düzeni sorgulamaya başlayarak ve önceden belirlenmiş çerçeveler içindeki pasif kullanıcı rolünden çıkabileceğini göstermiş olacaktır (Altay, 2004).

Harvey'in verdiği referansa göre kenti yitirilmiş ama özlenen bir topluluk olarak algılayan ideolojiye Raban başka bir imgeyle cevap veriyordu:

Kent, öylesine çeşitli amaçlara dönük, öylesine farklı toplumsal etkileşim ağlarıyla örülmüş bir labirentti ki bir ansiklopedi, birbirleriyle ilişkisiz, hiçbir belirleyici, rasyonel ya da ekonomik plana bağlı olmayan renkli birtakım maddelerin birbirlerine eklendiği deli saçması bir karalama defteri haline gelir (Harvey, 1997).

Raban'ın Yumuşak Kent'te söyledikleri günümüz kentlerinin bir yansıması niteliğindedir. O kentlerin totalitarizmin etkisinde kalamayacak kadar karmaşık ve disiplin altına alınamaz nitelikte olduğunu vurgular. Kent başka bir deyişle gerçek ve hayalin buluştuğu bir sahne niteliğindedir (Harvey, 1997).

Köknar da insan hayatının devinimleri içerisinde etkileşimin önemli yer tuttuğunu ifade eder ve şunları ekler:

Etkileşim kendisini etkin hissedebileceği alanlarda kolaylıkla ortaya çıkmaktadır. Yaşamın bütünlüğü içerisinde algılanan kentin sunduğu alanları düşünürken bu alanların insanlara verdiği olanakları göz önünde bulundurmak gereklidir. Kent de tüm hareketlerin ve aktivitelerin bütününden oluşur. Önemli olan bu bütünlük içerisinde insan için "aranılan" olanın nerede ve nasıl oluştuğudur (Köknar, 2003).

Tankut yapı endüstrisindeki gelişmelerin üretim, çalışma ve yaşam alanlarının yeniden kurgulanmasını gerektirdiğini, diğer yandan iletişim teknolojisindeki gelişme ve beraberinde ortaya çıkan daha az insan hareketi ve daha çok meta dolaşımının da toplumda bireylerin yüz yüze ilişkilerini azaltmakta olduğunu ifade etmektedir. Ancak kent mekanı, kentlerin ortaya çıkışından beri toplumdaki her türlü iletişimin mekanı olma rolüne devam etmekte ve 21. yüzyılda kentlerin planlamasıysa bu noktalardan hareketle, teknoloji- çevre- birey- toplum ilişkilerinin

yeniden tanımlanmalarına ve bu ilişkileri kapsayan yeni mekan kurgularına dayanmaktadır (Tankut, 2002).

Kentte dengeden söz etmek imkansızdır. Kentin sundukları ile kentli arasındaki çatışmalar, sunulanın kentli tarafından kabulü ya da reddi, sunulan ile kentlinin kurduğu ilişki, içinde bulunulan koşullar ve kentlinin kim olduğu ile ilişkilidir. Kentin mutlak bir denge hali söz konusu olmadığı için bu devrim devam eder ve karmaşanın açık potansiyelinin sunduğu imkanlardan kent sürekli faydalanmaya devam eder. Bu durum, kentin hep canlı kalmasını sağlar.

Metropolde, kent mekanının biçimlenişi, sunduğu hizmetler ve konumlanışı, ulaşım teknolojileri ve altyapı sistemlerinin karşılıklı etkileşimiyle gerçekleşir. Kentleşmenin düzeyiyse kentteki servislerin kentliye sunduğu imkanların nüfusun artış hızıyla birlikte kendisini yenilemesi ve gerekli servisi verebilmesiyle ilgilidir.

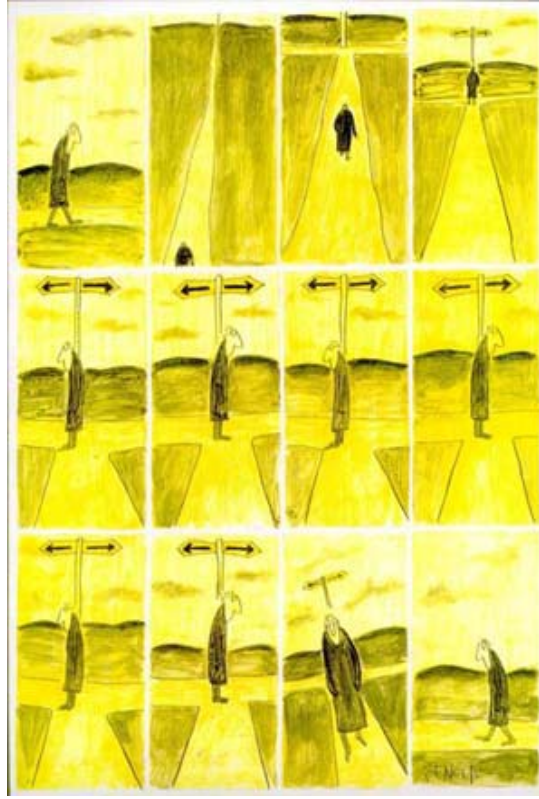
Bilgi-yoğun üretimin öncelik kazandığı yeni gelişim stratejilerinde metropoller, anında değişen taleplere hızlı yanıtlar verebildikleri oranda lider kent olmaktadır (Tankut, 2002). Bu nedenle yeni yüzyılın üretim altyapısı artık, kenti doğrudan küresel iletişim ağına bağlayan, görünür mesafeleri yok eden ağ bağlantı sistemlerin oluşturduğu iletişim altyapısı ile hızlı, yoğun mal ve insan dolaşımını sağlayan hava alanları ve transit toplu taşıma sistemleriyle ulaşım altyapısıdır.

Metropolde yaşamayı bilinçli olarak tercih etmiş kişilerin kişisel özgürlüklerinin sınırları metropolde daha geniştir. Her bireyin hareket alanı, kültürel ve sosyal anlamda yapabileceklerinin sınırları o kadar geniştir ki bu özgürlük, içinde boğulma tehlikesini de beraberinde taşımaktadır. Kırsalda sadece sayılı alternatif varken, metropolde bu seçeneklerin sayısı insanın kafasını karıştıracak sayıda ve niteliktedir.

Oktay ise bu çok sayıda seçeneği kenti başka açıdan şöyle tanımlar:

Kent...sadece biçimlenmesine yardım ettiğimiz mekân olmakla kalmaz; kimliklerimizi, kişiliklerimizi şu ya da bu ölçüde belirler de. Kent insanal dokusuyla, tarihsel ve doğal zenginlikleriyle, geçmişin fısıltılarını olduğu kadar güncelin bağırıltılarını da yankılayan simgeleriyle insanları kendine hayran eder ama, kaotik yapısı, terörize edici ve yalıtıcı çoğulluğuyla korku da verir (Oktay, 2002).

Metropolde insan bazen bu karmaşanın içinde kendini yalnız ve çıkmazda da hissedebilir. Hangi yöne gideceğini bilemez halde, geriye dönüp gider (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Çokkare, (Şenol Bezci)

Simmel'in de dediği gibi kalabalığın toplumsal mekânı, kuşkusuz, metropoldür (Simmel,1918). Bugün de kalabalık olma özelliği bütün metropollerin vazgeçilmez bir bileşenini oluşturmaktadır. Bu kalabalıkta bireyin sahip olduğu kent imgesi de kişi sayısı kadar çeşitlilik göstermektedir.

Bu kişilerin her gün geçtikleri aynı yollardan artık farkındalık sahibi bir bakışla çevreyi gözlemlemeleri beklenilemez duruma gelmiştir. Artık çevrede olup bitenler ile içinden geçilen sokak bile sıradan görünmektedir. Bu yolculukta gözlemlenen, ilk ve son karesi arasında fark olmayan bir film şeridi gibidir. Görüntüler bulanık ve renksizdir.

Metropol olmak yeni ve ileri ulaşım-iletişim ve üretim teknolojisi kadar bunların gerektirdiği ileri derecede uzmanlaşma, farklılaşmayı da gerektirir. Bunun olmadığı durumlarda trafikle beraber hayat bir işkenceye dönüşmektedir.

Gelişmiş teknolojiye ayak uyduran günümüz metropollerinde yaşanan farklı yaşamlar, kurulan ilişkiler, kent ve kentli arasındaki etkileşim, yaşanan deneyimler, herkesin kafasındaki kent imgesi o kadar farklıdır ki bu metropolü daha da canlı kılar ve onun bu dinamik yapısı sayesinde değişim ve dönüşüm vazgeçilmezdir. Değişen ihtiyaçların, alışkanlıkların ve bunların karşılıklı olarak kentle girdiği etkileşimin sonucu ortaya çıkan yeni durumlar kentin çoğulcu, kaos içeren yapısını tekrar tekrar değiştirir.

Metropol diye tanımladığımız kent kurgusu aslında sabit bir tanımla anlatılabilecek statik bir durum olmaktan öte, sürekli kendini yenileyen ve değişim üzerine kurulmuş heterojen ilişkiler yumağından oluşmuş bir kurgudur. Ve herkes kendi kurgusunu kendisi oluşturmaktadır.

2.2 Metropolde Gündelik Hayat

Metropolde hayat tüm karmaşıklığına rağmen devam ederken, bitmek bilmeyen bir enerji ile bir koşturmaca içerisinde her gün yeniden aynı döngüyü yaşamaktayız. Bir günün hikayesi, sabah uyanmamızla başlamakta ve uyandığımız yatağıımıza geri döndüğümüzde ise sonlanmaktadır.

Gündelik hayat döngülerden oluşur ve daha geniş döngüler içine girer. Bir şeye başlamak, aslında baştan alıp yeniden başlamak, yeniden doğmak demektir (Lefebvre, 1968).

Gündelik hayatı metropolde deneyimleyerek ihtiyaçları doğrultusunda çevresini şekillendiren bireydir. Dolayısıyla öznel olan yaşamlar, çevrenin verdiği veriler ve koşullarla şekillendiği için çakışmalar ve kesişmeler çok fazla olmaktadır.

Gündelik yaşama mekan olan kenti anlayabilmek, onu kullanıcısı ile birlikte düşünmeyi gerektirir. Çünkü kent planlanmış, çizilmiş somut bir nesne olmaktan öte içindeki birey ile yaşayan canlı bir organizmadır. Kentin gündelik yaşamı, milyonlarca bireyin gündelik yaşamına mekan sağlayan sonsuz bir çeşitlilik ve üretim içermektedir.

Gündelik yaşantıları içinde kent sakinleri, kendi ihtiyaçları, talepleri, arzuları, hayalleri ve yaratıcılıkları doğrultusunda kent mekanını kullanmaya -dönüştürmeye, yeniden tanımlamaya- başlarlar (Altay, 2004).

Bu durum göstermektedir ki, çok sayıda farklı kullanıcıya sahip olan metropolü deneyimlemek çok öznel bir durumdur. Bireyin kendi belleğinde kendi deneyimleriyle oluşturduğu kent imgesi, yaşadığı çevre, etrafındaki insanlar, içinde bulunduğu koşullar ve yaşantısıyla direkt bağlantılıdır. Bu yüzden diyebiliriz ki, herkes kentte kendi kurgusunu oluşturduğu için herkesin kent imgesi bir şekilde diğerlerinininkinden farklılaşmaktadır.

Gündelik hayat pratiklerinin başında gelen 'okuma', kaçınılmaz olarak günümüz kentinin güncel kültür ve tüketiminin en önemli odak noktasını oluşturur (Gülmen, 2004). Herkesin kendi kent imgesini oluşturması da bu öznel okumaların sonucunda oluşmaktadır.

Gündelik hayatta etraftaki verileri bir kitap olarak düşünürsek, birey de okuyucu olarak kentteki varlığını sürdürmektedir. Ancak deneyim ve hafıza, okunanların görselleşmesini ve imgelemi etkilediğinden, her okuyucu farklı çıkarımlar yapmaktadır. Kent her okunuşunda her okuyucu tarafından farklı algılanmakta ve farklı imgeler oluşturmaktadır. Hafıza ve bilgi imgeyi bütünlemektedir.

Lefebvre gündelik hayatı tanımlarken soru sormayı tercih etmiştir. Onun ifadesiyle gündelik hayat için ifade ettikleri şöyledir:

Gündelik hayat, "yaşanmışlığın" ve düşünmenin düşük bir derecesi -yaşanmışlığın ve düşünmenin henüz birbirinden ayrılmadığı, algılanan her şeyin geniş bir evrenin parçası olduğu, dünyanın tüm şeylerin toplamı olarak görüldüğü bir derece- olabilir mi? Bu sadece tecrübeye ilişkin, "dünya"yı ve "evren"i bir kapsayıcı olarak, geniş bir kap olarak, dev bir çerçeve olarak gören, felsefi düzeyi hayli düşük bir yorum mudur?

Gündelik hayat bir ilk anlam küresi, üretici (yaratıcı) etkinliğin yeni yaratımları olanaklı kılacak bir biçimde hazır tutulduğu bir zemin midir?

Gündelik hayat, tekrarın bir değişkesi ya da tekrarların bir araya geldikleri mekân mı?

Gündelik hayat nedir ki? Ekonomik, psikolojik veya sosyolojiktir, özel yöntemler ve yollarla kavranması gereken özel nesnelere ve alanlardır. Beslenmedir, giyinmedir, eşyadır, evdir, barınmadır, komşuluktur, çevredir (Lefebvre, 1968).

Gündelik hayat bireyi o kadar meşgul etmesine rağmen söylenmeye gerek duyulmayan sıradanlıktadır. Gündelik hayat mütevazıdır, doğaldır ve sağlamdır.

Bütün yaşanan günlük ve sıradan pratiklerin içerisine yerleştiği gündelik hayat bir devinimi ve tekrarı içinde barındırmaktadır. Sabah uyanmak, yüzümüzü yıkamak, işe gitmek-gelmek, trafikte vakit geçirmek, eve geri dönmek, yemek yemek, televizyon seyretmek ve sabah tekrar uyanmak üzere uyumak bu tekrarların sadece bir kısmıdır.

Gündelik hayat, modernlik ile birleşen şeydir. Modernlik kelimesinden, yeni olanın ve yeniliğin işaretini taşıyan şeyi anlamak gerekir: Parlaklıktır, paradokstur, teknik veya dünyevilik tarafından damgalanmış olandır. Gözüpektir (öyle görünür), geçicidir, kendini ilan eden ve kendini alkışlatan maceradır. Modern denilen dünyanın sunduğu dışa dönük gösterilerde ve bu dünyanın kendisini yine kendisine sunduğu gösteride güçlkle ayırt edilebilen sanattır ve estetikdir. Gündeliklik ve modernlik, karşılıklı olarak birbirini belirir ve gizler, meşrulaştırır ve telafi eder (Lefebvre, 1968).

Gündelik hayat diyebiliriz ki her gün yeniden başlayan, öznesi birey, mekanı kent olan ve kendini sürekli tekrarlayan bir yapıdır. Bu yapıyı her gün yeniden inşa eder ve her günün bitiminde sonlandırırız. İçindeki yaşamlar, kurgular, etkileşimler, iletişimler, geçişler, çarpışmalar, kırılmalar onu hep canlı ve dinamik kılar. Ama kişisel deneyimler üzerinden, tek bir birey üzerinden incelendiğinde daha statik ve tekrardan ibarettir.

Metropolde gündelik hayatı tanımlayan durumları aktarırken metropolde yaşayan birey ve modern hayat, tüketim biçimleri ve alışkanlıkları, moda, iletişimsizlik ve yok-mekan, hareket ve hızın kent imgesine etkilerinden de söz etmek gerekmektedir. Çünkü kenti algılayışımıza birebir etkileyen tüm faktörler kente bakışımızı, sokağı algılayışımızı etkilemekte ve herkesin kendisine ait kent imgesini oluşturmaktadır.

2.2.1 Metropolde Birey- Modern Hayat

Metropolde bireyin zihinsel hayatı gündelik hayatının karşısına çıkardığı zorluklarla başa çıkmasında çok etkili olmaktadır. Metropolde yaşayan bireylerin sahip olduğu zihinsel yaşam Simmel'in "Metropol ve Tinsel Hayat" makalesinde de belirttiği gibi

bireyin zihnini ön planda tutmayı ve duyguları daha ikincil planda bırakmayı gerektirir.

18. yüzyılın getirdiği bütün bağlardan kopup özgürleşme çağrısı, 19. yüzyılda buna ek olarak bireye daha bireysel sorumluluklar yüklemiştir. Bu da bireyin ve işin uzmanlaşmasıdır. Bunun sonucu olarak uzman bir kişi yaptığı işin tanımı ve niteliğinden dolayı tek seçenek olup kendisini vazgeçilmez kılacak, aynı zamanda da diğer kendi işlerinde uzman insanlarla ortak yapacağı bir iş söz konusu olduğunda ise onları birbirlerine bağımlı kılacaktır (Simmel, 1918).

Metropoldeki bireyselliğin üzerinde yükselmiş olduğu psikolojik temel, dışsal ve içsel itkilerin hızlı ve sürekli değişmesi nedeniyle duygusal yaşamın yoğunlaşmasıdır.

Birey bir nevi kendini hapsolmuş hissetmektedir, ama yaşama devam edebilmesi için bu tutsaklık bir zorunluluğa dönüşmüştür (Şekil 2.2.). İş yerinde bütün gününü bilgisayar karşısında geçirdikten sonra, yoğun trafiğe girip iş sonrası da evine ulaşabilme mücadelesiyle karşı karşıya gelmektedir.

Şekil 2.2. Bireyin özgürlüğü-tutsaklığı, (Şenol Bezci)

Metropolde günlük hayatta karşılaşılan farklılıklar bir süre sonra bireyin algısında yarattığı aynı gerilimden dolayı Simmel'in ifadesiyle bireyi "bıkkın"laştırmaktadır.

Duyusal değişimler o kadar hızlı ve yoğun meydana gelmeye başlar ki net görüntülerin yerini daha silik görüntüler almaya başlamaktadır. Bir süre sonra bu görüntüler, hepsinin aynı değersizlikle ifade bulduğu sıradan fotoğraf karelerine dönüşür. Bu kompozisyondaki hiçbir nesne bireye ait değildir ve kompozisyondaki bulanıklık bakan gözdeki ilgisizlikten kaynaklanmaktadır.

Bu bıkkın olma durumu modern hayatın yüklediği sorumlulukların ağırlığından kaynaklanmaktadır. Bu sebepten kentte hayatta kalmak bir sanat haline gelmiştir ve bireyin yardıma gereksinimi vardır ama bu yardımı ona kendi zihninden başka kimse yapamamaktadır (Şekil 2.3.).

Şekil 2.3. Modern birey- S.O.S. (Şenol Bezci)

Bireydeki ilgisizlik ve bıkkınlık belli bir süre devam ettiğinde, başka bir durumla karşılaştığında vereceği tepki için gerekli olan enerjisini de çaldığı için, birey artık kendisi olmaktan çıkmakta, gündelik olanı, olması gerektiği için yapılan bir ritüele dönüştürmektedir. Gündelik hayat böylelikle kendini tekrarlayan bir kısır döngüye dönüşmektedir.

Her akşam işten çıktıktan sonra hep aynı durakta beklerken, sonrasında binilen otobüste saatlerce trafiğe sıkışıp hapsolarak geçirilen vakitten ortaya çıkan fotoğraf karesinde renkli hiçbir nesne yoktur, herşey gri bir fonun arkasında saklı kalmıştır. Oysa aynı duraktan, şehre yabancı bir kişinin bindiği aynı otobüste saatlerce trafikte

sıkışıp hapsolüdüktan sonra çıkan yüzlerce fotoğraf karesinin her birinde o kadar farklı renk görmek olasıdır ki.

Bu durumda algılarımız devreye girmekte ve biz, bize verilen yüzlerce veri arasından kendi seçimlerimiz doğrultusunda verileri toplamakta ve bir kent imgesi yaratmaktayız. Ve her geçen gün sürekli uyarılmaktan yorulmuş olan sınırlarımız bir süre sonra tepkisiz olma durumuna adapte olmaktadır.

Bu tanım Buren' in bakış yıpranması tanımıdır (Buren, 1997). Bu yıpranmanın her mekanda olabileceğini, fakat kentte daha hızlı olacağını söyler. Çünkü yayanın maruz kaldığı sürekli ve karmakarışık görsel bombardıman bu yıpranmayı şiddetlendirir; yaya, sokaktaki varlık nedeninden tamamen kopmamak için, gerekli bir eleme yapmak zorunda kalır, böylece kente özgü bir yığın nesne, işaret, vb. onun güzergahı üzerinde bir işaret işlevi görmediğinden, zihinden silinir (Şenel, 2002).

Kırsalla kent karşılaştırıldığında yaşamın hızı ve değişen görüntülerin çeşitliliğinde bir karşıtlık olduğu göze çarpar. Aynı mesafeyi kentte ve kırsalda yürüdüğümüzü düşündüğümüzde, çevreden gelen uyarıcıların sayısı kırsalda olabildiğine azken, kentte olabildiğine çoktur. Çevredeki uyarıları almaya daha açık olarak kendisini var eden metropoldeki bireyin bilinç düzeyinin, kırsaldaki bireyin bilinç düzeyine kıyasla daha fazla olması beklenmektedir (Simmel, 1918).

Metropolde birey tepkilerini en az zarar göreceğ şekilde vermek zorundadır. Bu da metropole karşı bir koruma kapsülü geliştirmesi anlamına gelmektedir. Bu da Simmel'in de ifade ettiği gibi bireyin olaylara olan tepkisini yüreğiyle değil, zihniyle vermesiyle gerçekleşecektir. Çünkü zihne göre daha tutucu olan ruh, bu değişime ayak uydurabilmek içinde kendi içerisinde çatışmaya girer ve belli bir zaman sonrasında metropole özgü durumlara adapte olabilir. Zihin ise bu konuda daha pratiktir ve çok fazla sorgulamadan durumu kabullenir. Bu kendisini korumak için oluşturduğu bir savunma mekanizmasıdır. Birey zihnini kullanarak metropolde yaşamayı sağladığı ölçüde bulunduğu yere daha sağlam basacaktır.

Kentsel yaşamda karşı karşıya kaldığımız duygu ve deneyim çeşitliliği karşısında oluşturduğumuz mekanizmalardan bir tanesi de bireysel bağımsızlık duygusudur. Bunun sonuçlarından bir tanesi de Simmel'in ifadesiyle, karşımızdakileri birer nesne haline dönüştürme tepkisidir. Bu durumda birey tarafından her şey alınır satılır

metalar olarak görülmektedir. Bireysel özgürlüklerin bedeli metropolde yaşayan bireyin sahip olacağı duygusal yalnızlık ve karşılaştığı her kişi ve nesneye fiyatının ne olduğu dışında bir şey hissetmeme durumudur. Para ekonomisi herkesi eşitler ve birbirleri ile değiştirilebilen bir şey haline getirir.

Kişiler arasındaki bütün duygusal ilişkiler, bireyselliklerine dayanır. Ussal ilişkilerdeyse insan bir sayı gibi, diğerlerinden farkı olmayan bir öge gibi hesaba katılır ve yalnızca nesnel olarak ölçülebilen işleriyle ilgi görür. Bu nedenle metropol insanı, etrafındaki kimseleri satıcı ya da müşteri, hizmetçi, hatta çoğu kez ilişki kurmak zorunda olduğu kişiler olarak görür (Simmel, 1918).

Zihni sayesinde metropolle baş etmeyi başaran bireyde bu kez de anlamsızlaştırma ve değersizleştirme davranışı görülmektedir. Çevresinde olan biten her şeye o kadar duyarsız hale gelir ki her şey anlamını ve rengini yitirmeye başlamıştır. Hiçbir şey diğerinden farklı görünmemektedir artık. Bu metropolde karşılıklı ilişkilere de yansımaktadır. Karşıdaki kişinin diğerinden farkı olmaması sebebi ile kurulan diyaloglar ve ilişkiler yüzeysel ve mesafeli durmaktadır. Herkes yabancıdır ve birey kendisini öteki olarak dış dünyadan soyutlamaktadır.

Günümüzde apartmanlarda karşılıklı kapıların arkasında yaşanan, aynı duvara komşu olarak geçirilen zamanın çokluğuna karşıt olarak paylaşım da o denli azdır. Metropolün verdiği güvensizlik hissi toplumsallaşmada çok önemli bir yeri olan komşuluk ilişkilerine kadar bireyi çok derinden etkilemektedir. Kişi tercihleriyle var olmaktadır ve komşusunu seçme şansına sahip olmayan birey de komşuluk ilişkilerini ortadan kaldırarak başka bir seçim yapmış olmaktadır.

Metropolde birey, sınırlı alanda sınırlı seçenek arasından seçim yapmak zorunda olan kasaba insanı ile karşılaştırıldığında daha özgürdür. Dolayısıyla beğenisi, görgüsü, vizyonunun genişliği ile özgürlüğünün sınırı eşdeğer tutulmaktadır. Bu özgürlüğün kentteki yansıması ise bireyselliğin sonucu ortaya çıkan, kalabalıkta yalnız olma durumudur (Şekil 2.4.). Çünkü bedensel yakınlık ve mekan darlığı, zihinsel uzaklığı daha da görünür kılmaktadır. Metropol kalabalığıyla kıyaslandığında, insanın kendini böylesine yalnız, böylesine kaybolmuş hissettiği başka bir yer yoktur. Bu açıkça, sözünü ettiğimiz özgürlüğün diğer yüzüdür. Başka durumlarda olduğu gibi burada

da, insanın özgürlüğünün, duygusal hayatına huzur şeklinde yansımaları hiç de şart değildir (Simmel, 1918).

Şekil 2.4. Bireyin yabancılaşması, (Şenol Bezci)

Pasajlar'da Benjamin Simmel'e referans vererek metropolde yaşanan tedirginliğin insanların görsel olarak yaşadıkları deneyimle bağlantılı olduğunu dile getirmektedir. Duymadan görenin, görmeden duymaya kıyasla daha tedirgin olma sebebi, metropolde görme deneyiminin duyma deneyimine daha baskın olması ve insan ilişkilerini belirleyici özelliğe sahip olmasıdır. Simmel bunun başlıca nedeni olarak toplu taşıma araçlarını göstermektedir. Ondokuzuncu yüzyılda, otobüsleri, trenler ve tramvaylar gelişmezden önce, insanlar birbirlerine tek kelime söylemeksizin, dakikalarca, hatta saatlerce bakmak zorunda değillerdi (Benjamin, 1940). Günümüzde de bu durum geçerliliğini hala korumaktadır.

Birey metropolde karşılaştığı zorlukların, karmaşanın üstesinden gelebilmek için bazı seçimler yapar ve bunların sonucunda kendi özgürlüğüne sahip olabilmek için bazı özgürlüklerinden vazgeçer.

Metropolde kişisel sınırlar fiziksel olmanın ötesinde zihinseldir. Modern hayatın gerekliliğine uymak zorunda kalan birey Simmel'in de dediği gibi uyarı bombardımanına uğramış ve bıkkınlaşmıştır. Kentteki ilişkilerin çoğu birbirinden farksız bir duruma gelmiştir.

2.2.2 Tüketim Biçimleri ve Alışkanlıkları

Tüketim modern öncesi toplumlarda daha çok ihtiyaca yönelik bir tavrken, modern toplumlarda sadece yaşamsal gereksinimleri karşılamanın aracı olmaktan çıkıp yaşamların, bireylerin, kentlerin metalaşmasıyla beslenen bir araç haline dönüşmektedir.

İnsanların tüketim alışkanlıkları, bireysel farklılıkları ortaya koyarak bireysel olarak kendini ifade edebilmenin en kolay yollarından birine dönüşmüştür.

Her çağda alışveriş etkinliklerini yönlendiren tüketim güdülerinin bileşimi değişir; özellikle modernleşme bu açıdan dönüm noktasını oluşturur. Ne var ki, alışveriş alışkanlıklarının ve mekanlarının değişimi yalın ve çizgisel bir süreç de değildir. Bakkal pazaryerini, market bakkalı, alışveriş merkezi geleneksel çarşmayı hızlı biçimde tasfiye etmez. Söz konusu mekanlar uzun süre yan yana ve yeni bir işlevsel işbölümü çerçevesinde birlikte var olurlar (Kalay, 2000).

Kalay'ın ifadesiyle İstanbul'da yüksek gelirliler arasında ve daha 19. yüzyıl sonlarından başlayarak vitrin izleme alışkanlığı doğmuştur. Kentli üst sınıfların modern alışveriş ritüelini oluşturmasına giden yol böyle açılmıştır. Alışveriş, vitrine bakma, sinema gibi eğlenceleri ve dışarıda yemek yemeyi bir araya getiren bu tüketim alışkanlığı, ülke içinde yayılmasını hala sürdürmektedir.

Evin genel ihtiyaçlarını karşılamak için geleneksel kentlerde görülen mahalle esnafından alışveriş yapma geleneğinin yerini metropolde artık büyük alışveriş merkezlerinden alışveriş yapma geleneği almıştır. Çünkü herşeyi aynı yerden alabiliyor olmak zaman açısından çok büyük bir kazanç sağlar. Tabii ki herhangi bir sokakta araba park edecek yer bulmanın imkansız olduğu bir kentte, kendi otoparkına sahip bir alışveriş merkezi de tercih sebebidir.

Tüketim kültürünün en büyük tehlikesi gerçek ve sahte ihtiyacı belirsizleştirmiş olmasıdır. Sınıf, cinsiyet fark etmeksizin toplum bir tüketim çılgınlığına kapılmıştır. Eskimek gibi bir durumun ortadan kalkmış, ve bu eskimenin imkansızlığını ifade eden hazır eskitilmiş malların tüketim nesnesi olarak ortaya konması ise başka bir trend oluşturmuştur.

Alışveriş, kent hayatının neredeyse tüm durumlarının yerini almıştır; tarihi şehir merkezleri, varoşlar, sokaklar, tren istasyonları, müzeler, hastaneler, okullar, internet,... gittikçe artan bir hızla alışveriş merkezleri ve mekanizmalarına göre biçimlenmektedir (Gülmen, 2004).

Pasajlar'da Benjamin pasajların yaşayan şehrin içinde yaşayan kent dokusunda, var olan evlerin bazı bölümlerinin düzenlenerek mağazalar haline getirilmesinden bahsederken günümüzde sadece araba ile ulaşılabilen, çevreden kopuk alışveriş merkezlerinin sayısının gün geçtikçe arttığına tanık olmaktayız. Ve kişisel boş vakit değerlendirme pratikleri de artık bu alışveriş merkezlerinin sunduğu olanaklarla sınırlı kalmaktadır.

Havaalanları, yolcularını tüketicilere dönüştürerek kar yatırımına yönelmiştir, müzeler ise ayakta kalabilmek için alışverişe yönelmekteler. Bu dönüşümler kentin bütününde açıkça görülür niteliktedir. Bu gelişmeyi destekleyen yeni kullanımlar yapıllı çevreyi de hızla dönüştürmektedir (Gülmen, 2004). Airport Hotel gibi örnekler bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Metropol, lüksün üretildiği ve tüketildiği mekandır. Oktay bulvarların, Benjamin'in vurguladığı gibi *flâneur*ün gerçekliği gözlediği, yoksulla zengin varlıklarını karşılıklı olarak algıladıkları, birbirlerini fark ettikleri yer olmaktan çıkıp her türlü lüksün bir tür eşitlenmişlik kisvesi altında pazarlandığı ve görüntüsel tüketiminin sağlandığı yer olduğunu dile getirmektedir (Oktay, 2002). Lüksü para ile satın alıp tüketemesek de hemen her gün vitrinlere bakarak görsel olarak tüketmekteyiz.

Sınırların görünür olmaktan çıktığı kentte modern hayatın yorgunlukları eğlenmeyi, hoş vakit geçirmeyi ve gevşemeyi gerekli kılmaktadır. Bunun için de işten geriye kalan boş zaman ve paraya ihtiyaç vardır ve yine tüketime yönelik aktivite yoğunluğu metropolü kaplamıştır.

Lefebvre zaman kullanımı ile ilgili olarak bazı sınıflandırmalar yapmıştır. Bunlardan ilki iş hayatına ayrılmış olan zorunlu zaman, ikincisi eğlenceye ayrılan serbest zaman ve sonuncusu da ulaşım, yürütülecek işlemler ve formaliteler gibi iş dışındaki çeşitli gereksinimlere ayrılan zoraki zamandır.

Günümüzde boş zaman gündelik olandan kopuşu ifade etmektedir. Bu yüzden senenin büyük bir çoğunluğunun geçirildiği işte geçirilen zaman boyu hayal edilen en güzel şey senelik tatildir. Ya da iş çıkışı gerçekleşecek olan genelleştirilmiş eğlence olarak sinema, televizyon, tiyatro ya da başka bir aktivitedir. Boş zaman bireyin kendisi için ayrılan ve çok küçük bir yüzdeye denk gelmesi yüzünden bireyin o zaman aralığında ne yapacağını şaşırıp öylesine tükettiği bir zaman dilimine dönüşmektedir.

Boş zamanında kişi biraz tatil yapmak istediğinde ise onun için hazırlanmış farklı paketler halinde sunulan bir sürü alternatifle karşılaşmaktadır. İsterse piramitleri ziyaret eder, ya da yurt içinde bir tatil köyünde satın aldığı tatil paketinin gereğini yerine getirir, ya da kültür paketi turları ile daha gitmeden önce broşürden tanıdığı bildiği yeri, yürüyerek, gezerek, görerek deneyimle şansına sahip olabilmektedir. Yine her şey tüketime yöneliktir ve tatil paketi bile ambalajlanmış bir şekilde tüketiciye sunulmaktadır.

Ambalaj, tüketimi cazip hale getirmenin bir yoludur. Dolayısıyla televizyon ekranından önce karşılaşılan ilk reklam aracı olarak ambalajı göstermek mümkündür. Bireyi renkli ve şık ambalajı ile “beni al” mesaj bombardımanına tutmakta ve bu yol ile ürün metaya dönüşmektedir. Kullanıcı ile ürünün arasına giren şık bir ambalaj paketi tüketimin kaçınılmaz olduğu çağımızda somut varlığından çok daha fazla şey ifade etmektedir.

Reklamlarla yapılmaya çalışılan, bir metanın estetik görüntüsünü oluşturmak ve duygusal bağlarla ilişkilendirip onu daha çok satmaktır. Reklam tüketici için belli bir beklenti oluşturmakta ve eğer beklentisi gerçekleşmezse yeni bir beklentiyle bu maceraya devam etmektedir.

Gülmen reklamın kentsel mekana etkisini şöyle ifade etmektedir: Reklam kendi yapılı çevresini oluşturmuş, kamusal alanları kendi peyzajına dönüştürmüştür (Gülmen, 2004).

Çağdaş kitle kültüründe tarihi müzeler, parklar da birer tüketim nesnesine dönüşmüştür. Yüzyıllar öncesinde yapılmış tarihi yapıların içerisinde dolaşırken çoğu zaman görsel estetik dışında yüzeysel bir gezintide kalan bu geziler tüketimin başka bir boyutudur. İçinde kurulamayan etkileşim ve iletişimden dolayı bu mekanları yok-mekan saymak

mümkün görünmektedir. Bu mekanları günümüz süpermarketlerine benzetmek sergileme ve teşhir mantığı açısından pek yanlış olmaz.

Metanın tüketimi için illa para ile satın alınması gerekli değildir. Sokağa çıktığımızda reklam panoları ile dolu bir iletişime geçtiğimizde gözlerimizle tüketmeye başlarız. Ve bu artık o kadar sıradan bir olaya dönüşmüştür ki yapılan tüketimin farkına bile varmayız.

Artık süpermarkette mevsimlerin değişimini bile hissedemez hale geldiğimiz bir süreçteyiz. Reyonlarında sadece bazı mevsimlere özel olan meyve sebzeleri yılın her günü alabilme lüksüne sahibiz. Kırsal bölgelerde üretimin mevsimsel olarak yaşanması ve doğal ürünler yetiştirmenin yerini, yapay ortamlarda, yapay ilaçlarla büyütülmüş yapay sebzeler ve meyveler almıştır.

Tüketimin bir oyuna dönüşmesinin bir sahnesi olan süpermarketlerdeki teşhir, meyvelerin rengini daha parlak gösteren ışıkların kullanılması tiyatro sahnesinde süren hazırlıkların bir parçası gibidir. Willis, Disneyland ve McDonalds'ı, eğlence ve fast food'un ticarileşmiş toplumda üretimin algılanma biçimini çok iyi gösterdiğini ve orada çalışanların kostümler giyerek ve emeklerini rollere dönüştürerek, oyunculara benzediklerini ifade etmektedir. (Willis, 1993).

Meta üretiminin tüketime yönelik bulduğu yöntem olarak Harvey anlık ihtiyaçlara anında çözüm bulma (acıma anında fast-food gibi) ve mobiliteye bir katkı sağlaması anlamında atılabilirliğe (plastik veya kağıt bardak, tabaklar gibi) işaret etmektedir. Harvey'in Toffler'e verdiği referansta belirtildiği üzere, 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlayan "kullan at" toplumunun tek yaptığı metayı tüketip atmak değil, aynı zamanda değerlerin, hayat tarzlarının, istikrarlı ilişkilerin; şeylere, binalara, yerlere, insanlara olan bağlılığın da atılabilmesi anlamını taşıyordu. Artık tüketim hızı da üretim hızı ile rekabete başlamış görünmektedir (Harvey, 1990).

Tüm topluma egemen olmuş olan meta fetişizmi ile ekonomi dünyayı değiştirirken sürekli bir üretim ve tüketim söz konusudur. Görülen dünya meta dünyasıdır ve gösteri de bu hakimiyetin ve gündelik hayatın transformasyonunun bir sonucudur.

Ayrıca tüketim alanındaki bir diğer gelişme de mal tüketiminden sonra hizmet tüketimine yönelik olan geçiştir. Bu tür hizmetlerin süresi somut olarak satın

alınabilir metalara oranla daha az olmasına rağmen kişinin çok hızlı yaşamına ters düşen bir durum yoktur. Hem bireyin boş zaman aktivesini yerine getiren, hem de entelektüel bir birey olarak varlığına anlam katan sanatsal, kültürel, sportif aktiviteler buna örnek verilebilir.

Tschumi, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Artık, kim olduğun neye sahip olduğunla - ev, mikrodalga fırın, araba,...- ilişkili değil, ancak ne yaptığınla ilişkili - bungee jumping, paraşüt yapmakla, kişisel iş. kursa veya derse gitmekle ilişkili,... (Tschumi, 1996).

2.2.3 Moda

Gündelik hayat geçicidir, modern ve yeni olanı ifade etmektedir. Görsel olarak algılanan, tüketilen, metaların çevresini sardığı kapitalist sistem tarafından örgütlenen bir yapıdır. Gündelik hayat, metaların, reklam ve sloganların yaptığı gösterilerle donatılmış kent mekanındaki sıradan olan hayattır. Gündelik hayat bürokratik olarak yönlendirilmiş toplumun hayatıdır, tüketimin simgesidir (Lefebvre, 1968). Moda da her gün geçip giden bu döngüde, geçiciliği ile ayakta durmaktadır. Modanın gündelik hayat üzerindeki etkisi birey ile sürekli kurduğu ilişkiden dolayı çok büyüktür.

Tüketimin kitle piyasalarındaki dışavurumlarından en somut olanı modanın kendisini ortaya koymasıdır. Tüketim kendisini sadece giyimde, süslenme ve dekorasyonda değil, aynı zamanda hayat tarzlarını ve dinlenme faaliyetlerini de kapsayan geniş bir alanda göstermektedir. Ve her yeni moda, tüketimi beraberinde getirmektedir.

Moda Simmel'in ifadesiyle hem bir statü belirtisidir hem de aynı statüdeki insanları bir yere toplayıp, kendi içine kapalı bir topluluk oluşturmaktadır.

Modanın yaratım sürecinde farklı gruplar arasındaki etkileşimin de payı vardır. Bir üst grubun için moda olan bir alt guruba indiğinde, artık üst grup için moda başka bir şey olmak zorundadır. Modanın kendisini tüketmesi de bu şekilde gerçekleşmektedir.

Moda olabilmek için işlevsel olmak gerekli bir koşul değildir, sadece estetik olması ya da bazen tam tersine estetik olmaması da moda olmasını sağlayabilmektedir.

Harvey'in "imaj üretimi sanayii" olarak betimlediği sanayinin tamamı imaj üretimi ve pazarlaması aracılığıyla devir süresini hızlandırma faaliyetinde uzmanlaşmıştır. Bu sektör, insanların göz açıp kapayana kadar meşhur olup unutuldukları, paranın konuştuğu ve herşeyi belirlediği, yoğun ve çoğu zaman bireyselleşmiş bir yaratıcılığın seri halinde tekrarlanan bir kitle kültürünün dev kazanına aktığı bir alandır. Modaları ve kısa süreli merakları yaratan odur ve bu özelliğiyle modernite deneyiminde baştan beri o kadar büyük önem taşıyan gelip geçicilik onun aktif olarak ürettiği bir şeydir (Harvey, 1990).

Simmel'in ifadesiyle moda, toplumsal eşitleme eğilimi ile bireysel farklılaşma ve değişim eğilimini tek bir eylemde birleştirmemizi sağlayan çok sayıdaki hayat formunun özgül bir örneğinden başka bir şey değildir (Simmel, 1918).

Alışveriş yapmanın varolmak demek olduğu bir dünyada, marka satın almak, bireyin belli bir kimlik oluşturma aracı olmaktadır. Bu da modayı oluşturmaktadır. Tüketim toplumu, şirket logolarını üzerlerinde taşıyan insanlar üretmiştir: Moda dünyasında giysinin üzerine dikilmiş ya da boyayla yazılmış logo, muzların üzerindeki etiketlerden çok farklı değildir. Şirketleşmiş moda sanayiinin gözünde bizim işlevimiz reklamları gündelik hayatımıza sokmaktır. Bu durumda üzerinde belli bir markayı taşıyan birey, yürüyen reklam panolarına dönüşmektedir (Willis, 1993).

Simmel kimi zaman öyle çirkin ve itici şeylerin modern olduğuna, sanki modanın kudretini gösterme arzusuyla, sırf moda oldukları için en berbat şeyleri sırtımıza geçirmemizi istediğine dikkat çekmektedir. Onun deyişiyle modanın bir seferinde amaca uygun olanı, başka bir seferinde hiç anlaşılmaz olanı, bir diğerindeyse maddi ve estetik ölçütleri tamamen göz ardı eden bir şeyi önermesindeki keyfilik, hayatın maddi standartları karşısındaki mutlak kayıtsızlığını göstermektedir.

Lefebvre, Roland Barthes'ın "Moda Sistemi" kitabına şöyle değinmektedir: Modern anlamda moda, moda dergileriyle birlikte doğmuştur; üstdil ile yerleşmiştir; geçiciliğin yapısı olarak, aralıksız olarak değişir. Bugünün modasını yaratan insanlar, yarının modasını da şimdiden hazırlarlar (koleksiyonlar, defileler). Olimposlu kadınlar, bu sabah satın aldıklarını, aynı akşam geçmişe gömerler. Moda böylece kendi yıkımı sayesinde yaşar. Bununla birlikte, moda içinde yer almayan insanlar için moda bir ebedilik havası taşır. Dışarıdan bakan insanlar, yarın ne giyileceğini

bilmezken dün ne giyildiğini de anlayamazlar. Dünün modası komiktir; yarınki ise tahayyül edilemezdir (Lefebvre, 1968).

Simmel modayı, içsel olarak özerklikten yoksun ve başka bir yere dayanmaya muhtaç olan, ama kendi benliğinin farkına varmak için göze çarpmaya, ilgi çekmeye, biricikliğe gereksinim duyan bireylerin asli faaliyet alanı olarak görmektedir. Moda, en önemsiz bireyi bile, bir bütünlüğün temsilcisi, birleşik bir ruhun cisimleşmesi haline getirerek öne çıkartmaktadır.

Lefebvre modanın gündelik hayatı onu dışlayarak yönettiğini ifade etmektedir:

Moda olmak ya da olmamak, Hamlet'in sorununun modern söylenişidir. Moda, gündelik hayatı onu dışlayarak yönetir. Gündeliklik moda olamaz. O halde, moda değildir. Olimposlular'ın gündelikliği yoktur (bir gündelik hayata sahip olmadıkları varsayılır). Modanın alanı içinde geçen hayatlarında, her gün çeşitli harikalara rastlanır. Bununla birlikte, gündelik hayat, sürekli dışlansa da varlığını sürdürür. Terörün hâkimiyeti böyle bir şeydir; "Moda" olgusu düşünceye, sanata, "kültür"e, bütün alanlara yayıldığı ölçüde bu hâkimiyet artar. Elinin uzanabileceği bir yerden geçen her şeyi yakalayan sistemin kapasitesinin sınırı yoktur, Belli bir baskı grubu olmaksızın bir baskı olan Moda bütün toplumu etkisi altına alır; eylem alanı, saptanabilir sınırlara sahip olmayan diğer alanlarla kesişir veya iç içe girer (Lefebvre, 1968).

Modanın yaygınlaşması, aynı, zamanda onu yok oluşa sürükler, çünkü yaygınlaştığı zaman ayırt edici olmaktan çıkacaktır. Genel yaygınlaşma eğilimi ile bu yaygınlaşmanın yol açtığı anlam yitimi arasındaki ilişki nedeniyledir ki, moda kendine özgü tuhaf bir çekicilik kazanır. Bir sınırlılığın, aynı anda hem başlangıç hem son olmanın, hem yeni hem de geçici olmanın verdiği çekiciliktir bu. Modanın meselesi olmak ya da olmamak değil, aynı anda hem olmak hem de olmamaktır. O daima geçmiş ile geleceğin eşiğinde durur ve bu sayede bize, en azından doruk noktasında olduğu müddetçe, başka pek az fenomenin verebileceği güçlü bir şimdi duygusu verir (Simmel, 1918).

2.2.4 Yok-mekan [Non-Place(Yer-olmayan)]

Günümüzde metropolde yaşamayı tercih eden bireyin yersizleşmeye başladığına ve istediğinde her yerde var olmaya başladığına tanık olmaktayız. Yer, Karaman'ın ifadesiyle iletişim ve etkileşim olmadığı takdirde yer olamamaktadır. Bireylerin

bireysel sınırları dahilinde kendilerine yetmekte oldukları ve iletişimin sadece bir prosedürün gereklerini yapmak nedeniyle var olduğu ortamları Auge “yer-olmayan” olarak ifade etmektedir.

Nasıl mekan yalnızca içerdiği ilişkiler temelinde doğru olarak kavramsallaştırılabilirse, “yer” de ancak şeyler arasındaki bir ilişki olarak değerlendirildiğinde süreç temelli bir bakma biçiminin nesnesi olabilir. Bu tarz bir kavramsallaştırmayı önermek her şeyden önce yeri insan iletişiminin ve etkileşiminin zemini olarak görebilmeyi gerektirir (Karaman, 2004).

Auge'nin ifadesiyle “non-place” olan kavramı Tanyeli yok-mekan olarak kullanmıştır. Yok-mekan ve mekan birbirine karşıt durumlardır. Auge'e göre mekanın üç temel özelliği vardır: İnsanlar ‘mekan’ın kimlik yeri, ilişkiler yeri ve tarih yeri olmasını isterler. Mekan ilişkisel, tarihsel ve kimlikli olarak tanımlanabilirse, tanımlanamayan yer de yok-mekan olacaktır (Tanyeli, 2004).

Kentlerimiz içinde sahip oldukları değerlerle simgeselleşip müzeye dönüşürken, transit geçişe imkan veren transit yollar, kavşaklar, otoyollar da bizleri onların görüntüsünden alıkoymaktadır. Biz bu yerlerin imgeleriyle, ya da sadece isimleriyle, otoyol kavşaklarına ve kent girişlerine orayı işaret eden tabelalar yardımı ile iletişim kurarız (Auge, 1997).

Yaşanan mekan ve insanın o mekanda bulunma sebebi çoğu zaman bir gereklilikten kaynaklanmaktadır. Mekanın içindeki ilişkiler de oraya özgü koşullarla şekillenmektedir.

Auge'nin “non-place” kavramı “yer-olmayan” olarak da dilimize çevrilmiştir.

Eğer bir yer, kimlikleyici/özdeşleyici, ilişkisel ve tarihsel olarak tanımlanabilirse, kimlikleyici/özdeşleyici olarak da, tarihsel olarak da tanımlanamayan bir uzamı, bir yer-olmayanı tanımlayacaktır (Auge, 1997).

Yer-olmayanlar, Auge'nin ifadesiyle, dönemin ölçüsüdürler, ya da nicelleşebilen ve yüzölçümü, hacim ve mesafe arasında yapılacak birkaç dönüştürme pahasına, hava, demir ve kara yollarını ve taşıt araçları denilen devingen mekanları (uçaklar, trenler, arabalar), havalimanlarını, uzay uçuşları için hazırlanmış gar ve istasyonları, büyük otel zincirlerini, eğlence parklarını ve nihayet dağıtımın büyük yüzeylerini, bireyi

çoğu kez yalnızca kendi kendinin başka bir imgesiyle ilişkiye sokacak kadar garip bir iletişimin erekleri uğruna dünya dışı uzayı seferber eden kablolu ya da kablosuz şebekelerin karmaşık yumağını toplamak suretiyle ölçülen ölçüsüdürler.

Tanyeli havaalanı ve süpermarket gibi yer-olmayan tanımı içerisinde bulunan yok-mekarlarda sadece bir mukavele gereği bulunulduğundan ve o mukavelenin gereklerini yaparak oradaki görev tamamlandıktan sonra yok-mekanın terk edildiğini ifade eder. Onun deyimiyle havaalanında bulunma sebebi havayolu şirketiyle yapılmış olan mukavelenin belgesi olan bilettir. Tatil köyünde bulunma sebebi ise orada eğlenilmek ve tatil vakti geçirmek için yapılmış olan mukaveledir. Ve o yok-mekan bireyi, sadece mukavele süresi içinde ilgilendirmektedir.

Yok-mekandaki varlığımız tarifeli ve tanımlı bir güzergah içindedir ve yazılar, metinler aracılığıyla yönlendirilir. Sözelimi, havaalanında uçağa binilecek tanımlı süre için bulunulur. Tatil köyünde sözleşmede tanımlanan süre kadar, süpermarkette alışveriş süresi kadar kalınır. Ama mahalle kahvesinde ne kadar kalınacağını tarifesi yoktur. Kişinin orada bulunma süresi toplumsal alışkanlıklar ve yazılı olmayan grup ritüeller aracılığıyla belirlenir. Bu yüzden de mahalle kahvesi bir mekandır (Tanyeli, 2004).

Mekan olan ile ilişkimiz belli bir mukaveleye dayanmaz. Orası ile mimarının ya da o mekanın sahibinin öngöremeyeceği bir çok ilişki kurulabilmektedir. Herkes kendi evi ile bu türden bir ilişki kurmaktadır. Kimi zaman onca dağınıklığa rağmen huzur içinde hissedebildiğimiz evimizde, bir başkasının aynı şeyi hissetmesini beklemek yanlış olacaktır. Ama hiçbirimiz on günlüğüne geldiğimiz devre-mülkümüzde bunları yapmayız. Zaten yapmamamız da gerekir. Sözleşmemiz kullandığımız yok-mekanı bulduğumuz gibi bırakmamızı zorunlu kılar. Farklı bir davranış tazmin etmeyi gerektiren bir ihlaldir (Tanyeli, 2004).

Bu tür sözleşmeleri Auge şöyle tanımlamaktadır: Kitap, okunmaktan önce yazılır; bir yer oluşturmazdan önce farklı yerlerden geçer: tıpkı yolculuk gibi, ondan söz eden anlatı da birçok yeri aşar. Yerlerin bu çoğulluğu, bakışa ve betimlemeye dayattığı aşırılık ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan tedirginlik etkisi, seyirci-gezin ile dolaştığı ya da temaşa ettiği manzaranın uzamı arasına bir kopukluk yerleştirir ve bu kopukluk, onun, o boşluğu turistik kılavuz kitapların... ya da gezi anlatılarının

önerdikleri çok sayıda ve ayrıntılı enformasyonlarla doldurmaya çalışsa bile, orada bir yer görmesine, orada kendini bütünüyle bulmasına engel olur.

Tanyeli, yok-mekanlar içinde insani, toplumsal ilişkiler de kurmadığımızdan bahseder. Ona göre, bakkal dükkanı bir mekan ise, buna karşılık süpermarket bir yok-mekandır. Bundan ötürü, bakkal kısa bir tanışıklık süresi içinde neredeyse ailemizden biri haline gelebilir, onunla zorunluluğun ötesinde bir diyalog kurabiliriz; oysa süpermarket kasiyerini süpermarketin dışında görsek tanımayız. Aynı düşünceyle hareket edildiğinde Tanyeli yok-mekanlarda sözleşme gereği işlerini sürdürenleri de “yok-adam” olarak tanımlamıştır.

Sözleşmesinde tanımlanmış görevini yapar ve tatil köyünün kapısından çıkıldığı an unutulur. O sadece “homo eroticus”tur; yani tekil işleve indirgenmiş, hiçbir sorumluluk taşımaksızın “hizmetinden yararlanılabilir” bir görevlidir yok-mekanda. Ve çünkü, tatil köyü toplumsal ilişkiler değil, karşılıklı ve sözleşmeli görevler yeridir (Tanyeli, 2004).

Yok-mekanın bir diğer temel özelliği de yazıyla yönlendirme niteliğidir. Yok-mekanları kullanmak için de adeta bir ilacın prospektüsünü okur gibi hangi saatlerde nasıl davranılacağını, hangi faaliyetlerde bulunulabileceğini okumak gerekmektedir. Ana ilke, sözleşmenin içerdiği, dolayısıyla da parası ödenmiş ya da ödenecek olanı verilen saat aralıklarında yemek ve içmektir. O halde bir tatil köyünde kişi belki kendisini özgür duyumsar; ama bu bir yanılsamadır. Çünkü yok-mekanlar içinde bireysel özgürlük diye bir kavram gündemde bile olmaz. Olsa olsa tek başına kalma olanağı kullanılabilir.

Auge’ye referans veren Tanyeli tarihin, yok-mekanda varoluş sebebini ancak bir gösterinin parçası olma şeklinde açıklamaktadır. Yok-mekanın özelliklerinden olan tarihselliksiz ve kimliksiz olma durumu turizm mimarlığında kendini bu şekilde dışa vurmaktadır. Yurt dışından satın aldığı tatil programı ile yeni bir ülkeyi tanımaya gelen kişinin karşılaşacağı yeni ülke, tatil köyünün sınırları ile ölçülmektedir.

Birey de bu yok-mekanda kimliğini kapıda bırakıp içeri girer ve çıkarken oda anahtarı ile takas eder ve çıkar. Orada var oluş sebebinin gerektirdiği tekil kimlikle içeride zamanını geçirmektedir. Süpermarkette sadece alışveriş yapan müşteri, havaalanında uçağı bekleyen yolcu, tatil köyünde de paket şeklinde sunulan süreci en

verimli şekilde geçirecek tatilci kimliği ile bulunuruz. Süpermarkette kasiyer ile politika ya da hayat üzerine konuşmadığımız gibi, tatil köyünde de normalde hiç yapmam diyebileceğimiz türden organizasyonlara katılabiliriz.

Her yok-yer oraya özgü yapılacaklar ve yapılmayacak şeyler listesini içinde taşır ve biz bunlara uymakla yükümlüyüzdür. Yani aslında tatil bile bizim denetimimizden çıkmış durumdadır. Kontrol edilemez tüketim çılgınlığımızı özgürce faaliyete geçirdiğimiz yerlerde bile oranın kurallarına uymak zorunda kalır, uzun kuyruklarda istediğimiz metalara sahip olmak için zaman harcarız (Tanyeli, 2004).

Günümüzde birey-birey arası yaşanan iletişim-sizlik durumu artık birey-mekan arasında da yaşanmaktadır. İnsanların hastanede dünyaya gelip, hastanede dünyaya gözlerini kapadığı, insanların gerektiğinde yaşanan mekan olarak kullanılan ulaşım araçlarının transit geçişleri sağlayan ve birbirine bağlanarak kesintisiz şekilde devam eden ağlara dönüştüğü, kredi kartı ile olmayan paranın herhangi bir yerde rahatlıkla harcandığı, daha bireysel yaşamların var olduğu bir ortamda hayatımızı sürmeye devam etmekteyiz.

2.2.5 Hareket ve Hız

Kentte sürekli bir devinim halinde oluşumuz ve oluşturduğumuz sabit noktalar arasında gidiş-gelişlerimizle kendi kent sınırlarımızı oluştururuz. Bu yolculukta gideceğimiz yol ve oraya gitmek için geçen süre kentte nasıl bir psikolojiye sahip olacağımızın bir göstergesi olmaktadır. Zaman bu kadar değerli iken az zamanda çok mesafe kat etmek metropolde hayatta kalabilmeyi kolaylaştırmaktadır.

Hareket de yeni ulaşım sistemleriyle yeni anlamlar yüklenmiştir. Kent yaşamı sirkülasyon sistemlerinin ağı sonucu gittikçe daha kırılğan bir hal almış, kentin fiziksel iç ve dış sınırlarının yok olmasıyla, kent imgesi de kaybolmuştur. Ulaşım sistemleri giderek karmaşıklaşarak sınırlan tümüyle kaydırmış, dışarıyı içerisi haline germiştir (Gülmen, 2004).

Hareket metropolde çok önemli bir kavram haline gelmiştir. Benjamin'in Pasajlar'ında dolaşan Flaneur'un yerini günümüzde mobilitayı sağlayan herhangi bir ulaşım aracı almıştır. Endüstri devrimi ve ardından teknolojik gelişmelerle başlayan

mobilité, zamanın çok değerli olduğu günümüzde hayatımızın bir parçası haline gelmiştir.

Kentte insanlar sabah uyandıkları andan itibaren zamanla ve trafikle mücadeleye başlarlar. Artık kazanılacak her dakika çok kıymetlidir. Aslında metropolde zaman kullanımı yönetimi ayrı bir meziyettir ve dakik olmak çok önemlidir. Çünkü dakik olamamak, farkında olmadan zincir halinde büyüyecek aksamalara sebebiyet verecektir ve bu da kişisel haklara bir saldırı niteliği taşımaktadır.

Her dakika öyle kıymetlidir ki randevuların olması gerektiği saatte olması beklenir, ancak trafik gibi bir dış faktör yüzünden metropolde bunu sağlamak neredeyse olanaksızdır diyebiliriz. Böyle zamanlarda da raylı sistemle ulaşımın bize sağladığı dakiklik hizmetinin farkına varırız. Tabii ki deniz ulaşımı da aynı açıdan bize çok büyük kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca vapurda geçirilen 15 dakika, çoğu zaman metropolün üstümüze yığıldığı o büyük yorgunluk ve bıkkınlığı bir süre de olsa bizden uzaklaştırır.

İnsanların evleri ve işleri arasındaki her gün devam eden döngüde bu ikisi arasındaki mesafe kişinin hayatını çok önemli şekilde etkiler. Bu kişinin zihinsel, sosyal ve iş hayatını etkilemektedir. Akşam iş çıkış saatlerinde yoğunlaşan trafikte bir an evvel eve ulaşabilmek için yola çıkılan yolculuk artık bir işkenceye dönüşmektedir.

Acconci herkesin kendi zamanı olduğunu, kenti de buna göre yaşadığını, dolayısıyla herkesin kent imajının farklı olduğunu söylemektedir (Şenel, 2002).

“...[artık] zamanın mekana bağlı olmasına gerek yok, bulunduğumuz zamana bağlı olmasına gerek yok, tüm bu sırada kendi zamanınızdasınızdır, bileğinizde zamanı taşırsınız, zaman (neredeyse) avucunuzun içindedir.” Acconci böylece kamusal zamanın artık varolmadığını, her insanın kendi zamanının olduğunu ifade eder. Bu nedenle, her insan kenti farklı yaşar ve algılar. Örneğin, İstiklal Caddesi’ndeki seyyar satıcı, oturup zaman geçirirken; yoldan geçip giden, daha hızlı akan bir zamana göre hareket eder. Bu iki kişinin kentin bu parçası için algıları farklıdır (Şenel, 2002).

Bunun yanında her insanın zihninde toplanan bu imgeler de farklıdır. Çünkü her insan kent mekanını farklı bir zaman ve hareket ağı içinde yaşar (Şenel, 2002).

2.2.5.1. Otomobil ve Mobilite

Otomobil gündelik hayatımızın vazgeçilmez parçalarından birisidir. Her gün hayatımızı bize zehir eden trafiğin ortaya çıkmasının sebebi olmasıyla herkesin sahip olması gerekmeden de hayatında bir yer edinmiş bir nesnedir otomobil.

Otomobil sadece uzağı yakın eden bir araç olmakla kalmamakta, aynı zamanda da kitlesel üretimine başlandığı 1920'lerden ve ABD'den başlayarak her yerde tüm bireysel ve toplumsal yaşamı etkilemektedir.

Otomobil hareket edebilmek, çalışabilmek için özel yapısal donatılara muhtaçtır. Yani otomobil sahipliğinin kitleselleştiği her ülkede doğanın bile otomobilin gerektirdiği biçimde büyük müdahaleler görmesi kaçınılmaz olmaktadır. Otoyollar, altüst geçitler, dev yarmalar, köprüler inşa edilirken, kentsel mekanın çok geniş bir kesimi otopark alanlarına tahsis edilmek zorunda kalmaktadır. Öte yandan, otomobil kullanımı bireysel mobilitayı, devingenliği müthiş bir tempoyla arttırmaktadır.

Bütün gelişmiş ülkelerde alışveriş önemli oranda sadece otomobille ulaşılabilen alışveriş merkezlerinde yapılmakta ve orada konumlanan sinemalara gidip gençler oralardaki hamburgercilere takılmaktadır. İstanbul'da ise son dönemde yapılan alışveriş merkezlerinin neredeyse hepsi metro ağı ile kapısına kadar bağlanmış durumdadır.

Metropolde mimarlık yapıtlarını ve her tür görsel kamusal iletiyi hareket halindeki bir araçtan algılamak zorundayız.

Çağdaş insan artık otomobilin sunduğu hızla doğru orantılı bir kavrayış hızına sahiptir. Kabataş-Karaköy arasındaki yolda tramvay çalışması yapılırken duvarları süsleyen panolarda şöyle yazmaktaydı: “Yakında bu yazıyı okuyamayacak kadar hızlı geçeceksiniz” ki o esnada trafik sıkışmış bir halde otururken bu yazıyı okumak hem ironik bir şekilde yapılan çalışmaların değerini bildirmek adına yapılmış yaptırım olarak bu reklamları yüz yüze kalıyor, diğer yandan da “Ah keşke şu an raylı sistem işliyor olsaydı da gerçekten bu yazıyı okumak zorunda kalmasaydık.” diyorduk ister istemez.

Lefebvre programlanmış gündelik hayat perspektifi içinde otomobili bir alt sistem olarak tanımlarken onu “Kral-Nesne” ve “Kılavuz-Şey” ilan eder.

Bu üstün nesne, ekonomiden söyleme kadar birçok alanda birçok davranışı etkilemektedir. Öncelikli olarak trafik hayatımızı denetler konumdadır ve toplumsal işlevler arasında ilk sırayı alır. Kentin var oluşunu bir şekilde otomobil de denetlemektedir. Park yerleri, yollar, yeni açılacak olan yollar derken trafik ve otomobil kenti şekillendirmeye başlar. Menderes döneminde yıkılan yapılar ve açılan yeni yollar da yine yaya kentinin otomobil kentine dönmesine yönelik bir çabanın sonucuydu.

Trafikte, tekil kendi içlerine kapalı tekil kutular birikirler; içlerindeki yaşamlarsa, çalınan kornalarla, ya da streslerini atmak için geliştirdikleri diğer aktiviteler kapsamında birbiri ile çarpışırlar. Bu tekil yaşamlar kentsel yaşamın bozulmasına katkıda bulunacak potansiyel suçlular olarak görülebilir. Her an bir kavga çıkabilir, her an bir kaza olabilir, ya da bunların hiçbiri olmasa bile en ufak bir kıvılcım kargaşa yaratabilir. Lefebvre'in tabiriyle otomobil: Yaralıları, ölüleri ve kanlı yollarıyla, gündelik hayat içinde bir macera kalıntısı, bir parçasıyla yaşanabilir bir zevk, bir parçasıyla oyundur (Lefebvre, 1968).

2.2.5.2. Yaya ve Kent

Metropolde yaya olmak çoğu zaman trafikte sıkışmış kalmış araçların sürücülerine oranla daha hızlı olmayı beraberinde getirir. Yaya olarak kentte dolaşırken bir sokaktan diğerine geçişte yaşanan hayatların, görülen mimarinin nasıl bu kadar çabuk ve net çizgilerle değiştiğini gözlemleyebiliriz. Aslında kentte yaya olmak bir anlamda kenti daha yavaş okumak demektir.

19. yüzyıldan itibaren planlamanın ana hedefi, sokakların durumunu iyileştirerek ve parklar ve meydanlar açarak trafik akışını rahatlatmaktan öteye gitmemiştir. Eski İstanbul, bir yaya kenti olarak, kimliğini yitirmeden sağlıklı bir ulaşım sisteminin gelişmesine izin vermediğinden, motorlu araçlı bir çağdaş kent eskiyi yok etmek zorundaydı (Kuban, 2004).

Sıradan ilişkilerin yaşandığı sokak gündelik hayatın mekanıdır. Ve sıradan bir eylem olan yürümek gündelik hayatı kavramaya ve kentsel mekanı anlamaya çalışırken bize kattığı deneyimlerle yardımcı olacaktır.

Kentte bazı mekanlar sadece yürüyerek deneyimlenebilmektedir. İstiklal Caddesi kalabalık bir insan yığınının yürüme eylemi ile tanımlanabilir. Ya da evimizle otobüs durağı ya da metro durağı arası sadece yürüyerek deneyimlediğimiz mekanlardır.

Eleştirel açıdan yürümeyi ve dolaşmayı merkeze alan bir diğer önemli kavram ise, Durumcular'ın gündelik hayatın en küçük detayına kadar uzanan gösteriye karşı direniş biçimlerinden biri olarak biçimlendirdikleri “derive”dir. Derive, kentin daha önceden belirlenmiş ya da belirsiz noktalarına yapılan gezilerle biçimlenir ve bu geziler sırasında yaşanan etkinlikleri içerir (Akış, 2001).

Yürümek ne bilinçli ne bilinçsiz yapılır, çoğu zaman ikisi arasında bir durumdur. Durumcuların “derive” tekniği ile kent deneyimini tanımlamaya çalışmaları bu durumu açıklar. Gündelik hayat pratiklerinin başında gelen “okuma” kaçınılmaz olarak günümüz kentinin güncel kültür ve tüketiminin en önemli odak noktasını oluşturur. Güncel yaşantımızı, çevremizi oluşturan görüntü bombardımanı içerisinde herşey, gösterme veya görülebilir olma kapasitesi ile değerlendirilir. İletişim, görsel bir yolculuğa dönüşmüş durumdadır (Gülmen, 2004).

De Certau kenti okunabilen bir metne benzetirken okuyucuyu da kentte kendi seçimleriyle yürüyüşünü yapan özne ile bağdaştırmaktadır. Bazı bölümler daha sessiz, bazı bölümler daha vurgulu okunur, tıpkı bazı sokaklara adım atıp hemen geri dönmemiz, bazı sokaklardaysa uzun keşiflere çıkıp daha uzun vakit geçirmemiz gibi.

De Certau, kentsel mekanı yazı olarak tanımlar. Kişi, metin içerisinde farklı okumalar yapar. Okuma ile hafıza oluşur ve okunabilir formlar hatırlanabilir formlara dönüşür (de Certau, 1984).

Gülmen de Certau'ya referans vererek kentte yayaların hareketlerinin bir çeşit okuma olarak yorumlanabileceğini ifade eder. Şehir kodlarının okunması ile oluşturulan günlük okumaların kentin hafızasını oluşturduğunu; diyalogların kamusal alanlar, gündelik dilin ise popüler kültür olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir (Gülmen, 2004).

Kentte yaptığımız bu okumalarla hafızamızı oluşturur ve sonrasında bu okumaları bir yazı gibi kaydeder ve yaşanacak bir mekan oluştururuz. Bu ise bizim kent imgemizdir.

Kenti algılayabilmek için görmek, deneyimlemek ve hafızamızı kendi kurgumuzla oluşturmamız gerekmektedir. Bunun en yalın hali ise yürümekle mümkündür. Yürümeye başladığımız anda görüntü seli başlar ve biz istediklerimizi kaydeder, diğerlerini ise başka bir hafıza tarafından kaydedilmek üzere serbest bırakırız.

Kentte yaptığımız bu okumalarla hafızamızı oluşturur ve sonrasında bu okumaları bir yazı gibi kaydeder ve yaşanacak bir mekan oluştururuz. Bu ise bizim kent imgemizdir.

2.3 Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde, metropol ile metropolde gündelik hayat üzerinde durulmuştur. Metropolde gündelik hayat kapsamında da “metropolde birey ve modern hayat”, “tüketim biçimleri ve alışkanlıkları”, “moda”, “yok-mekan” ile “hareket ve hız” alt başlıkları altında metropol ve metropolde gündelik hayat arasındaki etkileşim ve iletişim üzerine söylenmiş sözler ile kişisel gözlemler aktarılmıştır.

Kentin tanımını yapmak istediğimizde tek bir tanım üstünde uzlaşmanın imkansızlığı gibi, kentte dengeden söz etmek de imkansızdır. Kentin sundukları ile kentli arasındaki çatışmalar, sunulanın kentli tarafından kabulü ya da reddi, sunulan ile kentlinin kurduğu ilişki, içinde bulunulan koşullar ve kentlinin kim olduğu ile ilişkilidir. Kentin mutlak bir denge hali söz konusu olmadığı için bu devinim devam eder ve karmaşanın açık potansiyelinin sunduğu imkanlardan kent sürekli faydalanmaya devam eder. Bu durum, kentin hep canlı kalmasını sağlar. Kent açık, canlı ve hibrit bir sistemdir. Bu da karşımıza metropol olarak çıkmaktadır.

Modern hayatta bireyin metropolde karşılaştığı çatışmalar, görüntülerin bulanıklaşması, bireyin bıkkınlaşmasını Simmel 19. yüzyılda ifade etmiş olsa da hala günümüzde geçerliliğini korumaktadır. Kişi kendi koruma mekanizması olarak zihnini kullanarak duygularının önüne geçip kendini korumaya alarak metropoldeki mücadelesine devam etmektedir.

Tüketim artık kentin vazgeçilmez bir parçasıdır ve artık her şey tüketime yöneliktir. Kentin kendisi bile alışveriş mantığında ve daha çok tüketilmeye yönelik olarak kurgulanmaktadır. Karşımıza çıkan bir binanın sağır duvarının bile reklam

panolarına dönüştüğü bir ortamda, tüketim çılgınlıkları içinde yaşarken, yeni alışveriş merkezlerini hızla keşfedip, onun geniş mekanı içerisinde eğlence ve boş vakit için ayırdığımız zamanı harcamaktayız.

Moda olan her şeyin geçiciliği ve kendini yeniden üretmesi gibi, kentte de modalar hızla değişmektedir. Ve bu süreçte kent ve kentli moda akımlar, moda mimarlar, moda tarzlar, moda yerleşkeler içerisinde kendini bir yere oturtur ve istediği zaman başka bir akıma doğru yol alır.

Bu esnada kişinin mekanla kurduğu ilişkiler de içinde bulunulan mekanı, “yer[place]” ya da “yer-olmayan[non-place]” olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. İnsanlar ‘mekan’ın kimlik yeri, ilişkiler yeri ve tarih yeri olmasını isterler. Eğer ilişkisel, tarihsel ve kimlikli olarak tanımlanabilinen ‘yer’ iken tanımlanamayan yer de ‘yer-olmayan’ olacaktır (Auge, 1997).

Kentte sürekli bir devinim halinde oluşumuz ve oluşturduğumuz sabit noktalar arasında gidiş-gelişlerimizle kendi kent sınırlarımızı oluştururuz. Kent bir kitap ise kentli de okuyucu olarak onu okur ve kendi hafızasını oluşturur. Burada otomobilde iken kurulan ilişki daha hızlı ve yüzeysel iken, yaya olarak yapılan okuma daha yavaş ve algılanmaya daha elverişlidir. Her birey kendi okuması ile kendi kitabını oluşturmaktadır.

Bütün bu farklı açılardan kente bakarken, kentin geçirdiği değişim esnasında yeni tanımlanan kavramlarla kendini yeniden üretmeye başladığına tanık oluruz. Ve bu bölümdeki kuramsal alt yapı, bir sonraki bölümde üzerinde duracağım kavramlar olan metapolis[metapolis], kırsal-kentsel[rurban(rural+urban)], küreyel[glocal(global+local)] ve canlı-hibrit[livrid (live+hybrid)]’i daha sağlam bir zemine oturtabilmek için bir giriş niteliği taşımaktadırlar ve metropol ile bu kavramların aralarındaki bağı kurmaktadır.

3. METROPOLDE TANIMLANAN YENİ KAVRAMLAR ve İSTANBUL OKUMASI

Kent geçirdiği değişim esnasında yeni tanımlanan kavramlarla kendini yeniden üretmeye başlamıştır. Gündelik hayat pratiklerinin de şekillendirdiği kent, hep var olan kavramlarla süregelmekte, ama yeri geldiğinde kavramın sınırları genişlemekte ve yenilenmektedir. Kimi zaman da artık var olan kavramlar kenti tanımlamaya yetmemeye başlamakta ve kent yeniden tanımlanmaktadır.

Bu çalışmada bu kavramlar metapolis[metapolis], kırsal-kentsel[rurban(rural+urban)], küreyel[glocal(global+local)] ve canlı-hibrit[livrid (live+hibrid)] olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu kavramların gündelik hale gelmesi ve onlarla deneyimlerimiz sonucu kentin dönüşüm halinde olması metropolün yeni durumunu tanımlamaktadır.

İlk bölümde metapolis tanımı ve kentte nasıl farklar yarattığı okumalar üzerinden incelenmiştir. Gündelik hayat pratiklerinin şekillendirdiği kent imgesi ve metropol zaman içinde gelişen teknoloji, değişen koşullar ve değişen metropollü ile farklı bir boyut kazanmıştır. Değişen dünya koşulları, küreselleşme ve her metropolde gözlemlenebilen oraya özgü yerel tepkiler ile değişim içinde olan kent görünen sınırlarını aşmıştır, kendini yenilemeye ve dönüştürmeye devam etmektedir. Metropolün kazandığı bu yeni boyut karşımıza metapolis olarak çıkmaktadır.

İkinci bölümde kırsal-kentsel[rurban] kavramı incelenmektedir. Ofis ve konut birlikteliği merkezi iş alanlarının işlevselliğini de ortadan kaldırıcı niteliği ile ağ bağlantılı, bilgisayar donanımlı evlerden oluşan alt kentlerin kentin çeperine doğru yayılma sürecini desteklemektedir. Kırsal-kentsel[rurban] kavramı bu süreci kapsayan kavramlardan bir tanesi olmakla beraber, bu kavramın kapsamına giren bir

başka konu da kent merkezinde devam eden kırsal yaşamdır. Teneke Mahallesi ile örneklenecek olan bu konu “gentrification” kavramı ile de başka bir açıdan değerlendirilecektir.

Üçüncü bölümde küreyel[glocal] kavramı ile de kentin dünyadaki hıza ayak uydururken küresel ve yerel bağlamda nasıl bir değişim içinde olduğundan bahsedilecektir. Gündelik yaşamlarına kadar insanları etkileyen yeni alışkanlıklarla beraber kişinin yaşam tarzına kadar etkili olan bu süreç kişiyi her anlamda etkisi altına almaktadır.

Bilgi-yoğun üretimin öncelik kazandığı yeni gelişim stratejilerinde metropoller, anında değişen taleplere hızlı yanıtlar verebildikleri oranda lider kent oluyorlar. Bu nedenle yeni yüzyılın üretim altyapısı artık, kenti doğrudan küresel iletişim ağına bağlayan uzun mesafe fiber sistemlerin oluşturduğu iletişim altyapısı ve hızlı, yoğun mal ve insan taşınımını sağlayan hava alanları ve transit toplu taşıma sistemleriyle ulaşım altyapısıdır (Tankut, 2002).

Son bölümde canlı-hibrit[livrid] kavramı ile de çok canlı ve hibrit oluşumların katmanlarıyla kendini sürekli yenileyen açık bir sistem olan kentte buna karşılık gelebilecek durumlar öncelikle incelenmiş sonra da İstanbul’da gündelik hayatta karşımıza çıkan somut ifadeleriyle örneklenmiştir.

Gülmen’in de belirttiği gibi kent bir arayüzdür, arasında[inbetween] bir durumdur. Bu "arasında olma" durumu, transformasyona olanak verdiğinden kritiktir. Dönüşümün sürekliliğini sağlayan işte kentin bu özelliğidir (Gülmen, 2004).

Bu bölümde öncelikli olarak bu kavramların var olan tanımları üzerinde durulacaktır. Daha sonra da kişisel olarak bu kavramlara karşılık geldiğini düşündüğüm İstanbul örnekleri üzerinde durulacaktır. Bu gözlemler İstanbul üzerine yapılan kuramsal çalışmalara ve kişisel ifadelere dayanacaktır. Ancak bu örnekleri verirken bir mimar olarak kent sosyolojisi, sanatçı, kentsel tasarımcı gibi diğer disiplinlerle etkileşim içinde olarak bakış açısı zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

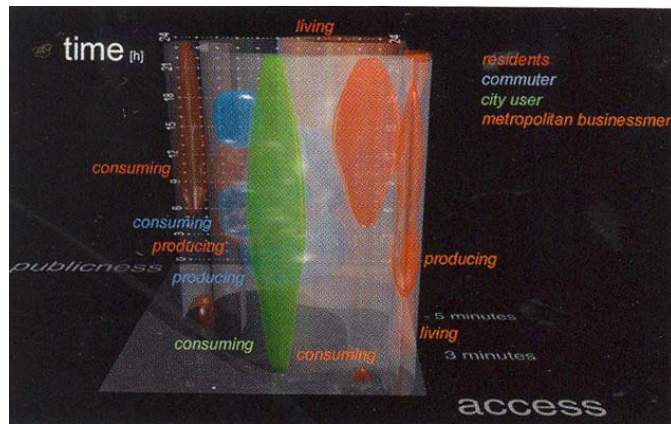
3.1 Metapolis

The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture' da metapolis şöyle tanımlanmıştır: Şimdiye kadar bildiğimiz metropolden farklı olarak onu aşan ve içine alan, çoklu, heterojen ve sürekli olmayan mekan ve ilişkilerden oluşmuş yeni çeşit bir kentsel oluşumdur.

Metapolis kentsel girdilerin hiyerarşileri açısından daha rahat bırakılmış; ama diğer taraftan da devamlı olarak ve düzensiz şekilde değişen dinamiklerle -yaşam-üretim-hizmet-boş zaman ilişkisine referans verecek şekilde- ilişkilidir. Metapolis kavramı çağdaş kenti, bu çok katmanlı ve çokyüzlü açıdan tanımlamaktadır. Geleneksel metropolün ötesinde bir gerçekliktir (Gausa, 2000).

Metapolis artık tekil bir yer ve şekilden ibaret değildir, tekil bir sahne değildir; ama daha çok çoğul sahnelerin ve eş zamanlı deneyimlerin toplamıdır. Düzenli bir şekilde birbirine bağlı ağ bağlantıları ve bilgi katmanları ile muğlak, düzensiz bir şekilde değişen taslakların oluşturduğu çok yüzeyle bir sistemdir. Aynı zamanda hem benzer hem de farklı olan bir yapıdır. Global ölçekte benzer dinamiklerden, yerel ölçekte ise farklı durumlardan oluşmuş bir yapıdır. İç içe geçmiş şehirlere dönüşmektedir.

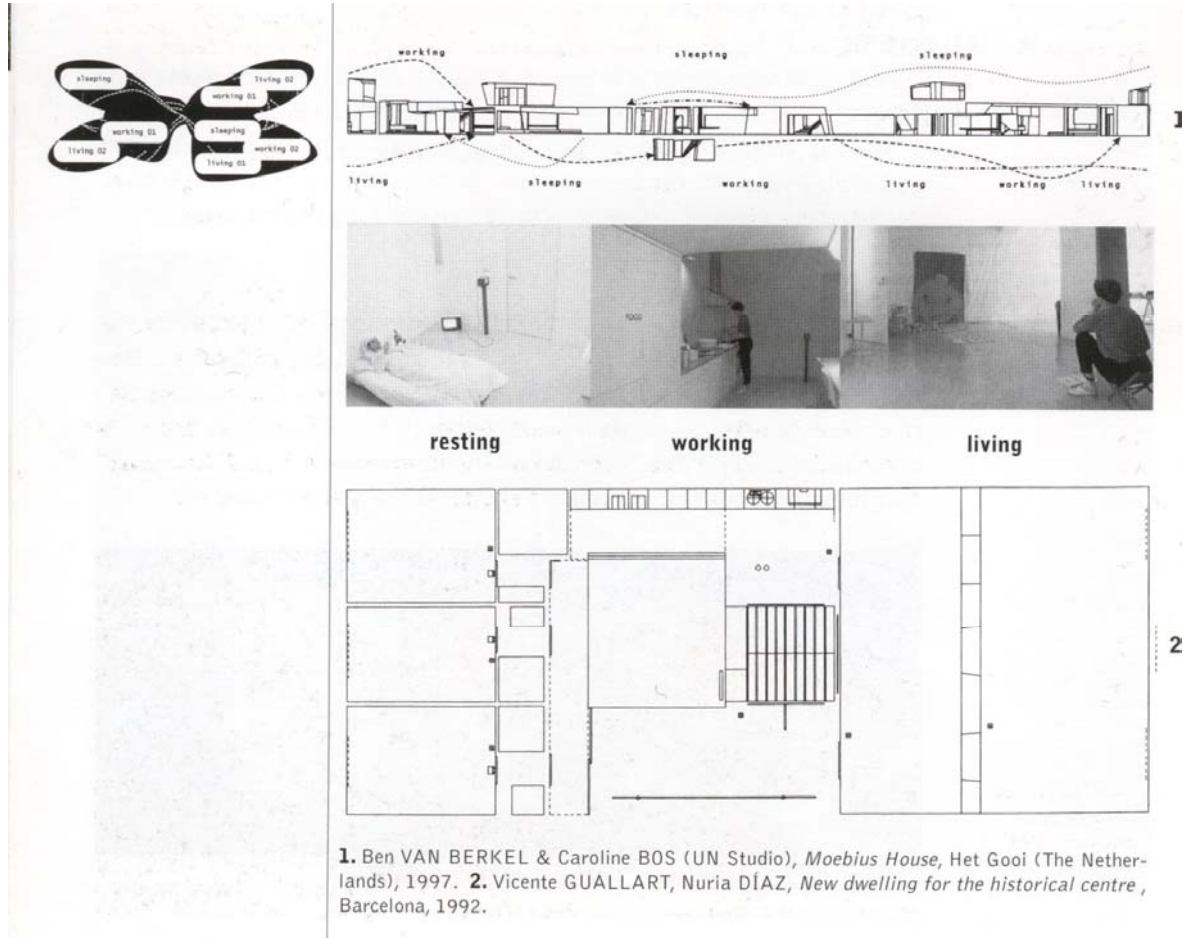
Metapolisten bahsetmek aynı zamanda çoğulşehirden[multicity] bahsetmek demektir. Tanımlanabilir, daha soyut ve daha az fiziksel; çoğul olarak, farklı, süperpoze olmuş dönüşüm ve gelişimler; ağ bağlantılarından oluşan bir iskelettir: dinamik ve düzensiz.

Şekil 3.1. Metapolis'te zaman ve bağlantı ilişkisini gösteren bir grafik (Guallart, 2000)

Endüstriyel çağın metropolünün ötesinde, dijital çağın esnek ve canlı “metapolis” i ortaya çıkar. Şehir şimdi çok katmanlıdır ve burada çok sayıda hepsi birbirinden farklı kentsel model varlığını sürdürmektedir.

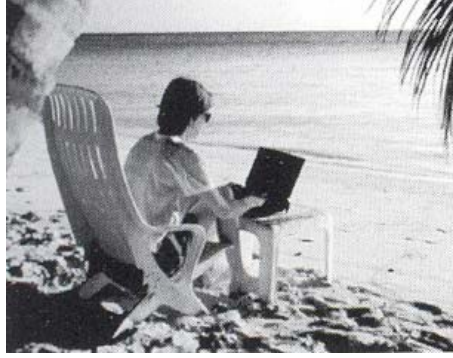
Metapoliste ev – görsel-işitsel ve çoğu dijital ve ağ bağlantılı sistemler sayesinde içinde yaşanan, çalışılan ve dinlenen bir yer olmuştur. Metapolis tamamlanmış çevreler -yaşam, boş vakit, ticaret, eğitim- yaratır (Gausa, 2000).

Şekil 3.2. Dinlenme-çalışma-yaşam fonksiyonlarının birleşmesi (Guallart, 2000)

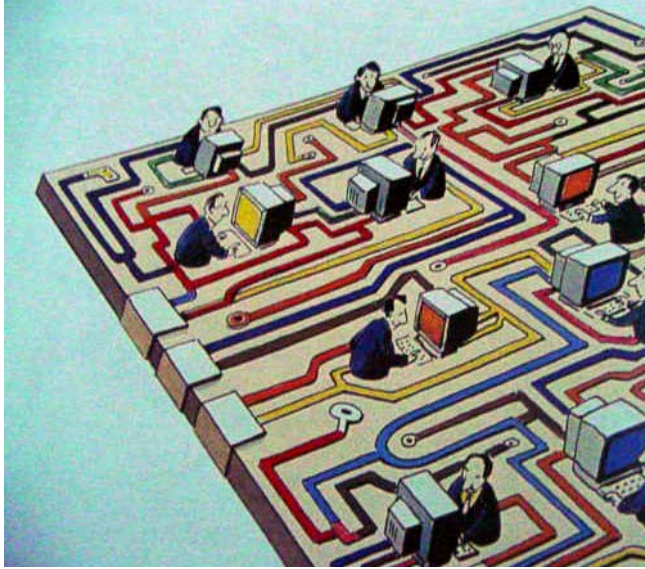
Karaman günümüzde yer kavramının anlamını yitirmesi ile günümüz bilgisayar temelli teknolojilerin, telekomünikasyon arayüzleri aracılığıyla yönlendirilen ve eğlendirilen bireylerin hareketsizleşmesi ve atomizasyonu yönündeki etkileri anlaşılabilir bir gerçeklik olarak nitelendirmektedir. Mekanı zaman yoluyla yok eden süreçlerle beraber birey, üretim ve dağıtım sürecine ilişkin hiçbir iz taşımayan ileti ve görsel malzemelerin ulaştığı ve ayrıldığı hareketsizleşmiş bir terminal konumunu kabul etmektedir. Bu onun deyimiyle, insanın doğal çevresinden, kendi varlığına ait

gerçek mekanın olasılığında nihai biçimde yabancılaşması anlamına da gelmektedir. (Karaman, 2004)

Şekil 3.3. Dinlenme-çalışma-yaşam fonksiyonlarının birleşmesi/ Telework (Guallart, 2000)

Metapoliste yer kavramı önemini yitirir. Artık birey mekana karşı bağımsızlığını ve özgürlüğünü kazanmış durumdadır. Artık işini bile işyerinde yapmak zorunluluğu ortadan kalkmıştır (Şekil 3.3.). Bireylerin iletişim ağı kentin yeni ve teknolojik alt yapısını oluşturur (Şekil 3.4.).

Şekil 3.4. Network bağlantılarıyla bağlı sisteme esir düşen birey

Kredi kartları, online alışveriş, elektronik transferler, elektronik posta, telework[yere bağımlı olmadan çalışma] ve gelişen teknolojinin yerden ve zamandan kopartıp,

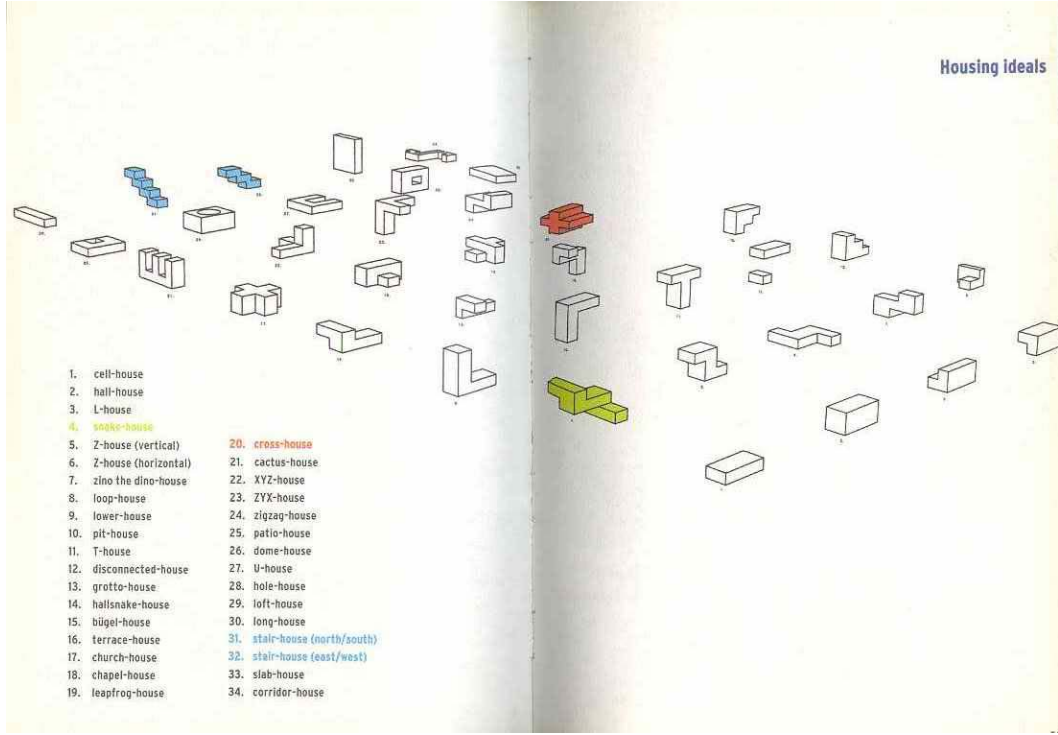
insanın yere bağımlılığını azaltan her yeni gelişme kentteki dönüşümün etkin birer parçası olarak yerini almaktadır.

Mulder günümüz kentlerinin içinde bulunduğu durum için kullandığı transkentleşme kavramı ile kentlerin değişmekte olan yüzünü göstermeye çalışmaktadır. Ona göre kent, yeni ulaşım ve iletişim sistemleri sebebiyle dağılmakta ve yok olmaktadır. TV, bilgisayarlar ve internet aracılığıyla kentsel doku parçalanmış ve fragmanlara ayrılmıştır ve bu dijital iletişim ve kitle iletişimi gündelik hayatımızın içinde vazgeçilmez bir yere sahiptir. Bu kavramların gündelik hale gelmesi ve onlarla deneyimlerimiz sonucu kentin dönüşüm halinde olması transkentleşmeyi tanımlamaktadır (Mulder, 2002).

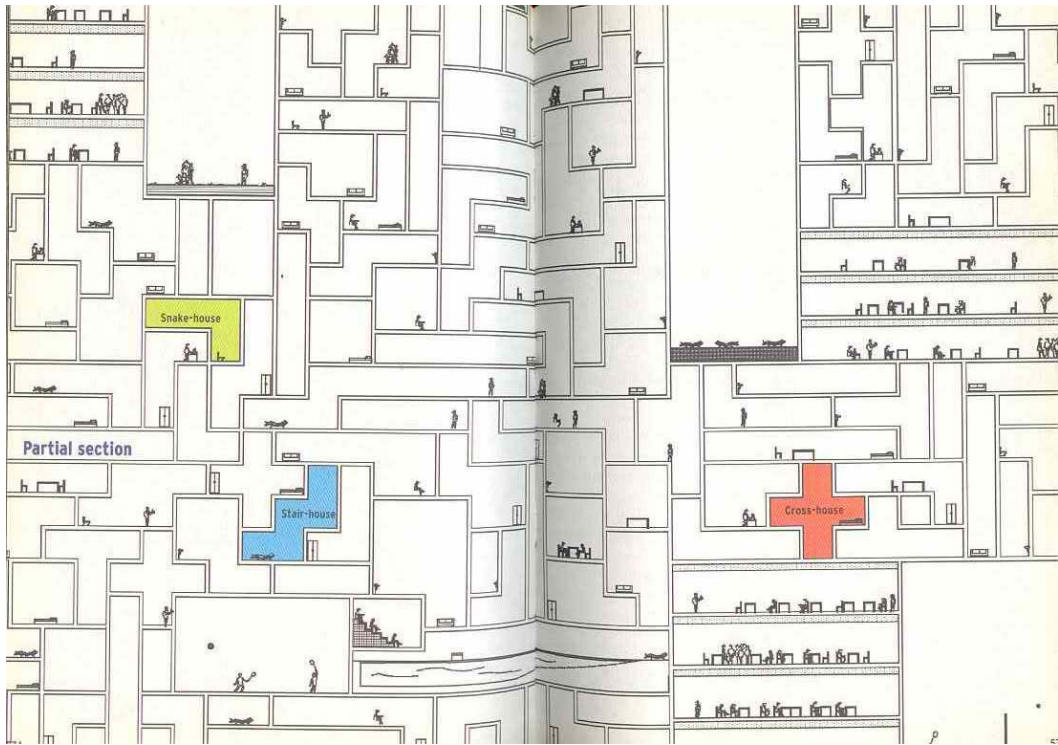
Transkentleşme, gündelik hayatımızın birer parçası haline gelmiş olan internet, elektronik ve tüm medya kaynakları, dijital kültür ve kitle iletişimin bireyi, deneyimlerini ve deneyimlerinin reaksiyonu ile de kentin dönüşümünü de içine alan bir kavramdır.

İçinde yaşadığımız dünyayı birkaç imaja, slogana, formüle ve ilerleme aşamalarına indirgemek onu anlamayı kolaylaştırmaz. Mulder'in ifadesiyle bir gelişmeyi anlamak için sürecin dışında durmak yerine, içine girmek gerekmektedir. Dışarıdan sadece hareketler gözlemlenebilmektedir: neyin hala durduğu, neyin yer değiştirdiği, neyin yok olduğu. İçeriden ise dönüşüm keşfedilir: hangi yönde ilerleniyor, neler değişiyor ve nasıl yeni şeyler açığa çıkıyor (Mulder, 2002).

20. yüzyılın kültürünü yığılma kültürü[culture of congestion] olarak tanımlayan Koolhaas, her bloğun tek bir strüktüre dönüşmesinin, bu strüktür içerisindeki her evin ise farklı bir hayat tarzı ve ideolojiye sahip olmasının sonucu olduğunu ifade etmektedir (Şekil 3.5 ve Şekil 3.6.). Böylelikle, her bir kat yeni ve alışılmamış aktivitelerin farklı kombinasyonlarını içeren birimlere dönüşür, herhangi bir yer veya herhangi bir zamanda, doğal veya yapay tüm durumların keşfine olanak tanımaktadır (Gülmen, 2004).

Şekil 3.5. “Excursions on density” kitabından farklı konut birimleri tipolojileri

Şekil 3.6. “Excursions on density” kitabından farklı konut tipolojilerinin bir araya gelişleri

zorunlu kılacaktır. Birey kamusal alanda farklı, kişisel mekanında farklı kimlikler yansıtabilecektir (Asiliskender, 2004).

Sennett'a göre iletişimin gelişmesi ve sınır tanımaz hale gelmesi ise bireyin, hayatı sadece kendi kamusal mekanında değil, başkalarının özel ve kamusal mekanlarında sergileyebilmesini sağlamıştır. Mekan ve yaşam TV ekranından algılanır hale gelmiştir. Artık karmaşıklığı gittikçe azalan bir ortamda bireyin ufak hareketler yapması yeterlidir. Mekan içindeki hassasiyetini yitirmiş olan beden, parçalı ve süreksiz kent coğrafyası içine yerleştirilmiş hedeflere doğru pasif biçimde hareket eder hale gelmiştir. Bu durum bireyi şehir içinde suskunlaşmaya zorlamaktadır (Sennett, 2002).

İstanbul'da da gözlemlediğimiz üzere sokaklar, kafeler, mağazalar, otobüsler, metro sözlerle konuşmaktan çok gözlerle konuşulan yerler haline dönüşmektedir. Bireylerin birbirleri arasındaki sözel iletişimi kopmakta ve bireylerin etrafındaki manzaraya bakarken hissedebilecekleri sempati dürtüleri geçicileşmektedir.

Jacobs'un sosyolog Judit Bodnar'a verdiği referansta artık kişiler arası ilişkilerin web üzerindeki bağlantılarla oluştuğundan bahsetmektedir ve bu durum global ölçekte de sanal ortamda da hızla artmaktadır. Bu yeni durumsa bireyin özgürlüğünü artırır gibi görünürken bir yandan da yalnızlığı beraberinde getirmektedir. Bu yalnızlık kalabalık içinde hissedilen yalnızlıktan farklıdır (Jacobs, 2002).

Kentli, canlı fotoğraflara bakan saniyelik tepkiler veren bireyler haline gelmektedir (Sennett, 2002).

Ekonominin ve yalnızlığın çok geliştiği ülkelerde metro genellikle köklü bir geleneğe sahiptir. Arda'nın ifadesiyle, metro hayatın ne kadar doğal bir parçası haline gelirse, metroda göz göze gelen insanların sayısı bir o kadar azalır. Avrupa ülkelerinde metroda kitap okuyan insanlar ağırlıktayken, İstanbul'da insanların çoğu, göz göze gelmekten çekinerek de olsa, birbirini izlemektedirler. İnsanlar için bir topluluk içinde yabancı olmak ne kadar alışılmış bir hisse, insanlar bu topluluklar içinde o kadar doğal davranmaya başlıyor. İnsanlar metroda birkaç dakikalığına aynı mekanı paylaşmakta, ama hayatları birbirine dokunmadan sadece gözler birbirine dokunmaktadır (Arda, 2003).

Şekil 3.8. İstanbul metrosu

Kent, yaşamı için televizyon ekranından seyrettiği bir oyuna dönüşmektedir. Kendi gibi aynı havayı soluduğu, aynı toprağı paylaştığı kentlisi ise bu oyunun geri planındaki herhangi bir figüranı oynamaktadır (Asiliskender, 2004).

Armağan Yenibosna’da hemşehrilik ilişkileri üzerine yaptığı çalışma sonucunda orada bütünleşmeden çok bir yarılmadan bahsetmenin daha doğru olacağını ifade etmektedir. Orada sözlü kültürün büyük ölçüde egemen olduğunu belirtmektedir. Kahvede, berberde, markette, evlerde, komşu gezmelerinde, camilerde... insanların dünyası büyük ölçüde komünal iktidarın ideolojisiyle yapılandırılmaktadır. Oysa televizyonlar başka telden çalmaktadır. Televoleler, burada da Etiler’deki kadar –hatta daha da fazla- izlenmektedir. Çünkü kendisinin ait olmadığı bir dünyadır, belki ait olmak için can atmadığı ama yine de kimliğinin bir yerine hınç itkisiyle yerleştirdiği bir anti-dünyadır (Armağan, 2003).

Bireyin kendi nesnel gerçekliğinden kurtulup farklı yaşamları oynama –simüle etme- durumu, yaşamını sürekli yenileyecektir. Kamusal alanda sistemin kuralları ile oynayan birey, kişisel mekanında ve elektronik iletişimin sınırsız e-mekanında sürekli kimlik değiştirecek, kendi öz gerçekliğini arayacaktır (Şekil 3.9.). Toplumsal yaşamında eşitlik ve eş-özgürlük için bastırıldığı ya da –mış gibi yaptığı her şey, e-yaşamında –şizofrenik bir biçimde- özgürlüğünü kazanacak birey, gerçek dünyada kendi somut varlığından uzaklaşmış, anlık değişimler yaşayan hastalıklı bir simülasyona dönüşecektir (Asiliskender, 2004).

Kentin parçalara ayrılması ile artık belli bir bütün olmadığını ifade eden Şenel, parçaların bir araya gelmesinin sadece fiziksel mekanda olmak zorunda da olmadığını ifade etmektedir. Yeni iletişim ve ulaşım teknolojileri parçaların bir arada algılanmasını, herkese göre farklı kolajların oluşabilmesini sağlamaktadır. Bu kolajlar kişiye göre değişebildiği gibi zamanla da parçalar farklı şekillerde bir araya gelebilmektedir (Şenel, 2002).

Baudrillard imajlardan oluşan, yüzeysel ve kısa ömürlü özellik kazanan kentin, mesajın yerine resmi koyduğunu ve bunun sonucunda da hayatın sadece görünüme indirildiğini düşünür. Bu durumda kent sadece bir sahneye dönüşmektedir. Bu sahnede her gün yaşanan gündelik aktiviteler ve kentin yeni kazandığı boyut da kenti değiştirmeye ve dönüştürmeye devam etmektedir.

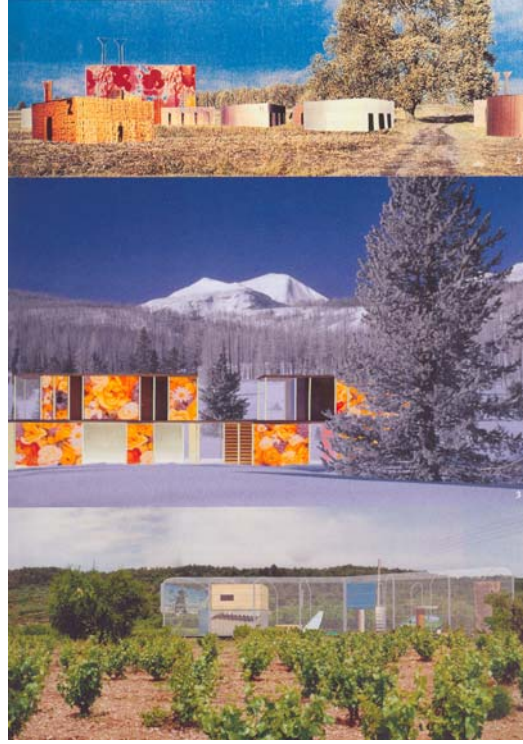
3.2 Kırsal-Kentsel [Rurban (Rural+Urban)]

21. yüzyılda teknoloji ve bilgi çağının varlığı ile konut ve konut sahibinin geleneksel konsepti dönüşüme uğramıştır.

The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture'a göre bilgi sektöründe çalışanların çoğu (analiz yapanlar, avukatlar, bilgisayar programcıları, çevirmenler, sanatçılar, v.b.) dünyanın herhangi bir yerindeki müşterileri ile ağ bağlantılar sayesinde bağlantı kurabilmekteler (Guallart, 2000).

Artık iletişim için yer kavramı ve mesafeler önemini kaybetmiş durumdadır. Günümüzde uzaklıklara erişmek için internetin hızını birim olarak kullanmak yerinde bir davranış olacaktır.

The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture'da kırsal-kentsel[rurban] kavramının tanımı şöyle yapılmıştır: Bilgi teknolojisi sektöründe çalışanlar kentsel bir yaşam yaşayabilmek için kentte yaşamak zorunda değildirler. (Şekil 3.10) Kırsalda, ağ bağlantıları sayesinde 5 gün boyunca uzaktan işlerini yürütüp, 2 günü de dünyanın herhangi bir kentinde iş ve eğlenceye ayırabilirler. Kırsalda büyük bir ev, kentte ise devirli olarak ortaklaşa kullanılan bir daire yeterli olacaktır (Guallart, 2000).

Şekil 3.10. Rurban olma durumuna örnekler, kırsalda kentsel yaşam (Guallart, 2000)

Dönüşümün kent mekanındaki yansıması, kent merkezleri ve kamu mekanlarının işlevlerindeki değişimle kendini gösterir. İletişim altyapısındaki gelişimin, mesafenin caydırıcılığını [friction of space] azaltıcı etkisi nedeniyle kentlinin kenti kullanma alışkanlıkları ve kentin gelişim dinamikleri değişti. 19. yüzyıl sanayileşme sürecinde kentsel gelişimi yönlendiren sanayi kuruluşlarının, ulaşım kanalları boyunca yer seçmesi gibi, bugün, yeni “dijital endüstriler” iletişim ağları üzerinden konumlanmaktadır. Bilgisayar sistemlerinin sağladığı, kullanıcıya iş yerine gitmeden çalışmaya olanak verici ortam nedeniyle de, çalışma ve yaşama mekanlarının birlikteliği artmakta. Ofis ve konut birlikteliği merkezi iş alanlarının işlevselliğini de ortadan kaldıracı nitelikte. Ağ bağlantılı, bilgisayar donanımlı evlerden oluşan altkentler kentin çeperine doğru dışsallaşma sürecini desteklemektedir (Tankut, 2002).

Auge uzaydaki ilk adımlarımızla küçülen uzamımızın ancak yapma uydulardan alınmış fotoğrafları ile gerçek ölçülerini algılayabildiğimizi ifade ederken hızlı ulaşım imkanlarının herhangi bir başkenti herhangi bir başkasından en fazla birkaç saat uzağa getirdiğini de eklemektedir. Konutlarımızın mahremiyetinde, yapma-uydular tarafından yayılmış, en uzak köylerimizin çatılarından fışkıran antenler tarafından kapılmış her türden görüntüler, gezegenin öteki ucunda cereyan etmekte olan bir olaya ilişkin anlık ve bazen de eşzamanlı bir görüntüyü bize verebilmektedirler (Auge, 1997).

Bu koşullarda, dũnyayı anlamak, takip etmek ve var olan hayatı kentte olduğu gibi sũrdũrebilmek için kentte olma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır.

Bu durumun İstanbul'daki karşılıklarına gelince farklı iki bakış açısı yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture'da da ifade edildiği gibi kırdan olmak ama kentsel bir hayatı yaşamak, bir diğeri ise kentte olmak ve kırsal bir hayat yaşamak. İlkine karşılık gelecek olan örnekler kent dışına doğru, doğanın içine kaymaya çoktan başlamış olan yeni yapılaşma; bir diğeri ise kent merkezinde olup da grũnmez sınırlarla kendini fark ettiren yasal olmayan oluşumlar.

Göngrich'in ifadesiyle İstanbul'un yaşadığı değişimler ve dnũřimler, bir Şehir adının tarih içerisinde yaşadığı değişimlerle yorumlanamayacak kadar derindir. Bin beş yũz yıldan fazla bir zaman için imparatorlukların başkenti olmuş olan İstanbul'un, batı kũltũrũnũn ideallerini yansıtan mũkemmelen bir planlamaya hiç uymadığını ifade ederken bir yandan da dũzenli bir Őehircilięin yazılmış kurallarının hiç bir zaman Kasımpaşa veya Tarlabası kadar yaşam dolu semtler yaratamayacağını da ekler.

Bũtũn kuralları göz ardı edip, lsũz lũęũ, rastlantıları ve kaosu kendi planının bir parçası haline getirmiş bir kent olan İstanbul'u biçimlendiren sadece meşhur anıtları ve meydanları değildir. Göngrich, bu turistik yũzeysellilięin altında ve kulelerinin ötesinde bambaşka dũnyalara açılmanın mũmkũn olduğunu ifade eder (Göngrich, 2004).

Kentleri sınırlayan çeperlerin varlıkları hep var olagelmiştir. Bu eperler kırsal alanlarda daha tanımlı ve netken, kentlerde ise kanserli bir hũcrenin yayılması gibi hızlı ve aynı zamanda da kontrol edilemez durumdadır. İhtiyaçların farklı olması, sosyolojik, politik ve demografik nedenlerden dolayı kentlerin bũyũmesi hep farklı olmuştur.

ZKM | Karlsruhe'nin Avrupa Kũltũr Gũnleri erevesindeki sergisi "Gel, kim olursan ol İstanbul çağırıyor" da İstanbul'dan Şöyle bahsedilmektedir:

İstanbul, Rem Koolhaas'ın New York'u okumasında çok önce, çılgın kelimesini kent fantezilerinin senaryosuna yazmıştır. Merleau-Ponty, 'Bizi hezeyanlardan ya da sanrılardan koruyan eleştirel yeteneklerimiz değil, mekanımızın yapısıdır' diye yazmıştır. İstanbul'da

ise böyle bir güvence yoktur. İstanbul'un görüntüsü ve mimarlık birbiriyle hep bağlantılı olagelmıştır. Kapıları, camileri, sarayları ve şehir duvarları ile dünyanın her yerinden ziyaretçiler çekip, yüzyıllardır tablolarında, gravürlerde haremleri ve minareleri resmedilen bu şehir, bugün gecekonduları ve mantar gibi biten apartmanları ile göç ve kökünden kopma gibi önemli güncel konulara dikkatimizi çekmektedir. Bu nedenle sergimiz Aya Sofya'nın modelini ya da Taksim Meydanı'nın tasarımını göstermek yerine, İstanbul'un nasıl işlediğini yansıtmaktadır; insanların ihtiyaçlarına ve problemlerine, hatalardan kaynaklanarak da olsa çözümler bulan neredeyse evrimsel bir gücün yaratıcı sanat süreci olarak... Sokakta yaşanan alım satımın çöp toplama hizmetini tamamlaması, ezanların mekanı ve zamanı belirlemesi, farklı semtlerde ve komşuluklarda yaşanan kopukluklar ve karşıtlıklar... İstanbul'un mimari çılgınlıkları bütün bunlara çözüm olarak, planlı bir mimariden daha uygun görünüyor. Bu şehre güç veren, işlem bozukluğunu işlevsel bir hale getirmesidir. İstanbul karşımıza kendi kendini örgütleyen otopoetik bir sistem olarak çıkıyor (Göngrich, 2004).

İstanbul'un bu düzensiz ve kontrolsüz büyümesi onun tek bir hücre değil de hastalıklı bir kanser hücresinin kontrolsüz çoğalmasına benzemektedir. Dolayısıyla öncesinde bir bütünlüğü olan ve tek bir hücreden oluşan kent, artık birçok hücreden oluşmaktadır ve kent içinde de var olan hücreler arası çeperler, kentte görünen ve görülmeyen sınırlar oluşturmuştur. Metropolde çıkarları birbiriyle çatışan ve zaman zaman çakışan guruplar bir arada yaşamaktadır. Bu guruplar bir süre sonra gettolaşmayı beraberinde getirir ve çeperler kendi kendini oluşturmaya başlamış olur.

Bu durumun örnekleri 1950'lerden itibaren ise kent merkezindeki bu farklı gurupların karşılıklı iletişim ya da iletişimsizliği sebebiyle kendini göstermeye başlamıştır. Varoşların etrafını çevrelemeye başlayan kimi lüks villa ve sitelerde oturanlar, kendilerince daha farklı bir çözüm bulmuşlar ve kentin sınırlarının dışına doğru kayarak -gettoların oluşturduğu gözle görülemeyen sembolik sınıra inat- kendilerine kale duvarları örmüşler ve soyutlanmış bir çevrede yaşamayı seçmişlerdir.

İstanbul'un son yirmi yılına damgasını vuran en çarpıcı gelişmelerden biri de, konut piyasasında ortaya çıkan yeni yerleşim biçimleridir. Değişen ölçeklerde inşa edilen, üst-orta ve üst sınıflara hitap eden ve sunulan hizmetler açısından farklılıklar gösterebilir de, temelde kendilerini seçkinlik, dışarı kapalılık, alternatif yaşam tarzı ve özelleştirilmiş altyapı ve hizmetler üzerinden pazarlayan 'korumalı siteler', belki de İstanbul'da kentsel yaşamın nereye doğru evrildiğini gösteren en somut örneklerdir (Kurtuluş, 2005).

İstanbul'un üst ve orta sınıfları 1980'li yıllarda da sadece yaşadıkları kentin görkemli geçmişini ve tarihsel güzelliklerini değil, aynı zamanda güncel İstanbul'un keşmekeşini, kalabalıklığını, gürültüsünü ve kirlenmişliğini keşfettiler. Küresel tüketim kültürünün merceğinden bakıldığında, İstanbul'da yaşam kalitesinin ne denli yetersiz olduğu gözler önüne serilmişti. Çevre kirliliği, sadece denizleri, havayı, suyu etkilemekle kalmamış, kentin sosyal ve kültürel iklimine sirayet etmişti. Her tür kirlenmenin had safhaya ulaştığı İstanbul, artık 'yaşanmaz' bir kent olmuştu. Böylece 1980'ler, İstanbul'un üst ve orta sınıflarının, sağlıklı bir yaşam/temiz bir çevre = yeni bir ev özlemiyle şehri terk etmeye başladığı yıllar oldu (Öncü, 2005).

Yine aynı yıllarda bu ortama medyanın da verdiği destekle oluşan 'ideal ev' imajını Öncü şöyle ifade etmektedir:

Görüntüler piyasasında üretilen 'idealinizdeki ev' mitolojisinin İstanbul'un apartman yaşamına alışkın üst ve orta sınıfları için sanırım en kışkırtıcı yönü, şehrin dağınıklığından, kalabalıklardan, pislikten, trafikten uzak, steril sosyal mekanlarda homojen bir yaşam biçimi oldu. İdealinizdeki ev görüntüleri, şehir içinde apartman yaşamının ne denli sağlıksız olduğunu ortaya koydu, yepyeni bir dizi özlem oluşturdu. Temiz hava, temiz su, genç yaşlı herkesin spor yaptığı aktif bir yaşam, çocuklar için emniyetli açık alanlar, oyun bahçeleri, bahçelerde barbekülerin çevresinde seviyeli insanları bir araya getiren bir sosyal çevre –tüm bu özlemleri yaratan 'idealinizdeki ev' mitolojisi, aynı anda yeni bir ev satın alarak gerçekleştirme umudunu getirdi (Öncü, 2005).

Bu konutları cazibeli kılan bir başka boyut da hem İstanbul'un içinde olmayıp ama çok yakın olmasıdır. Böylelikle burada yaşayanlar otoyol üzerinden çok kısa bir zamanda kat edilecek bir yolla şehir merkezine de kolayca ulaşabilmektedirler. Şehir merkezinde oturup çok kısa mesafe olmasına rağmen trafik yüzünden işkenceye dönen durumlar göz önüne alındığında bu da bir tercih sebebi olmaktadır, hele ki zamanın çok kıymetli olduğu metropolde bu çok fazla öneme sahiptir.

Büyük şehrin bütün olanaklarından yararlanabilmeye olanak sağlayan bu yaşam yerleşkeleri aynı zamanda doğa içinde şehrin karmaşasından, gürültüsünden, stresinden, çevre kirliliğinden uzakta bir yaşam imkanı da sağlamaktadır. Amerikan tarzı hayat şeklinin, yapılan mimari tasarım ve yaratılmış yapay çevre ile müşteriye sunulduğu ve şehir merkezinden uzaklaşıp kent çeperlerine yayılan yeni yaşam yerleşkelerinde birey kendini aynı anda hem kırdan hem kentte hissetmektedir.

Şehir merkezine ulaşmak istediğinde çoğu zaman şehir merkezinde yaşamasına rağmen trafiğe takılma riskine sahip yerlere oranla daha avantajlı konuma sahip olan bu küçük köylerin sayısı günümüzde hızla artmaktadır. Özellikle Kemerburgaz ve Göktürk gibi yerlerde hızla artmakta olan bu yerleşkeler kente ve doğaya aynı anda yakın olma serbestliğini bireye vermektedir. Metropolün gürültüsünden, karmaşasından, trafiğinden kaçan üst tabaka için bu tür yerler bir avantaj niteliğindedir. Bu tür yerleşkeler bireylere, çocuklarını hem metropolün olanakları dahilinde yetiştirebilme, iyi bir eğitim ve her türlü sosyal ve kültürel aktivite ile buluşmasına olanak sağlamakta, hem de kent merkezinden uzakta doğa ile baş başa olabilecekleri kırsal bir yerleşimde yaşama şansı tanımaktadır.

Artık bu oluşumların da kendi içinde bir gettolaşma olduğunu söylemek mümkündür. Ortak alanlarda bir araya gelme, farklılıklara rağmen bir arada durma söz konusuysen, bugün bu ikili yapının, aralarındaki tüm ortaklık alanlarını da koparıp artık birbirinden ve kentten kopuşunu görmekteyiz.

Göktürk'te bulunan Aytek Evleri de ortak yaşam alanlarında açık-kapalı yüzme havuzu, tenis kortu, sauna, fitness salonu, buhar ve masaj odaları, etkinlik merkezi, gezi parkı, çocuk bahçesi, koşu-bisiklet parkurlarıyla müşterilerine en iyi hizmeti vermeyi hedefleyen yapılaşmalardan bir tanesidir. Ayrıca içindeki peyzaj düzenlemesi ve su oyunları ile de doğanın içinde olduğunu bireye hatırlatmaktadır.

Şekil 3.11. Göktürk Ay-tek Evleri web sitesi'nde sunulan, sağladıkları imkanlar

Öncü İstanbul'daki sitelerin kenti dokusundaki etkisini şöyle dile getirmektedir:

İstanbul'un topografyasında siteler, hem mimari tarzı hem de yaşam biçimi olarak yeni bir olgu. Konut maliyetlerini asgariye indirgemeyi öngören toplu konut mevzuatına göre inşa edilen devasa bloklar, otoyol kenarlarında, tali arazinin ortasında, gerçeküstü bir görüntü oluşturuyor başlangıçta. Sonra yavaş yavaş etraflarını gecekondu apartmanlar, ticarethaneler doldurmaya başlıyor. Ancak kent kendiliğinden oluşan dağınık dokusu içinde, yüksek geometrik bloklar, kale duvarlarıyla çevrilmişçesine, kapalı ve yabancı kalmaya devam ediyor (Öncü, 2005).

“Kırsalda kentsel yaşam”ın tam tersi olan “kentte kırsal yaşam”ın karşılığı İstanbul'daki gecekondulardır.

Kuban 1950'den sonra İstanbul'u imar etme çabalarının temelde iyi niyetle yapılmış olsa da, hepsinin İstanbul'a göç eden köylülerin yaptığı gecekondu esprisiyle gerçekleşmiş olduğunu ifade ederken, hiçbirinin kapsamlı bir kent planının parçası olmadığını ve kentin ileriki gelişmelerine ilişkin sağduyulu bir planın yokluğuna da ifade etmektedir (Kuban, 2004).

Bunun bir örneğini de İstanbul'un merkezinde gözlemlemekteyiz. İstanbul'un elit tabakasının yaşamını sürdürdüğü bir mekan olan Nişantaşı'nda yaşanan hayat İstanbul'un bir çok semtine göre olabildiğine lüks ve kendi içine kapanmış bir komün gibi gözükmesine rağmen, arka sokaklarından Beşiktaş'a inen kesiminde gecekonduyla lüks sitelerin sırtlarını birbirine dayadığını görürüz. Nişantaşı'nın arka sokaklarında Teneke Mahallesi diye geçen yer buna güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Bu kadar merkezi bir yerde bile çok ince bir görünmez sınırın çekildiğine tanık olduğumuz İstanbul'da, kırdan kente geçiş sonrası boş bulunan yerlere kendisini konumlandıran yeni İstanbullular gündelik hayatlarını bu ince çizginin hemen yanı başında sürdürmektedirler.

Şekil 3.12. Teneke Mahallesi'nden birkaç gecekonu ve apartman birlikteliği

Şekil 3.13. Teneke Mahallesi'nde sol tarafı gecekonu, sağ tarafı apartmanlarla sınırlanmış bir sokak

Şekil 3.14. Şekil 3.13.'teki sokağın sol tarafındaki gecekondu ve sağ tarafındaki apartmanlar

28 Eylül - 29 Ekim 2002 tarihleri arasında Nişantaşı'nda gerçekleştirilen İstanbul Yaya Sergileri'nin birincisinin amacı, Nişantaşı'nın küreselleşme süreci ile geçirdiği dönüşümü araştırmak ve bu süreci sanatsal üretim aracılığıyla belgelemektir. Nişantaşı, her ne kadar İstanbul'un küresel yüzünü temsil eden bir semt olarak algılsa da, bir yanda yüksek standartlarda batılılaşmış yaşam tarzlarını, diğer yanda semtin yamaçlarında konumlanmış, "Teneke Mahalle" olarak adlandırılan, alternatif yaşam biçimlerini de içinde barındırarak, küreselleşmenin her iki yönünü de örneklemektedir. Sergi kapsamında, sanatçılar, mimarlar ve tasarımcılar yayanın ve kamusal alanın önceliğini temel alan, kentsel uyumsuzluklar, rastlantılar ve harikalar üzerine mekana özel projeler üretmişlerdir (www.yayasergileri.org).

Karmaşık ve çelişik ilişkilerin yaşandığı bir kaos ortamı ve bireyin herhangi bir noktasına gittiğinde hala aynı kentte olup olmadığını bile anlayamadığı, nerede başlayıp nerede bittiği belirsiz, kavranamayan bir kent İstanbul'da bu tür görünmez sınırlar varlığını sürdürmektedir. Yaya sergilerinde de buna vurgu yapılarak, bu sınırlar görünür hale getirilmeye çalışılmıştır.

Keyder, gelişen ülkelerde veya gelişemeyen ülkelerde kırdan kopmanın halen çok hızlı olarak devam ettiğini ve bu insanların kentlere gelip bir şekilde yaşamaya çalıştığını ifade ettiği konuşmasında bu insanların nerede ve nasıl yaşadıklarına odaklanmaktadır ve şöyle devam etmektedir:

Eskiden biz kalkınma sosyolojisi çerçevesinde “insanlar gelirler, gecekondular yaparlar, gecekondular bir müddet sonra daha bir formelleşir, çünkü siyasetçilerle insanlar çeşitli ilişkilere girerler, ondan sonra belediye oraya otobüs yapar, su yolu yapar vesaire vesaire” derdik. Yani aynı istihdam sürecinde olduğu gibi, süre içinde, zaman içinde bir formelleşme söz konusuydu. Zaman içinde bu gelinen yerlerin daha bir organize olması, daha bir formel hale gelmesi ile oluşan, yavaş bir kentleşme sürecinden bahsediyorduk. İnsanlar bu bölgelere ümitle bakıyorlardı ve literatüre yerleşmiş bir laf vardır İngilizcede “Slums of Hope” diye. ‘Slum’ kelimesi aslında gecekondular fenomeninden önceki döneme ait. Türkçeye 1950’lerden önce ‘teneke mahallesi’ diye çevrilmiş (Keyder, 2006).

Kuban 19. yüzyıldan itibaren planlamanın ana hedefinin, sokakların durumunu iyileştirerek ve parklar ve meydanlar açarak trafik akışını rahatlatmaktan öteye gitmediğini ifade etmektedir. Özellikle Menderes döneminde yavaş kentleşmenin yerini alan motorlu araçlı çağdaş kent için yıkımlar yapılmış, yeni yollar açılmıştır. Menderes açtığı bulvarlarıyla İstanbul’un Baron Haussmann’ı olarak anılır (Kuban, 2004).

Bu aşamada genişletilen yollardan biri olan İstiklal Caddesi ile Tarlabası arasındaki cadde de görünmez sınırlardan birini oluşturmaktadır. Kentsel mekanlardan İstanbul’un kozmopolitliğini en fazla yansıtan İstiklal Caddesi ile Tarlabası arasındaki kopukluğu bağlarcasına geçen bu yol iki farklı heterojen yapıyı birbirinden ayırmaktadır. Kültürel, sanatsal ve sosyal aktiviteler ile neredeyse 7 gün 24 saat canlı olan İstiklal Caddesi ile düşük gelirli insanların, göçmenlerin, zencilerin, travestilerin genel olarak yerleştiği Tarlabası arasındaki gerilimi hissetmek için kimi zaman aralarından geçen yoldan karşıdan karşıya geçmek bile yeterli olmaktadır.

Şekil 3.15. Tarlabası’ndaki harabeye dönen konutlar

Yoksul mahallelerin ve semtlerin zaman içerisinde zengin muhitler haline gelebildiği örnekler çok olduğu gibi Tarlabası'nda yaşandığı gibi, kentin merkezindeki prestijli mekanların zaman içinde yoksulların yaşadığı çöküntü alanları haline de gelebildiğini görmekteyiz. Tarlabası mahallesi Beyoğlu'nun yanı başında olmakla birlikte, aynı zamanda ona çok da mesafelidir. Beyoğlu'nu Tarlabası'ndan ayıran bulvar, aynı zamanda yoksullarla, durumu daha iyi olanları birbirinden ayırır. Alt sınıflarla üst sınıflar arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel mesafeyi kuran bu yol aslında görünmez bir sınır niteliğindedir.

Tarlabası'nda görülen durumun aynısı Cihangir'de ve Fener-Balat'ta da gözlemlenmekteyken, yapılan çalışmalarla Cihangir'deki soylulaştırma çalışmaları tamamlanmış, Fener- Balat'taki rehabilitasyon projesi ise halen devam etmektedir.

Şehir merkezindeki bu çöküntü alanları için yapılan çalışmalar son zamanlarda gittikçe hızını arttırmaktadır. Bu sürecin gelişimini Ergün şöyle ifade etmektedir:

İstanbul'da konut alanlarının kentin çevresine doğru gelişimi sürerken, bir başka gelişim de şehrin eski yerleşik kısımlarında görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılından başlayarak, 1950'li yılların ortalarına kadar çeşitli ekonomik ve politik nedenlerle İstanbul'un şehir merkezinin yakın çevresindeki konut alanları boşalmaya başlamıştır. Yine tam bu tarihlerde uygulanan liberal ekonomik politikalara bağlı olarak, kırsal alanlardan, özellikle büyük kentlere olan göç sonucunda İstanbul'a gelen kırsal kökenli kişiler şehir merkezinin yakın çevresindeki boşalmış konut alanlarına yerleşmişlerdir. Tarihi, mimari ve estetik değeri olan bu konutların yoğun olarak bulunduğu, ancak 1960–1980 arasında gittikçe köhneme alanı haline gelen bu bölgelerde, dünyadaki gelişmeler ve küreselleşme sürecinde Türkiye'nin uluslar arası ilişkilerinin güçlenmesi ve ekonomik durumunda meydana gelen iyileşmeler sonucunda, 1980'lerden itibaren gentrification süreci başlamıştır (Ergün, 2006).

İngilizcesi 'gentrification' olup 'soylulaştırma, mutenalaştırma' olarak dilimize çevrilen bu kavram, yüksek gelirli kesimlerin, dar gelirlilerin yaşadıkları mahallelere yerleşerek, burada yaşayanları yerlerinden ettiği bir süreçtir. Genellikle sanatçıların da teşviki ve yerleşmesiyle hız kazanan bu süreç İstanbul'da birçok yeri etkilemeye çoktan başlamıştır. Bu süreci "İstanbul'da Soylulaştırma" isimli kitaptaki karikatürleriyle Behiç Ak aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Şekil 3.16. Behiç Ak 'Gentrification' kavramını karikatürlerle anlatıyor

Şekil 3.17. Behiç Ak 'Gentrification' kavramını karikatürlerle anlatıyor

Soylulaştırma sürecinin görüldüğü mahallelerde bakımsız ve köhnemiş konutların yeni sahipleri tarafından yenilenmesiyle, ortam önemli dönüşümlere sahne olmaktadır. İstanbul'da Kuzguncuk, Cihangir, Asmalımescit, Cihangir, Ortaköy, Galata ve Balat gibi semtlerde yaşanan dönüşümlerin olumlu ve olumsuz yönlerini emlak piyasasından mimari özelliklere, sosyal örgütlenmeden kent planlamaya kadar uzanan geniş bir çerçeveyi etkilemektedir (İslam, 2006).

Fener ve Balat semtlerinde devam eden rehabilitasyon programı hakkında, teknik destek ekibinden restoratör mimar Nihan Mutcalı şunları ifade etmektedir:

Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın temel amacı bu iki semti, mevcut sosyal dokularını koruyarak iyileştirmektir. Programın bileşenleri, bölgedeki ekonomik ve kültürel seviyenin artmasına yönelik olarak tasarlanmıştır. Bunun için bir yandan konutların fiziksel ve strüktürel durumları güçlendirilirken; diğer yandan tarihi Balat çarşısındaki yapıların restore edilmesi; açılacak sosyal merkezler aracılığıyla kadınların ve çocukların eğitimine destek verilmesi hedeflenmiştir.

Program ilerlerken, çevrede de bir sosyal hareketlenme başladığı gözlenmektedir. Program, ilk aşamalarında bölge sakinleri tarafından çeşitli sebeplerden dolayı kuşkuyla ve önyargıyla karşılanırsa da; birinci etap restorasyonların tamamlanmasıyla birlikte bu yargılar yerini genel olarak desteğe ve olumlu tepkilere bırakmıştır. Zamanla pek çok ev sahibi, kendi binalarının da program kapsamına alınması yönündeki isteklerle başvurmuştur. Yapıları restore edilen bazı ev sahipleri, evlerinin bakımıyla daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Hizmete giren sosyal merkeze yoğun bir katılım gerçekleşmiştir. Bunların yanında, değişimin doğal bir getirisi olarak farklı sosyal ve kültürel çevreler de bölgeye ilgi göstermeye başlamıştır (Mutcalı, 2006).

Şekil 3.18. Fener-Balat bölgesindeki rehabilitasyon çalışmasından örnekler

Buradaki mahallelerde yeni yeni oraya yerleşmeye başlayan sanatçılar ile orada yaşayan halk arasındaki çatışma ve zıt kutuplar kendini çok belirgin şekilde hissettirmektedir. Bu sürecin var olan hemşehrilik ve komşuluk ilişkilerine zarar vereceği kanısı ise orada yaşayanları tedirgin etmektedir.

Armağan Yenibosna gibi semtlerde hemşehrilik ilişkileri bugün de tahminlerin ötesinde devam ettiğini belirtmektedir. Burada da kırdan gelen geleneklerin kentte devam ettiğini gözlemlerken, çeşitli illerden gelip de dikiş tutturan ailelerin en kısa zamanda köylerindeki akraba ve yakınlarını da yanlarına çektiklerine işaret etmektedir. Sık sık bir köyün, hatta komşu birkaç köyün toplu olarak bir mahalleye göçtüklerine ve burada komünal hayatlarını devam ettirdiklerini ifade etmektedir. Bu ailelerde gelenekler büyük ölçüde belirleyicidir. Kadın-erkek ilişkileri, genç-yaşlı ilişkileri, doğum-ölüm ilişkileri, iş ilişkileri, yardımlaşma, dayanışma, bağlılık, kriz günlerinde anında bir araya gelme refleksi, dine ve töreye aşırı duyarlılık metropolün kıyısında kendi ilişki ağını yeniden kurmakta ve devam ettirmektedir (Armağan, 2003).

Yine de Castells'in, yerel kimliklerin korunması ama onlara zarar vermeden daha geniş bir sosyal kimlikle bütünleşmenin sağlanması önerisi büyük ölçüde Yenibosna ölçeğinde kendiliğinden gerçekleşme yolundadır. Geceleri balkonlardan çöp poşetlerini caddeye fırlatanlar, aynı zamanda WAP teknolojisini kullanıyor olabilirler. Ya da uydu yayınlar vasıtasıyla dünya televizyonlarını izleyen "çağdaş" bir ailenin evinde ders kitaplarıyla Kur'an-ı Kerim'den başka tek bir kitap bulunmayabilir. Çocukları Lep Top'ta çetleşen ailenin büyükleri mahalli ozanların deyişlerini seslendiriyor olabilirler öbür odada (Armağan, 2003).

İstanbul'daki iftar çadırları geleneğin metropolde nasıl devam ettiğini gösteren örneklerden bir tanesidir. Geride bırakılan mütevazı taşra hayatına ait hatıralar, şehrin yeni sakinlerini avutmamakta ve Ramazan ayında kurulan iftar çadırlarıyla kaybedilen ruhun geri kazanılmasına, zengin ile fakirin buluşmasına imkan vermektedir.

Günümüzde iftar çadırları İstanbul'un yeni zenginleriyle, yine aynı kültürel çevreye mensup dar gelirli kesimi arasında bir köprü kurmaktadır. Ramazan ayında, İstanbul hayatının artık alışılmış mekanları haline gelen iftar çadırları, gerçekte pratik bir uygulama örneği. İftar vaktini kaçırmak istemeyen çalışan kesim, iftar çadırları

sayesinde iftarını zamanında açabiliyor. Gündelik hayatı, zamana karşı bir yarış olarak yaşayan şehirli insan, ayaküstü atıştırma alışkanlığına en uygun mekanı, tarihsel temele oturtulmaya çalışılan bu pratik çözümde bulmuştur (Şekil 3.19.). Artık iftar çadırları, şehrin yeni hakimlerini kamuoyuna takdim eden birer gösteri sahnesidir (Işın, 2003).

Şekil 3.19. Taksim Meydanı'nda Ramazan'da iftar için kurulmuş alan

Siyasi çekişmelerin de etkisiyle, bir zamanlar cami yapılacak olan Taksim Meydanı şimdilik bu durumdan kurtulmuş, bir yandan da Avrupa Birliği'ne hazır bir şehir olduğunu göstermek isteyen modern metropol İstanbul, havalimanından inen yolcuların(en son Papa örneğinde olduğu gibi) gözüne hitap edecek şekilde kenti süslemekte ve geri kalanını kaderine terk etmektedir.

Haliç'in kuzeyinde yükselmekte olan beş yıldızlı oteller ve cam kaplı gökdelenler uluslararası iş muhitine, kongrelere, turistlere ev sahipliği yapacak şekilde hazırlanmışlardır. Havaalanına inen yolcular da, yeni inşa edilen otoyol ve alt-üst geçitler sayesinde şehrin yoksul mahallelerini, fakir halkını hiç görmeden otellerine ulaşabilecek, boğaz kıyılarını gezebilecek, açık-hava müzesine dönüştürülen tarihi yarımada'yı ziyaret edebilecek durumdadırlar (Öncü, 2005).

İstanbul aynı anda hem kırsal olanı hem kentsel olanı içinde barındırırken sahip olduğu kaosla kendini dönüştürmeye de devam etmektedir. Son yıllarda hızla sayısı artan kırsal alanda kentsel yaşamı vaat eden country tarzı yerleşkeler ile kent merkezinde kırsal yaşamı devam ettiren gecekonduların tezatlığı içerisinde İstanbul büyük bir metropol olarak varlığını devam ettirmektedir.

3.3 Küreyel [Glocal(Global+Local)]

The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture’ da küreyel[glocal] şöyle tanımlanmıştır: Yerel ile iletişim kurabilme kapasitesine sahip ve onu küresele transfer edebilen fenomen, kayıt, araç ya da bilgidir. Günümüzde adı ‘küreyel’ olarak da geçen bu kavram günümüzde yaşanan çelişki ve karmaşa içerisindeki kafa karışıklığını da ortaya koymaktadır.

Sınırların ortadan kalkması ve herkesin her yere ve her şeye ulaşabilirliğini sağlayan küreselleşme ile hala varlığını sürdüren yerelin karşılaşması, çarpışması ve bu aşamada yaşanan tedirginlik ve ortamın oluşturduğu gerginlik potansiyeli günümüzde yaşanan durumu ifade etmektedir.

Küreselleşme kimilerine göre, yeryüzündeki bölgelerarası ve sınıflar arası eşitsizliklerin nedenini oluşturmakta, varlıkların yararına yoksulların daha da yoksullaşmasına yol açmaktadır. Daha derinlikli analizler yaparlarsa, küreselleşebilen küçük bir varlıklar grubun ve onların kültürel üretimlerinin coğrafyalar-üstü bir kimlik ve hareketlilik kazandığını, ama küreselleşemeyen çoğunluğun bu süreç içinde yerelleşmesinin kaçınılmaz kılındığını ileri sürmektedirler. Bu ikili ya da simetrik durum küreyelleşme[glocalisation] olarak da adlandırılmaktadır (Özkan, 2000).

Küreyel[glocal] kişiye özgü olana hitap edebilen ve genel olanla da iletişim halinde olandır. Aynı anda hem genel hem de özeldir; hem soyut hem de somuttur. Küreyel[glocal] her somut durum için küresel olanın yerel bir haritası olma yeteneğine sahiptir. Yerel olan küresel olanla direkt ilişki içindedir. Küresel kendisini yerel olanların içine yerleştirmektedir ve küresel olan yerel olanların bir araya gelmesi ile kurulmaktadır.

Globalizasyonun lokalle ilişkisi lokalin yapısına göre farklılaşmaktadır. Toplum (Cemiyet-Gesellschaft) ve Topluluk (Cemaat-Gemainschaft) yani rasyonel ve irrasyonel kurumsallığın globale karşılaşması farklı sonuçlar doğurmaktadır. ‘Topluluk’ düzeninde aile, yer bağları, sosyal ilişkiler kurumsallaşmayı sağlamaktadır; ‘toplum’ düzeninde ise insanların CV’leri ve niyetleri,

performansları, bilgileri, yetenekleri önem kazanmaktadır (Yürekli H., ve Yürekli F., 2004).

Hızla değişen kentler, içinde bulunduğumuz ve henüz çok başında olduğumuz yepyeni bir tarihsel dönemin nirengi noktası olarak yükselmektedirler. Küresel kentlerin değişik alanlarda ve düzeylerde çeşitli küresel ağlara eklemleme şekilleri, bu ağların odağında olma becerileri, kısacası, küresel hiyerarşide öne geçip, bir anlamda yeni dünya düzeninin kazananları olma mücadelesi, bu kentlerin kendi mekansal ve toplumsal dokularında önemli değişimlere yol açmaktadır. Eş zamanlı farklılaşma ve aynılaşma olarak adlandırılacak sürecin etkisinde, kentler bir yandan kendi aralarında oluşmakta olan yeni hiyerarşik yapıdaki konumlanma mücadelesinde benzer dinamiklere sahip diğer kentlerle aynılaşmakta, diğer yandan kendi yerel dinamikleri ve özelliklerinin de etkisiyle kendi içlerinde yoğun bir farklılaşma yaşamaktalar. Sonuç olarak tüm bu etkenler, son dönemde kentlerde hızlı ve yoğun bir şekilde yaşanmaya başlanan toplumsal ve mekansal ayrışma/parçalanma olarak kendini göstermektedir.

Sassen küreselleşmeden bahsederken bu toplumsal ve mekansal ayrışmanın/parçalanmanın küreselleşme ile birlikte birbirlerini tamamlayıcı bir süreç olduğundan da bahsetmektedir (Sassen, 2001).

Akcan küreselleşmenin geldiği boyutu ifade etmek için DHL örneğini verir:

Küresel dünyanın insanları olarak, bu yeni duruma hiç de hazırlıklı değiliz. İşte bu yüzden, DHL gibi posta servislerinin telefon mesajları, bir temsilci ile konuşmayı beklerken fırsattan yararlanıp bize “Coğrafyaya Giriş” dersleri verir: “Meksika’da alışveriş yaparken pazarlığa tutuşmak olağan ve beklenen bir şeydir. Eğer bir yere çiçek gönderiyorsanız, sakın mor göndermeyin çünkü bu cenaze anlamına gelir... Unutmayın ki İzlanda’da hava durumunu tartışmak adap kurallarına uymaz... Singapur’da resmi dil Malezce, Çince ve İngilizce’dir... Singapurlular çok güçlü bir iş ahlakına sahiptir ve uyuşturucuya karşı da çok ciddidirler...” (Akcan, 2003).

12 Aralık 2006 tarihli Radikal gazetesinde The Times’tan alınan bir haberle yeni küresel dile açıklık getirilmektedir:

Fransız yazar Jean-Paul Nerriere’ye göre İngilizce uluslararası iletişimin anadili olmaktan çıkıyor. Artık 'Küreselce' (Globish) bilmek gerekiyor. Küreselce, daha önce IBM’de

başkanlık yapan 66 yaşındaki Nerriere'in geliştirdiği, İngilizcenin basit ve pragmatik bir formu. 1500 kelime, kısa cümleler ve daha çok el hareketlerinin kullanıldığı, deyimlerin bulunmadığı bu dil, anadili İngilizce olmayanlar ve iş toplantılarında, yolculuklarda İngilizce konuşmak zorunda olanlara yardım etmeyi amaçlıyor. Küreselcede metafor ve süslü anlatımlar yok, bol bol el hareketi var ve kısa cümleler kurmak gerekiyor (www.radikal.com.tr).

Küresel ve yerel süreçlerin karşılıklı bağlantıları karmaşıktır. Küreselleşmenin karşıtı yerellik, yerelliğin karşıtlığı da küreselleşme değildir. Bu ilişki hem her ikisinin de yan yana gelmesi ve karşılıklı nasıl etkileşime girdikleri ile etkilidir. Küresel olan yereli ortadan kaldırıp yok etmeye de çalışabilir, ya da yerel ile küresel olan birbirine uyum sağlar ve bir bütünlük oluşturabilirler.

Dünya bugün her boyutta bir ilişkiler yumağı haline gelmiştir. Küreselleşme, bu yeni durumu tanımlamakta en çok kullanılan kavramdır. Birincil olarak kapitalle ilişkilendirilen bu kavram giderek başka anlamlar kazanmış, ekonomi boyutunun ötesinde toplumlar arası sınırların kaldırılabilmesi, ortak değerler etrafında toplanılabilmesi ve bilgi ağı paylaşımı ile doğrudan ilişkilerin kurulabilmesi durumunu tanımlamayan bir içerik kazanmıştır ve bu nedenle evrenselleşme kavramıyla birlikte anlam kazanmaktadır (Kahveci, 2004).

Yürekli, 100 yıl öncesinde hümanizmaya ulaşma anlamında kullanılmış olan entelektüel bir tutum olan evrenselleşmenin yerini alan yeni söylem küreselleşmenin tümüyle ticari bir kavram olduğunu ifade etmektedirler. Dolayısıyla da entelektüel bir yaklaşım ile ticari bir oluşumun yansımaları da farklı olmaktadır. Kapitalin rasyonellik anlayışı ile entelektüel tutumun rasyonellik anlayışı arasında fark, onların birey ve topluma ve değerlere bakışına yansımaktadır.

Kuban'a göre de küreselleşmenin birincil tanımı finans kapitalin dünya egemenliği ve bu egemenliğin harekete geçirdiği bütün mekanizmaları kapsayan ekonomik bağlamda bir örgütlenmedir. Bundan esinlenerek kurulmaya çalışılan ve güçlü ekonomilerin iştahını kabartan olgu ise tek bir dünya hayalidir (Kuban, 2000).

Sassen'e göre küresel kent yeni bir uluslar arası yoğunlaşmanın mekanıdır. Sassen'in ulussuzlaşma, işgücünün ulus-üstü hale gelmesi, merkeziliğin yeni coğrafyası gibi kelimelerle açıkladığı, adına küreselleşme denen bu durum, çokuluslu ekonomik ağın

içine girebilen, birbirlerine elektronik otobanlarla bağlı büyük şehirleri, diğer bir deyişle küresel kentleri öne çıkarmaktadır (Sassen, 2001).

Yıldırım'ın ifadesiyle küreselleşme kapitalizmin son yirmi yıllık politik ekonomik dönüşümün bir doğurgusudur. Küreselleşme kapitalizmi beslemekte, kapitalizm de küreselleşmenin hızını arttırmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan serbest piyasa ekonomisinin dünya üzerindeki hakimiyetidir. Küreselleşme aynı zamanda bilgisayar ve iletişim ağının dünya üzerindeki kullanımının yaygınlaşmasıdır. Her iki durumda da teknolojik gelişim temel belirleyicidir (Yıldırım, 2000).

Uluslararası sermayenin dünya üzerindeki hareketi, teknolojik devrim, iletişim ağının gelişimi zaman ve mekan duygusunda önemli değişimlere yol açmıştır; gece ve gündüz ayırımına bağlı bir zaman ve mekan duygusunu ortadan kaldırmıştır.

Yıldırım'ın Virilio'ya verdiği referansa göre "sahte gün" tanımı yeni bir zaman ve mekan duygusudur; günümüzde uydular sayesinde izleyici, başka bir günün ışığı ve yeriyle birlikte. Sermaye açısından ele alındığında ise gece ve gündüz olarak dilimlere ayrılan bir zaman ayırımından söz edilemez. Çünkü küresel düzlemde 24 saat açık borsalar, bir pazardan diğerine ağ bağlantıları içinde bir dünya yaratmaktadır (Yıldırım, 2000).

Şekil 3.20. Ağ bağlantılarıyla dünyanın her yerindeki gelişmeleri takip eden borsalar

Transkentleşme olarak karşımıza çıkan kavram, kısaca globalizasyon ile ortaya çıkan ve sürekli dönüşen kentleşme olarak tanımlanmaktadır. Tanımında transformasyon, küreselleşme ve kentleşme kavramlarını birlikte içerir. Bu transformasyonda küreselleşmenin yerel üzerindeki etkileri de gözlemlenebilmektedir.

Bu transformasyonla kent, artık sınırlanarak lokalize edilebilir mekansal bir birim olmaktan çıkmış, belli bir strüktür yerine etkinlikler topluluğuna, kentsel bir alana dönüşmüş durumdadır (Mulder, 2002).

Transkentleşme şehirlerin yapıları çevresindeki her özelliğinin, gene çevrenin kendisi tarafından tasarım kaynağı olarak kullanıldığı bir tasarım sürecine dönüşümünün teorisidir. Bu özelliğiyle, yeni bir tasarım stratejisi sunmaktadır. Bu yaklaşımla, Ruby transkentleşmeyi şöyle tanımlar: "Kentlerin kendilerini, lokal strüktürlerin global akımlarla birleştiği kompleks sistemler olarak örgütleyebildiği yeni bir tasarım stratejisidir." (Ruby, 2002).

Mekana ait özelliklerin önemini kaybetmesi ile birlikte, yerellik, güven, emniyet kavramları yerini güvensizlik, dengesizliğe bırakırken iletişim sistemlerine bağlı bölgesel yerellik anlayışı ortaya çıkar (Wigley, 2002).

Ortaya çıkan bu bölgesel yerellik anlayışının ve bölgesel sınırların belirleyicisi ise kullanılan teknoloji ve iletişim sistemleridir. Kent bulutunun sınırları, bu sınırın belirsizliğini destekleyen bir yöntemle çizilmektedir. Yerellik algısını tümüyle değiştiren bir başka etken ise kuşkusuz internet olmuştur. Her an her yerde hazır bulunma, her yere eşit uzaklıkta bulunmayı sağlar. Eşzamanlılığı doğurur (Gülmen, 2004).

Yürekliğin ifadesine göre, küresel gelişmelere yatkın olan kentlerin önemli ortak özellikleri düz bir alanda kurulu olmalarıdır. Bunların bazıları çok eski oldukları için bazı kültürel-mimari biçimsel değerleri nedeniyle sıkıntı çekse de bir çözüm bulunabiliyor (örneğin Londra'da Dockland, Paris'te La Defense). Birçok Asya kenti (örneğin Tokyo) ve şu sıralar en popüler olarak Şanghay ve Kuala Lumpur da örnek verilebilir (Yürekli H. ve Yürekli F., 2004).

Bu kentlerde çünkü artık yerin bir önemi yoktur ve küresel bir gökdelen, mekandan bağımsız olarak herhangi bir yerde konumlanmaktadır. Bunun için de topografyanın düz olması koşulları uygun hale getirmektedir.

Günümüzde büyük metropoller, küresel/yerel ekseninde kendilerini yeniden tanımlamaktadırlar. Küreselleşme diye adlandırılan karmaşık ve çok yönlü iktidar ilişkileri ağı büyük metropollerde düğümlenmekte, kendini yeniden üretmekte ve

hızlı bir şekilde yayılmaktadır. İstanbul'da bile sayısı her geçen gün artan gökdelenlerin sayısı ve dağılımı bunun en bariz göstergelerindedir.

Küresel Kentler, ait oldukları coğrafyanın ve ulus devletlerin ötesine geçerek, bilginin dijitalleşmesinin ve enformatik devriminin mümkün kıldığı yeni bir ticaret ve finans coğrafyasının kalbini oluşturdular. Dijital ağın birbirine bağladığı bu kentler, finans ve ticaretin olduğu kadar sanat ve kültürün de merkezleri oldular. İstanbul'un bu yeni coğrafyada yer almak için değişimi, 1980'li yıllarda liberal bir ekonomik modelin benimsenmesiyle eşzamanlı olarak başladı. Özellikle finans, hizmet ve danışmanlık sektörlerinde ortaya çıkan yeni işlevleri karşılamak amacıyla, var olan kent yapısının içindeki yer değiştirmeler, yeniden yerleştirmeler ve geliştirilen yeni bölgeler var olan dengeleri değiştirdi. Bu durum iş, finans ve ulaşım merkezlerinin yeniden yapılanmalarına yol açtı: Karaköy'de bulunan iş ve finans merkezinin Zincirlikuyu-Maslak aksına, medyanın ise Cağaloğlu'ndan Güneşli-İkitelli'ye taşınması gibi. Boğaz'a ikinci bir köprü'nün planlanması ve yapımı, yeni otoyollar ve bulvarların açılması, giderek büyüyen kentin yeni fonksiyonları barındıran yerleşimlerini birbirine bağlamak amacıyla yer altı metrosunun planlanması (2000 yılında metro kullanıma açıldı), Asya yakasında yeni limanların ve ikinci bir havaalanının kullanıma açılması gibi büyük ölçekli radikal kentsel projeler, İstanbul'un küresel dünyaya eklenmesi için devlet ve belediyeler tarafından 80'ler ve 90'larda gerçekleştirilen ön hazırlıklar olarak değerlendirilebilir (www.yayasergileri.org).

Şekil 3.21. Maslak'ta hızla artan gökdelenlerden bir görünüm

Küresel kentler her türlü etkiye açıktır ve birbirleri arasında fark yoktur. Küresel kentlerin gereği oluşan küresel mimarinin başlıca özelliği 'yer'den kopuk olmasıdır.

Hızlı nüfus artışı ve sosyal hayattaki radikal değişim gereği ve teknolojinin de etkisiyle kent eski geleneksel anlamını kaybetmektedir. Kentteki her boşluk yapılacak bir gökdelen için potansiyel olma özelliğini taşımaktadır.

Gökdelen iş merkezleri:

Çokuluslu şirketlerin bir çalışanı için çalışılan gökdelenin nerede konumlandığının hiçbir önemi yoktur. Zaten birey çıkışta otoparka, oradan da evine gider. Onun için çalışılan yerin anlamı, içinde 09.00- 18.00 saatleri arasında mesai süresi geçirilen bir kutu olmasından ibarettir ve dünyanın neresinde olursa olsun kişiler için çoğunlukla aynı şeyi ifade etmektedir. Bu kutuda akıllı korunma sistemleri, yapay aydınlatma, yapay havalandırma ve yapay ilişkiler mevcuttur. Küresel mekanlar zincirinin kapalı devreleri içinde çalışan, eğlenen, yolculuk edenler için, dünyanın farklı köşelerinde yer alan büyük metropoller, değişen panoramik manzaraları dışında hep birbirine benzemektedir.

İstanbul'daki gökdelen iş merkezleri hiçbir yerel mimarlığa atfedilmeden herhangi bir küresel kentteki iş merkezi olabilecek nitelikte yer'den bağımsız, hatta nerede boş yer varsa oraya konumlandırılmış ama ulaşım ağı ile ilişkisi düşünülmemiş yapılarıdır.

Şekil 3.22. İş kuleleri ve iş merkezlerine Levent'ten bir bakış (cami ve gökdelen)

Öncü'nün ifadesiyle bütün bu gelişmeler yaşanırken, aynı anda kültür dinamiklerinin de küreselleştğine tanık olmaktadır. Uluslar arası piyasalarda iş yapan şirketlerin üst düzey yöneticileri ve yüksek meslek sahipleri, artık küresel iş muhiti kültürünün parçasıdır. Bu kültürün parçası olmak, sadece şirket bünyesinde bilgisayarlarla çalışmak, İngilizce bilmek, ya da uçak yolculuklarında özel bölümde oturmak değil, aynı zamanda benzer biçimde giyinme, belli dergi ve gazeteleri okuma, aynı esprilere gülme ve de en önemlisi aynı yaşam biçimini paylaşma anlamına gelmektedir (Öncü, 2005).

Tüketim kültürünün küreselleşmesi, seçkin/avam, görgülü/görgüsüz, orijinal/kopya gibi ayrımların kayganlaştığı, resmi öğretim kurumlarında elde edilen becerilerin değer kaybettiği ve giderek farklı toplum katmanları arasında sembolik sermaye vasıtasıyla kurulan yerleşik hiyerarşilerin sarsıldığı bir süreç olarak kavramlaştırabiliriz. Böylece küresel tüketim kültüründe, bazı kesimler- özellikle orta ve alt-orta sınıflar- mevcut sembolik sermayelerini korumakta zorlanırken, başka gruplar –örneğin küresel iş muhitine dahil olanlar- sembolik birikimlerini arttırabilirler. Bu anlamda, küreselleşmenin kültürel dinamikleri siyasallaştırdığı söylenebilir (Öncü, 2005).

Günümüzde çin malı eşyaların pazarlarda ya da her sokağın köşe başında satıldığı, dünyanın herhangi bir yerinde üretilmiş herhangi bir markaya kolayca ulaşılabilirdiği, aynı reyonlarda yerli malı ile küresel malların birlikte sunulduğu bir ortamda kişilerin içinde yaşadıkları eve olan bakış açıları da değişmektedir. Öncü'nün ifadesiyle son on beş yılın kültürel dinamiklerinin en önemli sonuçlarından birisi, İstanbul'un üst ve orta sınıfların 'idealinizdeki ev' mitolojisini benimsemeleri olmuştur.

Günümüzde yeni olan, evin kentsel orta sınıf kültürünün odak noktası olması değil, 'idealinizdeki ev' kurgusunun küreselleşme ile beraber, tarihselliğinden arınıp, belli bir zamana ve mekana ait olamayan evrensel bir doğruya –mitolojiye- dönüşmesidir. Bugünün medyatik kültüründe, 'idealinizdeki ev' sözcükleri, reklamlarda, televizyonda, dergilerde sürekli üretilen ilintili görüntüleri çağrıştırmaktadır. Böylece dilde kurulan bağlantılardan çok, görüntüler dolayısıyla gerçeklik kazanmaktadır. Bu görüntülerdeki pırl pırl mutfaklar, steril banyolar, çiçekli bahçeler, asıllarından daha gerçek, düşlenenden daha güzeldir. İdeal ev denince hemen gözümüzün önünde televizyonda reklamlarla birlikte ya da gazetede ilanların yanında karşımıza çıkan görüntüler canlanmaktadır (Öncü, 2005).

Rezidanslar:

Bu ideal ev kurgusunda hayatlarını sürdürenler akşam saatlerinde çalıştıkları binanın emniyetli otoparkından arabalarına atlayıp, üyesi oldukları spor salonunda günlük egzersizlerini yapıp, ev yolu üzerinde girişleri kontrollü bir alışveriş merkezine günlük alışverişini yapmak ya da akşam yemeğini yemek için uğradıktan sonra, kapısında güvenlik olan bir sitedeki evlerine ya da rezidanslarına dönmektedirler (Şekil 3.23.). Öncü'nün ifadesiyle, bu kesim için 'idealinizdeki ev' mitolojisinin simgelediği yaşam biçimi, küresel iş muhiti kültürüne dahil olmanın en önemli sembolik unsurlarından biri olmaktadır.

Şekil 3.23. Polat Rezidans

Küresel mekanların yerel içinde konumlanması sadece iş kuleleri ile sınırlı kalmamakta, alışveriş merkezlerinden, beş yıldızlı otellere, gurme restoranlardan havaalanlarındaki vip salonlarına kadar çok farklı yerde karşımıza çıkmaktadır. Büyük kent dokusu içinde oran olarak küçük bir paya sahip olan bu küresel mekanlar, metropoller arası bir bilişim-ulaşım ağıyla neredeyse aynı dili konuşmaktadırlar.

Küresel kentlerdeki bütün ilişkiler ve gündelik hayat tekdüzedir, standartlaşmıştır. Şirketin görevlendirdiği yerde çalışılır, şirketin ticket verdiği restoranlarda yemek

yenir, sosyal ilişkiler minimumda tutulup iş ilişkileri birincil planda tutulur, bağımlılıklar azalmıştır ve birey yeni verilecek bir görev için kenti her an terk edilebilecekmiş gibi yaşamaktadır. Ya da her istediğinde hangi ülkede, hangi küresel kentte yaşarsa yaşasın, köşe başındaki Mc Donalds'tan hamburgerini yiyebilme olanağı vardır.

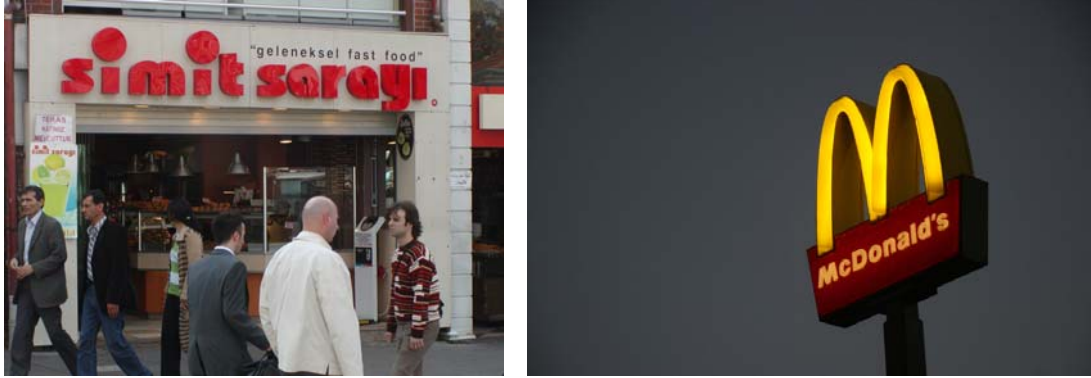
Öncü'nün ifadesiyle cam gök-kulelerin gölgesinde süregiden sıradan kent yaşamı, yüzer-gezer kalabalıkların, yarı-işsizliğin, enformel ilişkilerin hüküm sürdüğü bir keşmekeş olarak algılanmaktadır ve küresel iktidardan aşağıya bakınca, tarihsel zaman ve mekandan soyutlanmış tek-tip bir yerel görünmektedir. Dünya çapında dalga dalga yayılan neo-liberal politikaların dayattığı iktisadi ve sosyal koşullar, zaman ve mekan farkı olmaksızın tüm metropolleri toplumsal ve kültürel kutuplaşmaya doğru götürmektedir: Bir yanda giderek zenginleşen küresel-kozmopolit bir kesim, diğer yanda sürekli fakirleşen, fakirleştikçe kendi içinde ırk, dil, din kümelerine bölünen yerel-kalabalıklar oluşmaktadır (Öncü ve Weyland, 2005).

Dünya yüzeyinde sosyal ilişkilerin yoğunlaşması sonucunda, aralarında binlerce kilometre uzaklık olan noktalarda cereyan eden yerel olaylar, küresel boyutta birbirini etkilemekte ve şekillendirmektedir. Küreselleşme mekandaki hareketin akışkanlığını hızlı ve kolay dolaşım ile sağlamaktadır. Küresel ilişkileri mekan metaforlarına (coğrafya, harita, ağlar, örgüler, doku vb.) başvurmadan anlatmak mümkün değildir. Küresel dinamikleri ele alan çeşitli yazarların üstünde durdukları ortak tema, dünya yüzeyinde sermaye, ticaret, nüfus, tüketim malları, kültür ürünleri vb. akışkanlığının ve dolaşımının giderek hızlanması, artması, çeşitlenmesidir (Öncü ve Weyland, 2005).

Simit dünyaları:

Küreselleşmenin, kendisini küresel kentlerin hepsinin köşe başında bulunabileceğine dair neredeyse garanti verdiği fast food zincirlerinin yerel olanla karşılaştığı noktalardan bir tanesi de İstanbul'da neredeyse her adım başı karşılaşılabileceğimiz simit dünyalarıdır. Hızlanan zaman akışı ile insanların zamana karşı verdiği mücadelede ortaya çıkan fast food kültürü gündelik hayatımızda çok büyük bir yer teşkil etmektedir. Küresel ve yerel olanı her zaman zıt ve birbiri ile karşıt olduğunu

düşünmek yerine onların birlikteliği ile yeni çözümler üretebilmek, geliştirilecek stratejilerden biri olmalıdır.

Şekil 3.24. Yerel fastfood simit ve küresel fastfood McDonalds ürünleri

Şekil 3.25. Burger King, seyyar simitçi ve simit sarayından oluşmuş küreyel[glocal] bir kolaj

Dünya mutfakları:

Yemek kültürünün küreselleşme içinde kendini göstermesi, artık mobil hale gelmiş bizler için gittiğimiz herhangi diğer küresel kentte kendi mutfağımızı bulmak

şeklinde gerçekleşmektedir. Her ülkenin kendine has yerel mutfaklarını İstiklal Caddesi'nde bulabilmek artık şaşırtıcı bir durum olmaktan çoktan çıkmıştır. Japon, Çin, Meksika, İtalyan, Fransız mutfağı ya da artık bunların karışımını ifade eden “fusion” diye tabir edilen doğu ve batı mutfaklarının karışımı olan mutfaklara ait tatları tadabilmek için dünyanın bir diğer ucuna gitmeye gerek kalmamış olması yeni ve moda olana açık olan tüketici bizler için sevindirici bir durumdur.

Şekil 3.26. Kanyon Alışveriş Merkezi'nde yerel yemekler sunan bir mutfak- dönerci

Şekil 3.27. Kanyon Alışveriş Merkezi'nde çin yemekleri sunan bir mutfak

Süpermarketler:

Süpermarketlerde reyonlarda sunulan hindistan cevizinden ananasa kadar farklı iklimlerde ve ülkelerde yetişmiş ürünlerle, kendi tarlalarımızda yetişen ürünlere bir süpermarket uzaklığında olmamız küresel pazarın bize sunduğu bir olanaktır. Hatta çoğu zaman aynı ürünün yerel üretimi ile başka ülkelerde üretilmiş olanı başka markalar altında aynı stantta sergilenmekte, verdikleri kiraya göre de göz hizasında ya da daha yere yakın bir yerde stantta yerlerini almaktadırlar.

Şekil 3.28. Migros alışveriş merkezi- Şişli

Alışveriş merkezleri:

Kuban alışveriş merkezlerinin çağdaş İstanbul'un bir simgesi olduğunu dile getirirken, tüketici toplumun ve uluslararası ticaretin gelişmesiyle 1980'lerin ortasında sahneye çıkmaya başladığını da eklemektedir. Gökdelenler gibi uluslararası tipolojiye uygun olarak, klişeleşmiş galerili planları, restoranları, kafeleri, zengin butikleri ve sinemalarıyla modern mimarlık rutini içinde inşa edilmiş olup, yerel kapalı çarşıların yerini almış olan bu küresel alışveriş merkezlerinde içe dönük kentsel mekan kavramı yeni boyutlar kazanmış ve kentsel yaya mekanı bu yapılarda yaşamaya başlamıştır (Kuban, 2004).

Bu geleneksel alışveriş merkezi imajını Kanyon Alışveriş merkezi yıkmıştır. Sıra dışı bir alışveriş merkezi olması ile açıldığı günden beri merakları üstüne çeken bu tasarımın iç mekan olarak nitelenebilecek avlu kısmı kapalı değildir, kişi sanki

sokakta dolaşıyor gibi alışveriş merkezinde dolaşmaktadır. Yağmur yağdığında yağmur, kar yağdığında kar, güneş açtığında güneşi hissederek alışverişlerine devam edeceklerdir.

Şekil 3.29. Kanyon alışveriş merkezi

Yerel ve küresel arasındaki ilişki baskı ve tepkiden oluşmaktadır. Birbirlerinin varlıklarından etkilenmekte ve buna verdikleri tepkiyle şekillenmektedirler. Böylece karşımıza küreyel[glokal] olarak tanımlayabileceğimiz durumlar ortaya çıkmaktadır. Küreyel[glokal] olma durumuna karşılık gelen örnekleri İstanbul'da rezidanslar, gökdelen iş merkezleri, alışveriş merkezleri, simit dünyaları, dünya mutfakları, süpermarketler olarak incelemiş ve ikisinin karşılaşmasının farklı şekildeki kombinasyonlarını görmüş bulunmaktayız. Küreyel[glokal] olma durumu gün

geçtikçe her kentte kendi kombinasyonlarını yaratacak, ama belki de yıllar sonra her yer yerel hale gelecek ve aralarındaki farklar giderek azalacaktır. Günümüzdeki örnekler de bunu göstermektedir.

3.4 Canlı-Hibrit [Livrid (Live+Hybrid)]

The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture' da canlı-hibrit[livrid] şöyle tanımlanmıştır: Bu tip alanlar heterojen yaşama birimleri oluşturmaktadırlar. Bu tür yaşam alanlarında boş vakit, servis hizmetleri, iletişim ve doğa, hepsi aynı yerleşkede toplanmaktadır (Şekil 3.30.).

Şekil 3.30. Livrid yaşam alanlarına bir örnek (Gausa, 2000)

Bu tür heterojen alanlar etkili ve uyumlu bir şekilde kamusal ve özel hizmet programlarını yeni tip kullanıcıların hizmetine sunmak için yapılmaktadır.

Kentsel dönüşüm, gündelik yaşamla doğrudan ilişkilidir. Gündelik yaşamın dönüşümü ile ortaya çıkan yeni kentsel deneyim, tüm aktivitelerin yoğun bir kentsel formda birbirine karıştığı ve dönüştüğü esnek ve değişken bir yapıya sahiptir. Değişen kent bir yandan kim olduğumuzu belirler; diğer yandan ise gündelik yaşam, kenti dönüştüren ana etken olarak belirir (Gülmen, 2004).

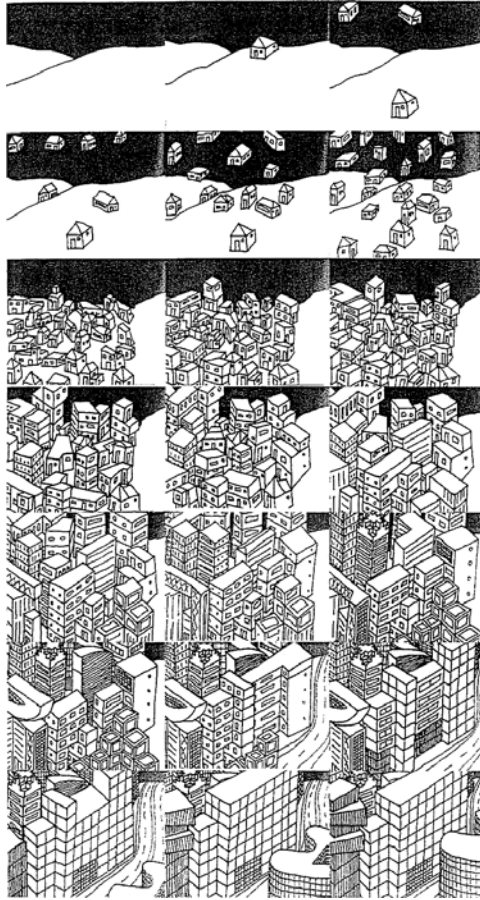
Kentte dengeden söz etmek imkansızdır. Kentin sundukları ile kentli arasındaki çatışmalar, sunulanın kentli tarafından kabulü ya da reddi, sunulan ile kentlinin kurduğu ilişki, içinde bulunulan koşullar ve kentlinin kim olduğu ile ilişkilidir. Kentin mutlak bir denge hali söz konusu olmadığı için bu devinim sürerken, karmaşanın açık potansiyelinin sunduğu imkanlardan kent sürekli faydalanmaya

devam etmektedir. Bu durum, kentin hep canlı kalmasını sağlar. Kent açık, canlı ve hibrid bir sistemdir (Şekil 3.31.).

Şekil 3.31. Kent açık ve canlı bir sistemdir (Gausa, 2000)

Bu sebepten dolayı modern metropolde artık bir bütünden söz etmek mümkün değildir (Şekil 3.32.). Günümüzde fragmanlara ayrılmış bir kentle karşıya karşıyayız ve bu fragmanlar yan yana konmuş, üst üste yığılmış ya da başarılı şekilde düzenlenmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunları da gündelik hayat aktiviteleri tetiklemekte ve etkilemektedir (Jacobs, 2002).

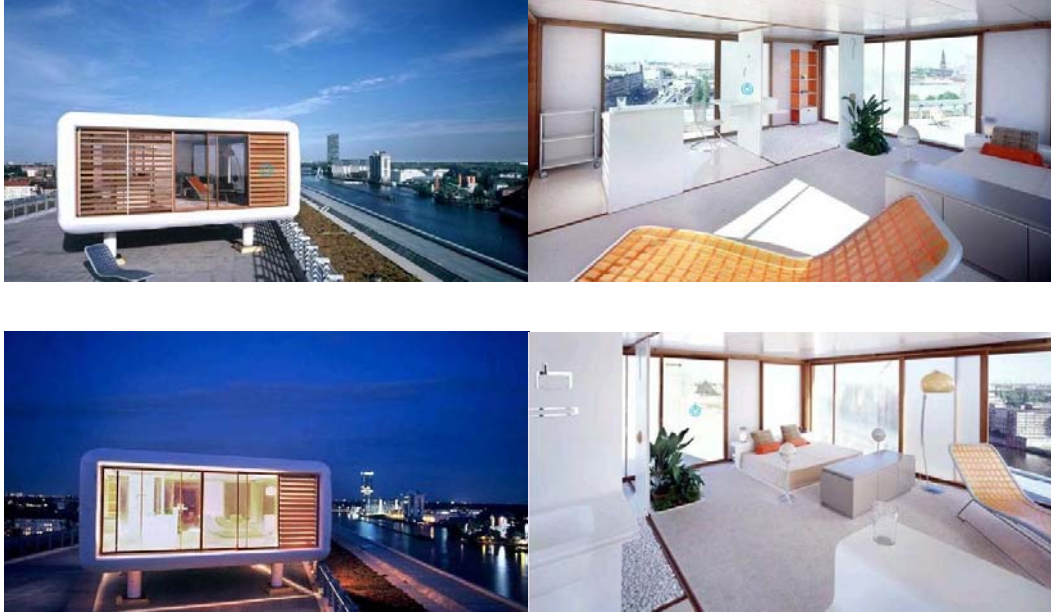

Şekil 3.32. Kentin Gelişim Şeması

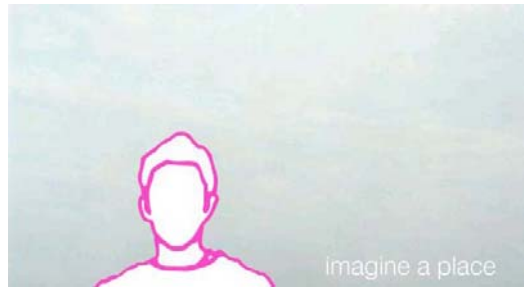
Geleceğin yerleşmeleri günümüzün verileri dikkate alındığında, kentin doğal topografyasındaki dağlardan daha yüksek olacak bir mühendislik harikası olmasının ötesinde, yaşayanını sürekli içinde tutacak – işyerinden konuta, alışveriş merkezlerine ve hastaneye kadar- tüm işlevlere sahip bir kompleks olma yönündedir.

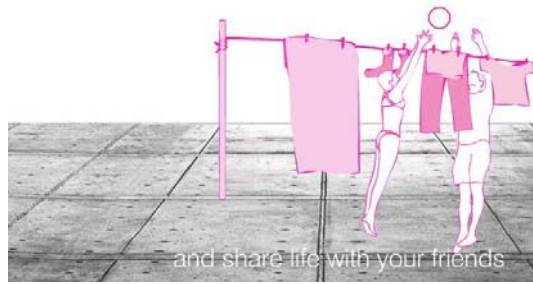
Mobilitenin ve kompaktlığın sunacağı boyutlar, cebimizde taşıdığımız evlere ulaşmadan önce, minimum alanda ihtiyaç duyulan fonksiyonları yerine getiren mimari çözümler de üretilmektedir. Artık her şeyin kompaktlaşması sonucu mekana duyulan ihtiyaç azalmakta ve minimum hacme maksimum fonksiyonu sığdıran çözümler etkin olmaktadır.

Berlin'deki çatıların üstlerindeki boş alanlar için düşünülmüş olan Werner Aisslinger tarafından tasarlanan 39 ve 55 metrekarelik iki ayrı tipi olan kompakt ve modüler bu ev, küçük hacimde ve bireyin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. "Loft Cube" adı verilen bu tasarım göçebe tarzı hayat şeklinin arttığı günümüzde her imkanı sağlayarak kompaktlaşmış bir eve dönüşmüştür (Şekil 3.33.).

Şekil 3.33. Çatı terasına konmuş bir Loft Cube (<http://www.loftcube.net/main.html>)

and share life with your friends

imagine the endless possibilities

of living on a rooftop...

welcome to the **Loftcube!**

for passionate individuals

- Kentin merkezinde yer alan, ileri hizmet ve yönetim anlayışı ve teknolojik sisteme sahip olan, girişi denetimli, korunaklı, savunmalı rezidans tipi konutlar,
- Banliyö diye tanımlayabileceğimiz, kentten uzak bahçeli, çok çeşitli hizmetler sunan, girişi denetimli, genellikle az katlı konutların yer aldığı country'ler (Gökgür, 2006).

Çok geniş tercihli bir hizmet sistemi, farklı bir yönetim anlayışı, konfor ve ileri teknoloji kullanılan donatım çeşitliliğine sahip olan rezidanslar -m2 fiyatına bağlı olarak toprağın çok kıymetli olduğu kent merkezinde- dikey mahalleler şeklinde yapılanmaktadır. Sundukları hizmet ve konfor anlayışı ve merkeze olan yakınlıklarıyla dikkati çeken bu konutlar, daha çok işadamları, sanayiciler, üst düzey yöneticiler, yeni evli çiftler ve sanatçılar tarafından satın alınmakta ya da kiralanmaktadır. Bu tür konutlarda, komşuluk ilişkileri de aynı sosyal, kültürel ve ekonomik statüdeki kişilerin hobisi olarak devam etmektedir. Çevreden tamamen soyutlanmış bu tür yerleşimlerde kuvvetli toplumsal dayanışma bağları görülmezken, bireyselleşme ve kişisel özgürlükler ön plana çıkmaktadır.

Gökgür, rezidans sahiplerinin, binalarını terk etmeden her türlü ihtiyaçlarını karşılayabiliyor olmalarının rezidanslarla, yapılandıkları çevre arasında bağlantı kopukluklarına neden olduğunu belirtirken, sakinlerin buldukları çevreyle kurdukları tek ilişkinin konutlarına ulaşmak için kullandıkları kamuya ait yollar olduğuna da işaret etmektedir. Çevrelerinden kopuk olarak yaşayan bu gruplar, çevrelerini kullanmadıkları için, buradaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik bir çaba içine girmemektedir. Korunaklı, savunmalı, mekansal, sosyal ve teknolojik sistemiyle bir imaj oluşturan rezidanslar, yönetim anlayışları ve kullanıcılarının tüketim anlayışlarıyla, özgün bina toplulukları olarak adlandırılabilir (Gökgür, 2006).

Bireyin yapı dışına çıkmasını gerektirmeyecek şekilde tüm imkanları içinde barındıran bu yapılarda tüm yaşam eylemini kontrol altında tutan ama aynı zamanda konfor sağlayan pek çok unsur bulunmaktadır. Sennett'e göre konfor, uyarım miktarını azaltır ve uyarım yoğunluğunu gevşetir; bu da bir monotonluk tecrübesidir. Bireyin konfora alışması, durumlara ve olaylara karşı tepkilerini azaltırken, onu üreten bir varlık olmaktan çıkarıp ve otoriteye bağlı bir tüketiciye dönüştürecektir (Sennett, 2002).

İçinde birçok aktiviteyi barındıran yeni tarz hayat şekillerinden bir tanesi olan “country” lerin birçoğu Kemerburgaz ve Göktürk beldesinde bulunmaktadır. İçeride tanınan olanaklarla dışarıyı aratmayan bu tür yerleşkelerden bir tanesi de yine Göktürk beldesindeki Selenium Country’dir. İnternet sitelerinde aşağıdaki gibi tanıtılmakta olan yerleşke için, doğayla baş başa kendi içinde küçük bir köy demek mümkündür.

Şekil 3.37. Göktürk beldesindeki “Selenium Country” nin sitesindeki tanıtımı

Gill Doron'a referans veren Gülmen, yeni kentsel deneyimin derive yerine alışverişe gitmek ile açıklandığını ifade etmektedir. Doron, alışveriş merkezinin büyük atriumlarındaki insanların hareketlerini incelemiş, alışverişten çok gezinti niteliğindeki bu pratiği kent algısının dönüşümünün göstergesi olarak belirtmiştir. Atriumlar, günümüzde meydanların, çarşı ve arkacların yeni biçimleridir (Gülmen, 2004).

Koolhaas, kenti alışverişle tanımlar (Koolhaas, 2000). Artık her yer tüketime yönelik mekanlardan oluşmaktadır. Kentin kendisi bile, kendisini anlatan küçük modelleriyle satın alınıp, tatil dönüşü hediye edilerek tüketilmektedir. Havaalanları, müzeler, sokaklar, şehir merkezleri, varoşlar her geçen gün daha çok alışverişe yatkınlaşmaktadırlar. Kent artık alışveriş merkezleri ve mekanizmalarına göre şekillenmektedir.

Gülmen'in ifadesiyle doğa, sentetik bir şekilde yeniden icat edilmektedir. Doğa kavramı günümüzde doğal kavramı ile çakışmaz, sentetiktir. Alışveriş merkezinin sonsuz iç mekanı yaşanabilir bir yapay çevreye dönüşmektedir (Gülmen, 2004).

Şekil 3.38. İstanbul Atatürk Havaalanı'ndaki Airport Hotel

Havaalanları alışverişin yanında, "Airport Hotel" gibi hizmetleriyle de hibrit bir oluşum örneği göstermektedir. İstanbul Atatürk Havalimanı'nda isterseniz bir gece

konaklayabilir, ya da gümrükten istediğiniz gibi alışveriş yapabilir, ya da iş veya tatil için istediğiniz bir yere uçabilirsiniz. Başka bir şehre uçmak için gittiğiniz bir yer olan havaalanı sizi sürprizlerle karşılamakta, isterseniz saatlik konaklamaya da müsaade edecek şekilde hazırlanmış 85 adet lüks odadan birinde kalabilme imkanı sağlamaktadır. İnternet sitelerinde Airport Hotel'in tanıtımı şöyle yapılmaktadır:

Tüm odalarda, uçuş detaylarını gösteren televizyonlar, müzik sistemi, internet erişimi ve minibar bulunmaktadır. 24 saat boyunca devam eden oda servisi, dinlenirken hafif bir şeyler yemek isteyen yolcular için idealdir. Gerek şehir merkezine yakınlığı, gerekse uluslararası bir havalimanında yer alması nedeni ile hem iş nedeni ile seyahat edenler, hem de turistler için ideal bir konaklama mekanıdır (http://www.ataturkairport.com/1_f.php?id=100).

Kentteki mekansal fragmanlara ayrılmanın dışında, sosyal ve kültürel ayrışma da gözlemlenmektedir. Kentteki kesin sınırlar olması dışında farklı etkinlikleri bir araya getiren hibrit oluşumlar bu sosyal ve kültürel parçalanmayı daha da görülür kılmaktadır. Saskia Sassen ve Manuel Castells de küreselleşmenin mekansal ve sosyal parçalanma da tamamlayıcı etkisi olduğunu ifade ederken kentte yaşanan dönüşüme dikkat çekmektedirler (Jacobs, 2002).

Günümüzde, sayısı hızla artan yeni yaşama birimlerinde, birçok farklı fonksiyonun bir arada sunulduğu yeni çok fonksiyonlu alanlar oluşmuştur. Metrocity ve Kanyon buna örnek olarak verilebilir. Metro ile bağlantılı olarak ulaşımın çok kolaylaştığı bu mekanlar alışveriş, yeme-içme, sinema aktivitelerini sunarken, aynı kompleksin içinde ofisler ve yaşama birimleri de bulundurmaktadır. Metrodan indikten sonra sokağa çıkmadan, bu işlevleri aynı anda barındıran merkezlerin içine girmek mümkündür. Birey kimi zaman bir köstebeğin tüneline yaşadığı gibi metro hattının içinde farklı duraklar arasında gidip gelip, hiç dışarı adımını atmadan bu büyük alışveriş merkezlerine girip, aralarında tur atabilmektedir.

Şekil 3.39. Cevahir Alışveriş Merkezi

Bu alışveriş merkezlerinin insanların eğlence anlayışını değiştirerek her şeyi tüketmeye yönelik oluşan yeni davranış biçimlerini ve eğlence anlayışlarını Ayman şöyle ifade etmektedir:

İstanbul'un çeşitli yerlerindeki alışveriş merkezleri, artık kentin yeni eğlence merkezleri. Hafta sonları nerede vakit geçireceklerini bilemeyen, ekonomik ve sosyal nedenlerden ötürü fazla seçeneği olmayan; kentin merkezine uzak yeni yerleşim bölgelerinde yaşayanların çoğu, bu dev binaların içinde saatler geçiriyorlar. Alışveriş, sinema, dolaşma, izleme, yeme-içme, biraz da spor (bowling)... Bir yandan bu olanakları sunarken diğer yandan da, ziyaretçilerini yağmurdan, soğuktan ya da çok sıcaktan koruyan alışveriş merkezleri, adeta birer panayır alanına dönüşmektedir. Aynı geldikleri kasaba ya da köylerde kurulan pazarlar gibi... Pazarlar mal-para alışverişinin yapıldığı yerler dışında sosyal alışverişlerin yapıldığı birer panayır alanı, dolayısıyla bir eğlence mekanı iken, bugün aynı rolü alışveriş merkezleri üstleniyor. Tabii burada her şey kentin kurallarına göre oynanıyor. Yani her şey tüketmeye yönelik: Zamanı, parayı, eşyayı... (Ayman, 2003).

Şekil 3.40. Kanyon Alışveriş Merkezi'nin içinden bir görünüm

Bütün bu karmaşanın içinde İstanbul canlı ve hibrit dokusuyla her an yeniliğe açık bir metropol olarak içinde sürprizler barındırmaktadır. İstanbul'a yeni gelen birisi için İstanbul'u tamamen anlamak mümkün gözükmesine de sadece bir parçasını deneyimlemek mümkün olacaktır.

İstanbul, Cumhuriyet'in ilk döneminde kısa bir süre için Ankara'ya kaptırdığı yeni olma özelliğini 1950'lerde devralmış, bir daha da kaptırmamıştır kimselere. O tarihten bu yana yeni olan her ne varsa Türkiye'de, ilk kez İstanbul'da kendini göstermiş, orada sınıp olgunlaştıktan sonra diğer yörelere yayılmıştır. Özellikle de kentler, kentteki değişimler söz konusu olduğunda, yeninin mekanı hep İstanbul olmuştur. Dolayısıyla İstanbul'u anlamak, Türkiye'yi anlamaktır; bundan dolayı önemlidir İstanbul'u anlamak. Görünürde ilk bakanları yığınla düşüren bir kaos, bir karmaşa, bir anlaşılmazlık yumağıdır İstanbul. Bunun da nedeni son derece basittir aslında: Her zaman yıkılıp yeniden kurulan bir kent olmuştur İstanbul. Bitmek bilmeyen, tükenmeyen bir yıkım ve yeniden kurulma sürecidir İstanbul. İşte biraz da İstanbul'un bu kıpır kıpırlığıdır, onu bu denli zor kılan; tam da anlayıverdiğini, kavrayıverdiğini, ele geçirdiğini sandığı anda araştırmacının elinden kaçırmasıdır İstanbul'u araştırmacılar için böylesine çekici kılan. Yıkım ve yeniden kurma, birbirinden ayrılmaz bir şekilde iç içedir İstanbul'da. Bir yandan kendini, onu anlamaya çalışanların ellerine bırakır görünürken, diğer yandan anlaşılmazlığın, yeninin ağlarını kuran kenttir İstanbul (Işık ve Pınarcıoğlu, 2003).

İstanbul'da 1990'lardan beri sanatçılar ve sergi küratörleri kentsel yapılar ve onların değişimi üzerine odaklanmaya başlamışlardır. "URBANreVIEWS" sergisi, sanatçıların, sosyologların ve mimarların kent üzerine ürettikleri kişisel izlenim ve analizlere dayanmaktadır. Bu sergi kapsamında ise bireyin tanımlanmış bir kentsel alanda kendi yolunu bulup kendi hayatlarını nasıl oluşturduklarını araştırıp dokümanlaştırmışlardır. Birey elinde hazır bulunan kamusal alanı değerlendirmekte ve buradan kendi özel alanlarını oluşturmaktadırlar. Erik Göngrich'in 'Piknik Kent' çalışmasında da bu kamusal mekanın içinde yaşayan birey tarafından nasıl dönüştürüldüğünü ve kullanıldığını görebilmekteyiz.

URBANreVIEWS sergisi kapsamında Erik Göngrich, İstanbul'un sahip olduğu açık ve belirsiz sistemini kendi iç dinamikleriyle hep canlı tutmasını "piknik kent" kavramı ile tanımlamıştır. Piknik, burada, kamuya açık bir alanın dolaysız kullanımını ve dönüştürülmesini tanımlar, kamusal alanla beraber yaşama ve onu dönüştürmeyi hedeflemektedir.

Piknik kent- İstanbul, İstanbul örneğini bu yaklaşımla incelemekte, karayolu kavşağının bile piknik alanına dönüşebildiği bu kamusal alandaki farklı bir düzenin varlığına işaret etmektedir. Bu çalışma, böyle bir bakış açısı ile kentin dönüşümünün hem sonucu hem de nedeni olan gündelik hayat pratiklerinin dönüşümünü incelemekte; bu yöntemle değişimi görünür kılmayı amaçlamaktadır (Gülmen, 2004).

Şekil 3.41. Piknik Kent- Otoban Parkları

Kentin hibrit durumlarından bir tanesine, kentsel mekanı dilediği gibi kullanan ve dönüştüren grafitiyi örnek olarak verebiliriz. Gündelik yaşamı sürekli olarak yeniden kurgulayan bu ikonik dil yeni medya türlerinin de iç içe geçmesiyle kamusal alanı dönüştürmektedir. Kişilerin kendilerini demokratik bir ortamda ifade etmesi olarak da görülen grafiti kentte kendi hiyerarşisini kurmuştur.

Şekil 3.42. İstanbul'dan grafiti örnekleri

Kentsel mekanı canlı ve etkileşimli bir ortama çeviren bir eylem olan grafiti, kenti okuyan bir okuyucu için, kentlinin de aktif bir kullanıcı olduğunu somut olarak gösteren etkinliklerden bir tanesidir.

Şekil 3.43. İstanbul'dan grafiti örnekleri

Canlı ve hibrid bir yapıya sahip İstanbul, gecekondulardan gökdelenlere, otobandaki yeşil alanlardan pikniğe, maç öncesi çevrenin seyyar satıcılarla stat markete dönüşmesine kadar çok farklı durumlara mekan olmaktadır. Stat önlerinde maç günleri yemekten, suya, maç için hazırlanmış bilekliklerden, atkıya, şapkaya kadar, hatta maça girerken toplanılacak olan bozuk paralarını değerlendirmeleri için burada

çekirdek satan amcaya kadar çok değişik etkinliklere sahne olan bir nevi pazaryerleri kurulmaktadır (Şekil 3.44.).

Şekil 3.44. Stat market

Yeni kentsel doku içerisinde, her an birçok nokta uyarılmış hale geçip birden aktive olurken, diğer yandan da aynı anda birçok aktif nokta sönükleşerek nötr alanlara dönüşmektedir. Lars Lerup, bu değişim durumunu 'stim' ve 'dross' terimleri ile tanımlarken 'stim' uyarılan, uyandırılan, aktive edilen merkezlerini, 'dross' ise sönükleşen, çöken, tortu alanlarını ifade etmektedir.

Stat market örneğinde de gördüğümüz gibi bazı alanlar sadece belli zamanlarda mesela maç öncesinde uyandırılırken, diğer zamanlarda da sönükleşmektedir.

Lars Lerup bu aktivasyon modelini şiddetli bir yağmur sırasında gölün yüzeyinde oluşan hareketlerle tanımlar: Metropol, günlük döngüsü içinde aktive olup, sönükleşen milyonlarca uyarı bombardımanına maruz kalmaktadır. Tüm bu etkiler birbirine karışarak dağılır, birbirini aktive eder veya sönükleştirir, her bir uyarı yankılanarak birbiri ile etkileşir (Lerup, 1994).

Mekan deneyimi görme, dokunma gibi algılardan çok farklıdır. Mekanı algılamak geometrik niteliklerini kavramaktır. Oysa mekanı deneyimlemek, onunla yaşamakla elde edilebilecek uzun soluklu bir iletişimdir. Cassirer bu soyut oluşumu mekanın simgesel boyutu olarak nitelendirmiştir (Cassirer, 1997).

Galata köprüsünün gündüz ve akşam kullanımı da bu canlılığı ve çeşitliliği gösteren örneklerden bir tanesidir. Gündüz ve bazen de geceleri balık tutan balıkçılarla renklenmiş köprü, akşam saatlerinde yine köprü'nün alt katındaki balık restoranları, nargile de içilebilen kafelerle renklenmekte ve orayı dönüştürürken canlı ve etkileşimli bir ortama dönmektedir.

Şekil 3.45. Galata köprüsünün gece kullanımı/ altındaki restoran ve kafelerin oluşturduğu renkli bir manzara

Şekil 3.46. Galata köprüsünün gündüz kullanımı/ balıkçılar balık tutarken

Gündüz ve gece kullanımı farklı canlılıkta olan mekanlara örnek olarak ayrıca İstiklal'deki Nevizade sokağı ve Çiçek Pasajı'nı da verebiliriz. Gündüzleri çoğunlukla içinden geçilip gidilen turistik bir yer havasındaki bu mekanlar fotoğraf çektilirmek için bir arka fon oluştururken, geceleri çok canlı bir şekilde gece hayatına katılmaktadır.

Şekil 3.47. Gündüz ve gece kullanımı arasında çok fark olan Nevizade Sokağı'ndan bir görünüm

Şekil 3.48. Gündüz ve gece kullanımı arasında çok fark olan Çiçek Pasajı'ndan bir görünüm

Asiliskender'in ifadesiyle mekanın simgesel özellikleri kişiseldir ve deneyimle ilişkilidir (Şekil 3.49.). Mekanın ayrıştırılması, sınırlarının keskinleştirilerek eylem alanının belirginleştirilmesi, bireyin kişisel deneyimini yok edecektir. Böylece otorite, bireyi daha denetleyebilir hale gelecektir (Asiliskender, 2004). Oysa Galata köprüsünde böyle bir denetleme mekanizmasının olmayışı, bireyin kendisini kullanıcı olarak o mekanda var etmesine olanak tanımaktadır.

Şekil 3.49. Mekanın kişisel deneyimle ilişkisine bir örnek

Şekil 3.50. “Büyük Birader seni izliyor! (Şenol Bezci)

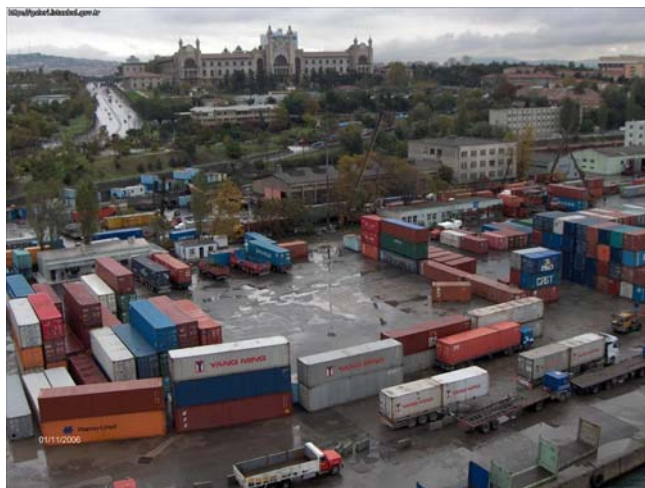
İstanbul kent merkezinde halkın güvenliği sebebiyle yerleştirilen kameralar da yine bireyin bu kentsel deneyimini kontrol etmeye yönelik bir girişimdir (Şekil 3.50.).

İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün izleme sistemi MOBESE, Nisan 2005'te hizmete girmiş ve ilk etapta İstanbul geneline 575 kamera yerleştirilmiştir. Birey artık bu kontrol mekanizması ile birlikte her yerde denetlenmekte ve kontrol edilebilmektedir (<http://www.izleniyoruz.net/article.php?story=20061107190813889&mode=print>).

Kent içindeki yanıp sönen ve sürekli değişen noktalar kentin sınırları belirsiz olan coğrafyasında, çok çeşitli yaşamların birlikteliği sonucu sürekli kendini değiştirmesini ve dönüştürmesini de beraberinde getirmektedir. Bu da kentte sürekli değişen ve dönüşen bir kentsel deneyim ortamı yaratmaktadır. Bu duruma karşılık gelebileceğini düşündüğüm durumlar aşağıda fotoğraflarla ifade edilmektedir.

Şekil 3.51. Haydarpaşa'daki gümrük ve çevre ile kurduğu ilişki

Şekil 3.52. Haydarpaşa'daki gümrük ve çevre ile kurduğu ilişki

Şekil 3.53. Boğaza Haydarpaşa gümrük tarafından bir bakış

Şekil 3.54. Boğaz silüetinin kentsel aktivitelerle renklenmesine yelken yarışı örneği

Şekil 3.55. Boğaz köprüsünün 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali

Şekil 3.56. Ortaköy ve Boğaziçi köprüsünün 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali

Şekil 3.57. Kız kulesinin 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali

Şekil 3.58. Kız kulesi ve Salacak sahilinin gençler tarafından aktif şekilde kullanımı

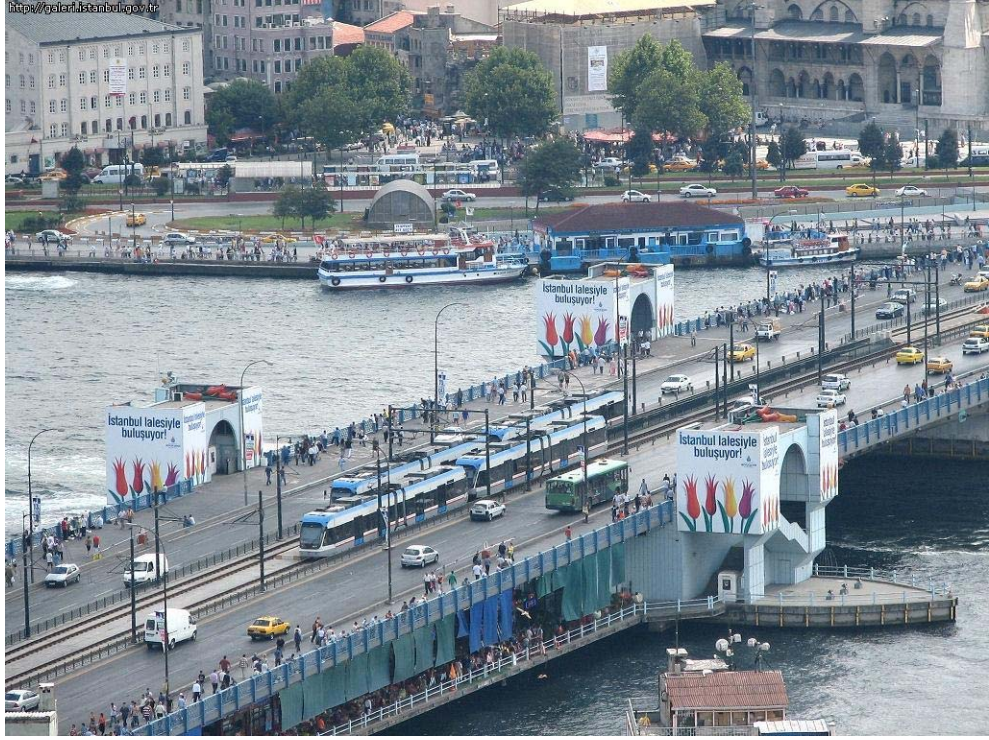
Şekil 3.59. Boğaz seferi yapan vapurun 2006 Cumhuriyet bayramı kutlamalarındaki hali

Şekil 3.60. Boğaz seferi yapan bir vapur

Şekil 3.61. Boğaz seferi yapan Beşiktaş vapuru ve Kadıköy'deki balon- yeni bir kentsel deneyim aracı

Şekil 3.62. İstanbul'daki ulaşım çeşitliliğini ve canlılığını gösteren bir tablo

Şekil 3.63. İş merkezleri ve gün içinde oluşturduğu yoğun trafik

Şekil 3.64. İş merkezleri ve gece çöken sükunet

Şekil 3.65. İş merkezleri ve etraftaki kentsel dokuyla kurduğu ilişki

Şekil 3.66. İstanbul'da boğazda Anadolukavağı civarındaki kentsel doku

Şekil 3.67. Kente her daim canlılık ve renk katan alt yapı çalışmalarından bir örnek-
Taksim Meydanı

Şekil 3.68. İstiklal Caddesi üzerindeki farklı katlarda farklı hizmetler veren binalardan bir tanesi

Şekil 3.69. Bir pazar-insanların sokağı etkin bir alışveriş alanı olarak kullanmasına bir örnek

Şekil 3.70. Ortaköy’deki hafta sonu kurulan entel pazarının sokağı kullanma şekli

Şekil 3.71. Eminönü’de her daim karşımıza çıkan seyyar satıcılar ve oluşturdukları kensel deneyim-kaldırım deneyimi

Şekil 3.72. Reklam panolarının oluşturduğu renklilik ve kirlilik

Kentte dengeden söz etmek imkansızlığını kentteki sürekli değişen kent-kentli ilişkisinden dolayı gözlemlemekteyiz. Yukarıdaki örneklerde de gördüğümüz gibi kentin sundukları ile kentli arasındaki çatışmalar, sunulanın kentli tarafından kabulü ya da reddi, sunulan ile kentlinin kurduğu ilişki, içinde bulunulan koşullar ve kentlinin kim olduğu gibi faktörlerin hepsi açık bir yapıt olan kenti her gün yeni baştan kurmakta ve yıkmaktadır. Kentin mutlak bir denge hali söz konusu olmadığı için bu devinim sürerken, karmaşanın açık potansiyelinin sunduğu imkanlardan kent sürekli faydalanmaya devam etmektedir. Bu durum, kentin hep canlı kalmasını sağlar. Canlı-hibrit[livrid] bir sistem olan kent, sürprizlere açık bir şekilde kentliyi kucaklamaktadır.

3.5 Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde, sürekli değişim ve dönüşüm içerisindeki açık bir yapıt olan kent yeni kavramlar üzerinden tanımlanmış ve ardından bu kavramlar üzerinden İstanbul okuması yapılmıştır.

Bu kavramlar “metapolis[metapolis]”, “kırsal-kentsel[rurban(rural+urban)]”, “küreyel[glocal(global+local)]” ve “canlı-hibrit[livrid (live+hybrid)]” alt başlıkları olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle bu kavramlar üzerine söylenmiş sözler aktarıldıktan sonra, bu kavramların karşılığı olarak düşünülen durumlarla örnekler verilerek, İstanbul üzerinden bir okuma yapılmıştır.

Bu kavramların gündelik hale gelmesi ve onlarla deneyimlerimiz sonucu kentin dönüşüm halinde olması metropolün yeni durumunu tanımlamaktadır. Bu tanımlar çerçevesi sınırlandırılmış ve tanımı bitmiş kapalı kavramlar değil, aksine kent gibi değişken ve dönüşebilen kavramlardır. Kent de şu an bile değişmeye ve dönüşmeye devam etmektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada metropoldeki gündelik hayat pratikleri üzerinden metropolün geçirdiği değişim ve dönüşüm incelenirken, önceden tanımları yapılmış olan bazı kavramlar yeniden değerlendirilmiş ve karşılıkları İstanbul üzerinden okunmuştur.

Bu çalışmaya başlarkenki hedefim, gündelik hayat pratiklerinin birey ile etkileşimi sonucunda kendisini dinamik ve açık bir sistem olarak var eden metropolün gündelik hayattaki yansımalarının güncel olarak tüm dünyada konuşulan kavramlarla incelenmesiydi.

Kente sadece mimari yapı ölçeği üzerinden bakmak değil, aksine kent ve kentli ile kurduğu ilişki ile var olan ilişkisi ile de bakmak gerekmektedir. Çünkü kenti var eden somut nesnelere –binalardan- öte, onların arasındaki iletişim ve etkileşimi sağlayan kentli ile kent arasındaki ilişkidir. Bu yüzden de kent ve metropolden bahsederken onun içindeki mimari kurgudan sadece yapı ölçeğinde bahsetmenin ötesinde, kentsel alanla ve kentli ile kurduğu ilişki açısından bakmak onu anlamayı kolaylaştırır. Bu yüzden de metropolü incelerken onun aktif kullanıcısı olan kentliyi de göz ardı etmemek gerekliydi.

Giriş bölümünde çizdiğim kuramsal çerçeve ile bu tezde varacağımız ilk sonuç, gündelik hayat pratiklerinin kenti ve kentin gündelik hayat pratiklerini değiştirip dönüştürdüğü günümüz ortamında, metropolde değişen tanımlar ve kavramlar kente farklı bir gözle bakmamızı sağladığı ve gündelik hayatlarımızda aslında bu değişim ve dönüşüme her gün farkında olmadan tanık olduğumuzdur. Gündelik hayatlarımızın parçalılığı içindeki kolajlarla oluşturduğumuz bütünün kent imgemizi oluşturduğudur.

İlk bölümde, metropolde gündelik hayat pratikleri incelenirken kentli ile ilişkisi ve diğer etkileşimde buldukları kavramlar olan metropolde birey, tüketim biçimleri

ve alışkanlıkları, moda, yok-mekan ile hareket ve hız kavramları incelenirken, kentin tanımını yapmak istediğimizde tek bir tanım üstünde uzlaşmanın imkansızlığı gibi, kentte dengeden söz etmenin de imkansızlığı görülmüştür. Kentin sundukları ile kentli arasındaki çatışmalar, sunulanın kentli tarafından kabulü ya da reddi, sunulan ile kentlinin kurduğu ilişki, içinde bulunulan koşullar ve kentlinin kim olduğu ile ilişkilidir. Kentin mutlak bir denge hali söz konusu olmadığı için bu devinim devam eder ve karmaşanın açık potansiyelinin sunduğu imkanlardan kent sürekli faydalanmaya devam eder. Bu durum, kentin hep canlı kalmasını sağlar. Ve kentin açık, canlı ve hibrit bir sistem olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Metropol gündelik hayat pratikleri ile sürekli kendisini dönüştürmeye devam ederken, belli kalıplar altında onu sınırlandırmanın mümkün olmadığı gerçeği onun açık potansiyelini bize sunmaktadır. Kentsel deneyimlerin farklılığı kadar oluşan sonsuz kent imgesi de bize bunu göstermektedir. İstanbul da bu anlamda sürekli kendisini yenileyen ve dönüştüren varlığı ile tanık olduğu gündelik ve sıradan olaylarla bile kendisini var etmeye devam etmektedir. Sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği belirsiz olan İstanbul bu anlamda kafamızı kurcalayan bazı kavramların gerçek hayattaki karşılıkları ile bize iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Bu kavramsal hazırlık aşamasından sonra, ikinci bölümde tanımları önceden yapılmış olan kavramlar açıklanıp İstanbul üzerinden yeniden tanımlanmış, karşılıkları İstanbul'da aranmış ve değerlendirilmiştir.

Bunlardan ilki olan metapolis yine tüm dünya metropollerinde olduğu gibi karşılığını İstanbul'da bulmuştur. Metropol tekil bir yer ve şekilden ibaret değildir, tekil bir sahne değildir; ama daha çok çoğul sahnelerin ve eş zamanlı deneyimlerin toplamıdır. Düzenli bir şekilde birbirine bağlı ağ bağlantıları ve bilgi katmanları ile muğlak, düzensiz bir şekilde değişen taslakların oluşturduğu çok yüzeyli bir sistemdir. Sonuç olarak endüstriyel çağın metropolünün ötesinde, dijital çağın esnek ve canlı “metapolis” i ortaya çıkar. Şehir şimdi çok katmanlıdır ve burada çok sayıda hepsi birbirinden farklı kentsel model varlığını sürdürmektedir. Artık kişisel bilgisayarlar, internet, cep telefonları, uydu bağlantılarının kullanımı kendimizi ve bedenimizi algılayışımızı, toplum içindeki konumumuzu ve gelecekle kurduğumuz ilişkiyi büyük ölçüde dönüştürmüştür. Medya ve gelişen kitle iletişim sistemleri ile

değişen mekan algısı, kenti ve kentsel alanı dönüştürmüş; yer kavramı önemini yitirmiştir.

Diğer bir kavram olan kırsal-kentsel [Rurban (Rural+Urban)] için yine var olan tanımı ile İstanbul'da da karşılığını bulmaktadır. Yani kırsalda kentsel bir yaşam sürmek artık ağ bağlantılı sistemler sayesinde çok kolay hale gelmiştir. Ancak bu kavramı İstanbul'da değerlendirirken tam tersi açıdan yaklaşp, kentte kırsal yaşamın örneği olan çarpık kentleşme örneği olan gecekondu'lara da genel olarak bakılmış ve en iyi örnek olarak da tam İstanbul'un merkezindeki elit bir semt olan Nişantaşı'ndaki Teneke mahallesi örneği üzerinden değerlendirilmiştir. Sonrasında da yine güncel olarak gündemi çok meşgul eden "gentrification" kavramı bu bağlamda değerlendirilmiş ve kentteki kırsal yaşamın ya da çöküntü alanlarının tekrar kente katılması için yapılan çalışmalar örnek olarak verilmiştir.

Sınırların ortadan kalkması ve herkesin her yere ve her şeye ulaşabilirliğini sağlayan küreselleşme ile hala varlığını sürdüren yerelin karşılaşması, çarpışması ve bu aşamada yaşanan tedirginlik ve ortamın oluşturduğu gerginlik potansiyeli günümüzde yaşanan durumu ifade etmektedir. Küresel ve yerel oluşumların günümüzde yaşanan çelişki ve karmaşa içerisindeki kafa karışıklığını da ortaya koyduğu kavram küreyel [Glocal(Global+Local)] yapılan genel tanımının karşılıklarını İstanbul'da bulmaktadır. Küresel süreçlerin yerel ile etkileşiminin oluşturduğu yeni kentsel ortamda gün geçtikçe artan gökdelen iş merkezleri, rezidanslar gibi, herhangi bir yerde konumlanarak yerel durumlara ayak uyduran ya da çatışan küresel oluşumlarla, gündelik hayatımızda her an karşımıza çıkabilen gündelik örnekler (simit dünyaları, dünya mutfakları, süpermarketler, alışveriş merkezleri) ile de İstanbul'da değerlendirilmiştir.

Canlı-Hibrit [Livrid (Live+Hybrid)] kavramı da iki farklı açıdan değerlendirilmiştir. Bir tanesi dünya genelinde de karşılığını bulduğu şekliyle boş vakit, servis hizmetleri, iletişim ve doğa gibi tüm hizmetleri aynı yerleşkede toplayan heterojen yaşama birimleridir, diğeri de kentsel alanda gündelik hayatta karşılaştığımız sürprizli ve kentli ile etkileşimli canlı ve hibrit ortamlardır. Buna örnek olarak da piknik-kent İstanbul, stat-market, grafiti, kentsel mekanın gece ve gündüz farklı kullanımları gibi örnekler üzerinden değerlendirilmiştir.

Bu tez çalışmasında yaptığım, metropolün şu an içinde bulunduğu ortamı tariflemeye çalışırken, kullandığım kavramların var olan tanımlarının ötesinde İstanbul'daki karşılıkları ile örnekler üzerinden kenti incelemek ve şu an bile yeni örneklerin ve deneyimlerin kente katıldığını paylaşmaktır. Gündelik olabilecek kadar sıradan olayların bile aslında mimari kurgu ve kentle ilişkisi, mimarlığı pozitif bilimlerden ayıran en önemli özelliğidir. Mimarlık kendisini kent sosyolojisi, mimari kurgu, içindeki kentli, değişen dünya koşulları ve yaşanan deneyimlerle var etmektedir. Bu yüzden de sıradan olan sokaktaki olay ile mimarının kurduğu rastlantısal ama önemli ilişkiler, gelecekteki mimari kurguyu etkilemeye devam edecektir.

Bu güncel kavramların gündelik hale gelmesi ve onlarla deneyimlerimiz sonucu kentin dönüşüm halinde olduğunu görmekteyiz. Bu tanımlar çerçevesi sınırlandırılmış ve tanımı bitmiş kapalı kavramlar değil, aksine kent gibi değişken ve dönüşebilen kavramlardır. Ben de bu çalışmada kendi bakış açımıla bu güncel kavramları İstanbul üzerinde değerlendirdim ve tüm dünya metropollerinde karşılıklarını bulmuş bu kavramların İstanbul için de geçerli olduğu sonucuna vardım.

KAYNAKLAR

- Açikkol, Ö.**, 2001, Becoming A Place Yer-leşmek, Proje 4L-Mas Matbaacılık, İstanbul.
- Akcan, E.**, 2003, Küresel Kent ve Mimarlık, *Arredamento Mimarlık* **12**, 56-61.
- Akış, T.**, 2001, Gündelik Hayat ve Kentsel Mekan: Yüksel Yaya Bölgesi'nde Yürümek, *Arredamento Mimarlık* **04**, 81-84.
- Altay, D.**, 2004, Marjinalite ve Kent, *Arredamento Mimarlık* **10**, 65-68.
- Arda, I.**, 2003, İstanbul Metrosu, *Cogito Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi*, **Bahar 2003/35**, 207-211.
- Asiliskender, B.**, 2004, Geleceğin Şizofrenik Mekanları, *Arredamento Mimarlık* **02**, 124-128.
- Armağan, M.**, 2003, Yamalı Çelişkiler Senti: Saraybosna'dan Yenibosna'ya, *Cogito Yeni İstanbul Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi*, **Bahar 2003/35**, 119-125.
- Augé, M.**, 1997, Yer-Olmayanlar, Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Ayman, O.**, 2003, İstanbul'un Eğlence Gettoları, *Cogito Yeni İstanbul Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi*, **Bahar 2003/35**, 136-142.
- Baudrillard, J.**, 2005, Simulakırlar ve Simülasyon, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Behar, D.**, 2006, İstanbul'da "Soylulaştırma", *Giriş*, 1-7, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Benjamin, W.**, 1940, Pasajlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Bezci, Ş.**, Kişisel Görüşme ve www.senolbezci.com.
- Buren, D.**, 1997, Kente Yerleşmek, *Sanat Dünyamız*, Sayı 78, Kış 2000, 133-147, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000.

- Cassirer, E.**, 1997, İnsan Üstüne Bir Deneme: İnsan Kültürü Felsefesine Bir Giriş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- de Certau, M.**, 1984, The Practice of Everyday Life, University of California Press, United States of America, 1998.
- Ergün, N.**, 2006, İstanbul'da "Soylulaştırma" , *Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği*, 17-30, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Gausa, M.**, 2000, The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture, Actar, Barcelona.
- Gökgür, P.**, 2006, İstanbul'da "Soylulaştırma", *Rezidanslar ve Gentrified Konutlar*, 143-147, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Göngrich, E.**, 2001, "Piknik Kent – İstanbul" "Yerleşmek" Sergisi Kapsamında, İstanbul.
- Göngrich, E.**, 2001, Picnic City, <http://www.ifa.de/galerien/istanbul/egoengrich.htm>
- Göngrich, E.**, 2004, Call me İSTANBUL, <http://hosting.zkm.de/istanbul/t/>
- Gullart, F.**, 2000, The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture, Actar, Barcelona.
- Gülmen, B.**, 2004, (Trans)Kentleşme ve Gündelik Hayatın Transformasyonu, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Harvey, D.**, 1990. Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- Jacobs, S.**, 2002, Posturban Exfragmentations Sub and Disconstructions, 010 Publishers, Rotterdam.
- İşık, O. ve Pınarcıoğlu, M.**, 2003, Sultanbeyli: Enformelin Kurucu/ Yıkıcı Gücü, *Cogito Yeni İstanbul Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Bahar 2003/35, 114-118.
- İşın, E.**, 2003, İftar Çadırları, *Cogito Yeni İstanbul Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Bahar 2003/35, 133-136.
- İslam, T.**, 2006, İstanbul'da "Soylulaştırma", *Birinci Bölüme Giriş*, 11-17, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Kalay, A.**, 2000, İstanbul'un Değişen Tüketim Mekanları, *Arredamento Mimarlık* **07-08**, 106-119.
- Karaman, O.**, 2004. Marjinalite ve Kent, *Arredamento Mimarlık* **10**, 57-65.
- Kahveci, E.**, 2005, Metropol Deviniminde Gündelik Yaşam ve Konutun Dönüşümü, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keyder, Ç.**, 2000, Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul.
- Keyder, Ç.**, 2006, Açık Radyo'da Ömer Marda ile söyleşiden alıntı, <http://209.85.129.104/search?q=cache:nPC5anYu7z4J:www.spf.boun.edu.tr/docs/AcikRadyo-SPF-14.06.2006.pdf+teneke+mahallesi&hl=tr&ct=clnk&cd=1>, (07.10.2006).
- Kurtuluş, H.**, 2005, İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar, <http://www.ejts.org/document580.html>, (17.10.2006).
- Koolhaas Rem, Boeri Stefano, Kwinter Sanford, Tazi Nadia, Obrist Hans Ulrich**, 2000. Mutations, ACTAR, Barcelona.
- Kökner, B.**, 2001, Mekansal Arayüzlerin Kente ve Yaşama Katılımları Üzerine Bir İnceleme, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuban, D.**, 2000, Mimarlık ve Küreselleşme, *Arredamento Mimarlık* **10**, 78-80.
- Kuban, D.**, 2004, İstanbul Bir Kent Tarihi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Lefebvre, H.**, 1968, Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.
- Lerup, L.**, 1994, "Stim & Dross: Rethinking the Metropolis", Assemblage 25.
- Mulder, A.**, 2002, Transurbanism, *Transurbanism*, V2 Publishing/ NAI Publishers, Rotterdam.
- Mutcalı, N.**, Kişisel Görüşme
- MVRDV**, 1998, Farmax: excursions on density, 010 Publishers, Rotterdam

- Oktay, A.**, 2002, Metropol ve İmgelem, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Öncü, A.**, 2005. Mekan, Kültür, İktidar/Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, “İdealinizdeki Ev” Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul’a Ulaştı, 85-103, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öncü, A., Weyland, P.**, 2005. Mekan, Kültür, İktidar/Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, *Giriş:Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanları ve Kimlik Mücadeleleri*, 9-39, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özkan, S.**, 2000. Mimarlık ve Küreselleşme, *Arredamento Mimarlık* **10**, 76-78.
- Ruby, A.**, 2002, Transurbanism, *Transurbanism*, V2 Publishing/ NAI Publishing, Rotterdam.
- Sassen, S.**, 2001, “The Global City: New York, London, Tokyo”, Princeton University Press, Princeton.
- Sennet, R.**, 2002, Ten ve Taş, Metis Yayınları, İstanbul.
- Serim, I.**, 2002. Tabula Rasa’dan Türeyen Mekanlar, *Arredamento Mimarlık* **12**, 48-
- Simmel, G.**, 1918, Modern Kültürde Çatışma, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Spuyborek, L.**, 2002. Transurbanism, V2 Publishing/ NAI Publishers, Rotterdam.
- Şenel, A.**, 2002, Yaratıcı Metropol: Düzen ve Düzensizliğin Sınırında, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tankut, G.**, 2002, Yeni Ufuklara- Kentler, *Bilim ve Teknik Aralık 2002 Eki*
- Tanyeli, U.**, 2004. Kitle Turizmi ve ‘Yok-Mekan’ Mimarlığı, *Arredamento Mimarlık* **07-08**, 74-78.
- Tschumi, B.**, 1996, Six Concepts, *Architecture and Disjunction*, 227-259, MIT Pres, Massachusetts.
- Virilio, P.**, 1984, Overexposed City. *Architecture Theory since 1968*, 540-550, ed. K. Michael Hays, MIT pres, NY, 1998.
- Wigley, M.**, 2002, Transurbanism, *Resisting the City*, V2 Publishing/ NAI Publishers, Rotterdam.

Willis, S., 1998, Gündelik Hayat Kılavuzu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, S., 2000. Mimarlık ve Küreselleşme, *Arredamento Mimarlık* **10**, 81-86.

Yürekli, H. ve Yürekli, F., 2004, Mimarlık Bir Entelektüel Enerji Alanı, Yapı Yayın, İstanbul.

http://www.ataturkairport.com/1_f.php?id=100 (08.06.2006)

<http://www.izleniyoruz.net/article.php?story=20061107190813889&mode=print>
(11.10.2006)

<http://www.yayasergileri.org> (17.10.2006)

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe Yalçın, 1980 yılında Milas'ta doğmuştur. Orta ve lise eğitimini 1998 yılında Muğla Anadolu Lisesi'nde tamamlayarak, aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitimine başlamıştır. 2003 yılında mezun olarak, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimari Tasarım Yüksek Lisans Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2003 yılından beri özel sektörde çalışmaya devam etmektedir.